

© 1984
S. MANCINO
LIBRERIA
MILANO

 SISMANCILIO

№ 420

1984

Η ΜΗΤΡΙΚΗ ΣΤΟΡΓΗ

ΗΘΙΚΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ

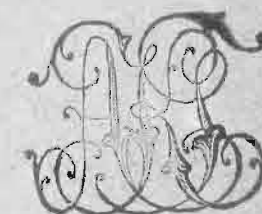

ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΝ ΕΙΣ ΤΡΕΙΣ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

ΕΝ Τῃ « ΕΛΛ. ΦΙΛΟΛΟΓ. ΣΥΛΛΟΓῃ » ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

κατὰ τὴν Συλλογικὴν περίοδον 1874 — 1875

ΥΠΟ
ΟΔΥΣΣΕΩΣ ΙΑΛΕΜΟΥ

(Ἐκδίδεται ἀδείᾳ τοῦ ἐπὶ τῆς ἐκπαιδείσεως ὑπουργείου)

26 ΜΑΡ. 1998

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ,

Τύποις ΟΔ. ΙΑΛΕΜΟΥ ΚΑΙ Σ/ΑΣ.

1875.

ΤΗ:
ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΑΤΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΙ

ΣΜΥΡΝΗΣ

ΙΕΡΟΝ

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ
Ο ΓΡΑΨΑΣ.

SISMANOGLIO
MICROFILM

Η ΜΗΤΡΙΚΗ ΣΤΟΡΓΗ

Α'.

Αί τελευταῖαι τοῦ Αὐγούστου ἡμέραι συγκινητικὸν καὶ ἔκτακτον, ἰδιάζον τῇ Ἀνατολῇ μόνον, θέαμα παριστῶσι. Τὸν Σεπτέμβριον ἀνοίγουσι πανταχοῦ αἱ πύλαι τῶν τῆς παιδείσεως τεμενῶν, καὶ οἱ γονεῖς ἐτοιμάζουσι τὰ προσφιλῆ αὐτῶν τέκνα ὅπως εὐπρόσωπα προσέλθωσιν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐκείνην καὶ πανελλήνιον πανήγυριν. Οὔτε αὐλητῶν ἢ ὀρχηστῶν ὄμιλοι, οὔτε θρησκευτικαὶ ἀναγγέλλουσιν αὐτὴν ἱεροπραξία, οὔτε ἐν κεκλεισμένῳ τελεῖται ἱερῷ χώρῳ. Στάδιον ἔχει τῆς Ἀνατολῆς τὰς γωνίας ἀπάσας, ἡ δὲ χαρὰ τῶν γονέων καὶ τὰ σκιρτήματα τῶν παιδῶν τὴν εὐέλπιδά συναρμολόζουσι τῆς πανηγύρεως ἁρμονίαν. Μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχουσι οἱ νεαροὶ τῶν Μουσῶν μύσται, οἱ παρασκευαζόμενοι τὰς πρώτας νὰ ἐορτάσωσι τοῦ Σεπτεμβρίου ἡμέρας· ἀλλὰ οἱ τῶν παλμῶν αὐτῶν ἀπόκρυφοι φθόγγοι ὑπὸ ἓνα καὶ μόνον συγκεντροῦνται θόλον, ἐκεῖ ὅθεν ὁ Θεὸς τῶν Ἑλλήνων εὐλογῶν τοὺς νεαροὺς τοῦ ἐθνικοῦ κορμοῦ κλῶνας «βλαστήσατε, προσφωνεῖ αὐτοῖς μετὰ στοργῆς πατρικῆς, βλαστήσατε ὅταν τοῦ φθινοπώρου καταπίπτωσι τὰ φύλλα, καὶ στολίσατε σεῖς τὴν χλωμαίνουσάν μου δημιουργίαν. »

Οἱ πλούσιοι ἀναζητοῦσι τὸ καλλίτερον διὰ τὰ τέκνα αὐτῶν παιδευτήριον, ἢ ἀνακρίνουσι τὰς δυνάμεις τῶν ὑποψηφίων προγυμναστῶν, καὶ οἱ πτωχοὶ ἐνεχυριάζουσι τὸ τελευταῖον χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν τῆς οἰκίας κυμῆλιον, ἵν' ἀγοράσωσι τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν ἐγκυκλοπαιδείαν, τὴν παρὰ τοῖς δημοσίοις σχολείοις συνειθισμένην. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ παιδία ἃ περ οὔτε τοῦ Ἰουλίου καὶ τοῦ Αὐγού-

στου ἐχάρησαν τὰς διακοπὰς, οὔτε τῶν ἑορτῶν τοῦ Σεπτεμβρίου μετέχουσι. Καί τινα μὲν αὐτῶν προσῆλθον ἤδη ἀπὸ τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς εἰς τὸν τεχνίτην διδάσκαλόν των, τινὰ δ' ἐλπίζοντα τὴν ἡμέραν τοῦ Σταυροῦ νὰ τοῖς οἰκονομήσῃ τὰ ἔξοδα τῆς Σχολῆς ἢ μήτηρ ἢ ὁ πατήρ, τὴν δεκάτην πέμπτην τοῦ Σεπτεμβρίου ἀκούουσιν αἰφνης ἓνα βαθὺν στεναγμὸν τῶν γονέων, ὅστις τὸν τέλειον ἀπὸ τοῦ Σχολείου χωρισμὸν ἀναγγέλλει.

Ἐν μεγάλας τισὶ τῆς Εὐρώπης ἐπικρατεῖαι, παρ' αἷς ἀπότομα χωρίζουσι τὰς διαφόρους κοινωνικὰς τάξεις μεσότηχα, αἱ κατώτεραι τοῦ λαοῦ οἰκογένειαι, εἴτε μεριμνῶσιν εἴτε μὴ περὶ τῆς τῶν τέκνων αὐτῶν ἐκπαιδεύσεως, εἴτε ἀναλογίζονται εἴτε μὴ τὰ παραδείγματα τῶν ἐκ μικρῶν εἰς μεγάλα ἀξιώματα ἢ εἰς περίθλεπτον θέσιν ἐπιστημονικὴν καὶ φιλολογικὴν προαχθέντων, μένουσι συνήθως ἐνθα εὐρέθησαν, ἀνέχονται ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν τύχην ἣν ἡ τάξις αὐτῶν τοῖς ὥρισεν, ἢ τοῦλάχιστον λαμβάνουσι πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι, ἂν ἀπρόοπτος τις περίστασις δὲν ἀνυψώσῃ αὐτάς, τὸ τῶν τέκνων αὐτῶν μέλλον τὴν αὐτὴν περίπου μετὰ τὴν τῶν γονέων ὁδὸν θὰ βαδίσῃ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ τῆς κοινωνίας περιοπῇ θέλει διατηρήσῃ τοὺς ἐπιγόνους. Παρὰ ταῖς ἐπικρατεῖαις ἐκείναις αἱ κατώτεραι τάξεις κέκττηνται τὰς ἰδίας αὐτῶν παραδόσεις, καὶ τὰ τέκνα τῶν θητῶν ἐκείνων, οἵτινες ἀπὸ τῶν εὐρυχώρων ἀγρῶν μετηνάστευσαν κατὰ ἐκατοστύας εἰς τὰ βιομηχανικὰ τῶν πόλεων καταστήματα, ἀναπολοῦντα ἢ ἐξ ἀκοῆς μαθάνοντα τὰ κατωρθώματα ἅπερ οἱ ὁμοταγεῖς πρόγονοί των διέπραζαν ἐν ταῖς μεγαλοπόλεσι κατὰ θορυβώδεις ἱστορικὰς ἐποχὰς, φεύγοντα ἀσμένως τὸν πατρικὸν οἶκον, οὐδὲν συνήθως πνευματικὸν ἢ ἠθικὸν ἐφόδιον φέροντα καὶ τὸ σύνθημα τοῦ ἐργάτου ἱμάτιον περιβαλλόμενα εἰσβάλλουσι προτροπάδην εἰς τὰς πνιγνὰς στενωποὺς καὶ εἰς τὰ πνιγνότερα ἀερίφωτα τῶν πρωτευουσῶν μηχανικὰ κατὰ γώγια.

Ἄν καὶ διὰ τὰς τάξεις ἐκείνας ἡ ἀμάθεια δὲν εἶναι πλέον σήμερον προσφιλὴς καὶ ἐπίζηλος τίτλος, δὲν μισεῖται ὅμως ὡς ἀποτρόπαιος ἀνισότης, καὶ αἱ πατροπαράδοτοι ἔξεις καθιστῶσιν αὐτὴν θεσμὸν, καθ' οὗ οἱ θῆτες οἱ τὴν πάντων τῶν καθεστώτων πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ὅρων ἀνατροπὴν ὀνειρευόμενοι, δὲν ἀνέλθον δυστυχῶς ἀκόμη ἀδιάλλακτον ἐκστρατεῖαν. Ἀλλὰ παρ' ἡμῖν οὔτε ὁ μεσαιὼν

ἐγκατέλιπεν ἔχνη κοινωνικῆς ἀνισότητος, οὔτε ἡ ξένη κατὰκτησις ἐγκαθίδρυσεν ἔξεις, θεσμοὺς καὶ νόμους καθιεροῦντας ἀνυπέρβλητα μεταξὺ τῶν τάξεων μεσοπύργια. Ἄν δέ που τοιαῦτα παρετηρήθησαν, ὁ διὰ τῆς φιλοπονίας καὶ τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος προσκτώμενος πλοῦτος ἢ ἡ ἐκ περιφανῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἐκπαιδευτηρίων ἀποφοίτησις ἐνομίσθησαν πάντοτε, καὶ δικαίως, ὡς οἱ καταλληλότεροι πρὸς κατερείπωσιν τῶν μεσοτοίχων ἐκείνων πελέκει.

Καὶ σήμερον μὲν βλέποντες τὴν τῶν λογίων πληθὺν οἱ ὁμογενεῖς, ἢ τὴν ἐπαύξεισιν τῶν πρὸς πλουτισμὸν καὶ προαγωγὴν πρακτικῶν μέσων, φαίνονται ἀρκούμενοι εἰς στοιχειώδη τινὰ ἢ ἐγκύκλιον παιδευσιν. Ἀλλοτε ὅμως, πρὸ ὀλίγων τοῦτέστιν ἀκόμη δεκαετηρίδων, οἱ γονεῖς εἰκότως κατείχοντο ὑπὸ ἀνωτέρων φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν φιλοδοξιῶν, καὶ οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ διατηρήσωσι τὴν τῶν τέκνων αὐτῶν σχολιακὴν ἀγωγὴν μέχρις ἀπελπισίας ἐθλίβοντο, διότι οὐχὶ μόνον ἡ ἀμάθεια αὐτῶν ἤθελε τοῖς στερήσει τὰ πρὸς ἕνετον τοῦ βίου ἐκμετάλλευσιν μέσα, ἀλλὰ καὶ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης ἀπετρέποντο, δι' ἧς ἐμελλον ν' ἀφίχθωσιν ὅπου ἡ ἀνωτέρω καλλιέργεια πᾶσαν διάκρισιν τάξεων καταρρίπτει.

Ἀλλ' ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὅπωςδὴποτε δὲν ὑπάρχουσιν ἀπόκληροι τάξεις, τίτλοι καὶ κοινωνικὰ μίσση δὲν χωρίζουσι τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ἐργάται δὲν πωλεμοῦσι τοὺς κεφαλαιούχους, οἱ γεωργοὶ δὲν ἀποστρέφονται τοὺς γεωκτῆμονας, μεθ' ὧν καὶ οἱ ἴδιοι μετ' ὀλίγα ἔτη δύνανται νὰ συγκαταλεχθῶσι, πληθυσμοὶ ἀπειράριθμοι καὶ ἀνέστιοι δὲν ἐγκαταλείπουσι τὴν γενέτειραν χώραν ὅπως πλάνητες μεταναστεύσωσιν εἰς τὸν νέον κόσμον· ἡ γῆ τοὺς πάντας χωροῦσα τοῖς πᾶσι φιλοστόργως παρέχει κλίνην καὶ βίον, καὶ τὰ ἔθνη τῶν κατωτέρων ἡμῶν τάξεων καθόλου ἡμερώτερα παρίστανται τῶν ἐν ταῖς λοιπαῖς τῆς οἰκουμένης ἐπικρατεῖαις, εἴτε δύνανται αἱ τάξεις αὗται νὰ παιδεύωσι τὰ ἑαυτῶν τέκνα εἴτε μὴ.

Ἀλλ' αἱ σκέψεις καὶ ὑπομνήσεις αὗται δὲν ἀφορῶσι τὸν οἶκον οὐπερ τὴν τύχην προτιθέμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν. Εὐρισκόμεθα εἰς τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1852. Τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος εἶναι ἡ χήρα Κλεοπάτρα καὶ ὁ δεκατετραετής αὐτῆς υἱὸς Φαῖδρος. Ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ τέκνου ἐπασχολεῖ αὐτόν τε καὶ τὴν

μητέρα· ἀλλὰ σκηναὶ ἑκτακτοὶ καὶ ἀπροσδοκῆτων περιπετειῶν συγκινήσεις κατέχουσι τὴν διάνοιαν καὶ συνταράττουσιν αὐτῶν τὴν καρδίαν. Πρὸ τριῶν περίπου ἐτῶν ὁ πατήρ τοῦ οἴκου Κλεάνθης, ἐκ τῶν πρώτων τῆς Σμύρνης ἐμπόρων, ἐξέπεσεν, καὶ ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ ἀποτυχοῦσαι ἐπὶ ἡνεγκον τὴν πτώχευσιν τοῦ καταστήματος, ἀλλὰ πτώχευσιν ὑπὸ πάντων ἐντιμοτάτην ὁμολογουμένην, ἡ κτηματικὴ αὐτοῦ περιουσία ἐξεποιήθη ὑπὸ τῶν δανειστῶν, καὶ, εἰς ἐπίμετρον τῆς οἰκογενειακῆς συμφορᾶς, θάνατος ἐξ ἀποπληξίας ἀφῆρπασεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἀγκαλῶν τῆς προσφιλοῦς συζύγου, ἐν ἀκμῇ ἔτι τῆς ἡλικίας. Ἐκαστος δύναται νὰ φαντασθῇ τὴν θλίψιν τῆς Κλεοπάτρας ἀλλὰ τὸ καθῆκον αὐτῆς πρὸς τὸ τέκνον ἐνεθάρρυνε τὴν δυστυχίσασαν μητέρα, καὶ δὲ ὀλίγα προικῶν ἰδιοκτησίαι αἵτινες ἀπελείφθησαν αὐτῇ περὶ τινὰ κώμην τῆς Σμύρνης, τέσσαρας ὥρας ἀπέχουσιν τῆς πόλεως ταύτης, καὶ ἑπαυλὶς τις ἐν τῇ αὐτῇ κώμῃ ἔμελλον, ὥς ἤλπιζε καὶ ἐπόθει, νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὴν τελείαν τοῦ Φαίδρου ἐκπαίδευσιν.

Καὶ κατὰ μὲν τοὺς πρώτους δύο ἐνιαυτοὺς ἀπὸ τῆς χρείας ἡ Κλεοπάτρα διέμενεν ἔτι ἐν Σμύρνῃ ὅπως ὁ Φαίδρος φοιτᾷ εἰς τῆς πόλεως τὰ σχολεῖα. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1851 νέαι περιπέτειαι ὑπὸ σκληρὰν ἔθηκαν δοκιμασίαν τῆς μητρὸς τὴν στοργήν. Καὶ ἡρωϊκῶς μὲν κατ' αὐτῆς ἀντεστάθη, ἀλλὰ ὥς οἰωνόν ἀπαίσιον σκληροτέρων ἀκόμη δοκιμασιῶν ἐνόμισε ταύτην, καὶ τὸ προαίσθημα τῆς μητρὸς δυστυχῶς δὲν τὴν ἠπάτα. Ἡ Κλεοπάτρα διερχομένη τὰ βιβλιοπωλεῖα τῆς Σμύρνης μετὰ τοῦ Φαίδρου εἶδε παρχολουθοῦσαν αὐτὴν πεντηκονταετῇ γυναικί φυσιογνωμίας ἣτις δὲν ἐπρόδιδε μὲν κακίαν ἀλλὰ κατήγγελλεν ἑκτακτον ταραχήν, ἐκ τῆς θέας τῆς Κλεοπάτρας καὶ τοῦ Φαίδρου προσγενομένην, καὶ τὴν ὄψιν τῆς γυναικὸς μέχρις ἐξαγριώσεως ἀλλοιῶσασαν. — «Βέβαια! ἐπεφώνησε κατὰ πρόσωπον τῆς Κλεοπάτρας ἡ γυνὴ ἐκείνη, τὸ εἰξέυρω καὶ ἐγώ! ὅταν φάγη κανεὶς τὰ ξένα χρήματα εἴμπορεῖ καὶ ἀρχοντικὰ νὰ ἐνδύσῃ τὸ παιδί του καὶ χρυσοδεμένα βιβλία νὰ τοῦ ἀγοράσῃ καὶ διδασκάλους νὰ τοῦ διατηρῇ. Ἀλλὰ δὲν ἐρωτᾷς κυρὰ κι' ἐμένα πῶς μὲ κατήντησεν ὁ σύζυγός σου, ποῦ μ' ἄφησε ε' τοὺς πέντε δρόμους μὲ δύο κοράσια τῆς ὑπανδρείας; Ὁ Θεὸς νὰ σοῦ χαρῇ, κυρὰ Κλεοπάτρα, καὶ τὸ παιδί σου, καὶ ταῖς ἀρχοντικαῖς σου, ἀλλ' ὅποιος μὲ ἔφερεν ἐμένα ε' αὐ-

τὴν τὴν θέσιν δὲν εἰξέυρω ἂν θὰ ἰδῇ Θεοῦ πρόσωπον. » — Κεραυνόπληκτος ἡ Κλεοπάτρα ἐκ τῶν πικρῶν αὐτῶν λόγων ἐνηγκαλίσθη τὸν Φαίδρον ἐλπίζουσα διὰ τοῦ μητρικοῦ ἀσπασμοῦ ν' ἀποδιώξῃ τὴν βασκανίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ φίλτρον τῆς ἄλλης μητρὸς τὴν κατεσπάραξε, καὶ μὲ φωνὴν ἥρεμον καὶ γλυκεῖαν «μὴ καταρᾶσαι, τῇ εἶπε, καλὴ μου γυνή, τὴν ἐντιμον τοῦ συζύγου μου μνήμην. Ἔως τώρα κανεὶς δὲν ἀπέδωκεν εἰς αἰσχροκέρδειαν τὴν πτώχευσίν του, καὶ ὅλοι γνωρίζουν ὅτι ζημίαι ἀνεπανόρθωτοι κατέστρεψαν τὸ κατάστημά του. Ἐλθέ μαζύ μου εἰς τὴν οἰκίαν μου καὶ θὰ μάθῃς καλλίτερον ἂν ἡμεῖς εἴμεθα ἄνθρωποι νὰ ἀδικῶμεν τὸν κόσμον. »

Ἡ Κλεοπάτρα ἐτόλμα νὰ προσκαλέσῃ παρ' ἑαυτῇ τὴν ἄγνωστον ἐκείνην γυναῖκα, διότι εὐθὺς ἅμα ἤκουσε τοὺς ἐλέγχους αὐτῆς ὑπώπτεισε τί συνέβη καὶ συνέλαβε τὴν ιδέαν νὰ παρηγορήσῃ διὰ γενναίας πράξεως τὴν πτωχὴν δύο κορασίων μητέρα. Ἡ Θεοδώρα ἐμπιστευομένη εἰς τὸ κατάστημα τοῦ Κλεάνθους πᾶσας τὰς ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τῆς μικρᾶς προικὸς τῆς οἰκονομίας αὐτῆς εἶχε τρώντι καταστραφῇ ἐν τῇ πτωχεύσει αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ περιστάτικόν τοῦτο ἐκθέτουσα ἔσπειρε νὰ πείσῃ τὴν Κλεοπάτραν ὅτι μόνον ἐκ τοῦ μητρικοῦ πόνου ἐλαυνομένη εἶχεν ἀφήσει νὰ τῇ διαφύγῳσιν αἱ πικραὶ ἐκεῖναι λέξεις, τὰς ὁποίας ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς Κλεοπάτρας ἀνεγνώρισεν ὡς ὑπερβολικὰς καὶ ἀδίκους. Ἡ ἀγαθότης μεθ' ἧς συνδιελέγετο μετ' αὐτῆς ἡ σύζυγος τοῦ πτωχεύσαντος, τὰ δάκρυα μεθ' ὧν συνώδευε τὴν ἀφήγησιν τῶν τελευταίων περιπετειῶν τοῦ Κλεάνθους οὐδεμίαν πλεον κατέλειπον ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς Θεοδώρας ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἄκρας τιμιότητος τοῦ οἴκου, ἐν ᾗ τοιαύτης εὐγενοῦς ἐτύγχανεν ὑποδοχῆς· ἀλλὰ ἡ Κλεοπάτρα ζωηροτέραν ἀκόμη ἐπεφύλαττε τῇ Θεοδώρα συγκίνησιν. «Ὁ Θεὸς, προσέθηκε, τελευτῶσα τὴν ὁμιλίαν της, ὁ Θεὸς καὶ ἡ μητρικὴ μου ἀγάπη θὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ μονογενοῦς μου τέκνου. Ἄν σὺ φαίνεσαι πειθομένη περὶ τῆς εἰλικρινείας τοῦ μακαρίτου ἀνδρός μου, ἐγὼ δὲν ἀνέχομαι οὔτε σκιά ἀναθέματος νὰ καταδιώκῃ τὴν μνήμην του, οὔτε νέφος βασκάνου ζηλοτυπίας νὰ σκιασῇ τὴν φαιδρὰν τοῦ υἱοῦ μου ὄψιν καὶ νὰ δηλητηριάσῃ τὰ ἀνθηρὰ τοῦ βίου του ἔτη. Ἐκ τῶν τριῶν προικῶν ἰδιοκτησιῶν μου εὐθὺς αὔριον αἱ δύο ἐκτίθενται εἰς πλειστηριασμόν, καὶ τὸ προῖόν αὐτοῦ ἀνήκει εἰς σέ, καλὴ Θεοδώρα, καὶ εἰς τὰ δύο κοράσιά σου. »

Ἡ Θεοδώρα ἐδέχθη εὐγνωμονοῦσα τὴν γενναιοδωρίαν, ἐζήτησεν ἐπανειλημμένως τὴν συγγνώμην τῶν πικρῶν λέξεών της, ἡ δὲ Κλεοπάτρα εἶχεν ἤδη λησμονήσει τὰς λέξεις ἐκείνας καὶ εἰς ἑλλειψιν ἀνκτροφῆς μάλλον καὶ εἰς τὸ μητρικὸν φίλτρον αὐτὰς ἀποδώσασα δὲν κατείχετο πλέον ἢ ὑφ' ἐνὸς καὶ μόνου αἰσθήματος. Τὸ ὄνομα τοῦ συζύγου της ὅπερ πρότερον, χωρὶς μηδὲν νὰ ὑποπεύσῃ ἐκείνη, ἀνεθεματίζετο ὑπὸ μιᾶς ἀγνώστου ἀλλ' ὅπως δὴ ποτε πασχούσης οἰκογενείας, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐμελλεν εὐλογίῶν νὰ ἀπολαύσῃ, καὶ ὁ Φαῖδρος αὐτῆς, ὅστις τὸ δέκατον καὶ τρίτον μόλις ἄγων ἔτος εἶχε τρεῖς ἀσπόνδους ἐχθρούς, ἐμελλε τοῦ λοιποῦ εὐχὰς νέας εἰς ἑαυτὸν νὰ ἐλκύῃ, εὐχὰς οὐχὶ βέβαιαι τῶν τῆς μητρὸς θερμότερας, ἀλλ' ὅπως δὴ ποτε εἰς ταύτας προστιθεμένων.

Ἀλλὰ ἡ πόλις εἶχε φοβίσει τὴν Κλεοπάτραν, καὶ ὅπου δὴ ποτε ἔστρεφε τὰ βήματα ἢ τὸ βλέμμα ἐνόμιζεν ὅτι βασκανίας λέξεις κατὰ τοῦ Φαίδρου ἤθελον περιβομβήσῃ τὰ ὦτα αὐτῆς καὶ φυσιογνωμίας ἀγρίας ἤθελον ἀπαντήσῃ. Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι οἵτινες ἐν τῷ ἐγκλήματι ζήσαντες καὶ τραφέντες οὔτε τοὺς ἐσωτερικοὺς τῆς συνειδήσεως φθόγγους ἀκούουσιν, οὔτε τοὺς τῶν ὁμοίων αὐτῶν ἐλέγχους φοβοῦνται, οὔτε εἰς τοῦ δικαστηρίου τὴν καταδικαστικὴν ἐτυμηγορίαν συνταράσσονται. Ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἄλλοι οἵτινες ἐν τοῖς μυχοῖς αὐτῶν τὸ αἶσθημα μόνον τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης καθ' ἅπαντα τὸν βίον θερμαίνοντες, τὴν ἀδικίαν ἀποστραφέντες καὶ ἑαυτοὺς τε καὶ τὴν κοινωνίαν θρησκευτικῶς σεβασθέντες τρέμουν ὅμως καὶ τὸν ἐλάχιστον κατ' αὐτῶν ὀροῦν, διότι εἰζεύρουσιν ὅτι εἰς μικροσκοπικὸς σάραξ κατεπόντισε νῆας ὑπερμεγέθεις, εἰς οὐτιδανὸς σκορπιὸς οἰκογενείας ὀλοκλήρους ἐδηλητηρίασεν. Αἱ φύσεις αὗται εἶναι ἀληθῶς δυστυχεῖς, ἡ ταραχὴ τοῦ νοῦς ἀποτελεῖ παράδοξον ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἡρεμίαν τῆς καθαρᾶς συνειδήσεώς των, ἡ ψυχὴ αὐτῶν, χωρὶς μηδὲ ὑπὸ τῆς ἐλαχίστης νὰ μολύνηται μοχθηρίας, καταλαμβάνεται ὑπὸ δυσπιστίας πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, ἢ ἐν τούτοις ὀλοκληρον χωροῦσιν ἐν τῇ εὐρείᾳ αὐτῶν καρδίᾳ, ἀλλὰ τέλος πάντων εἶναι καὶ ὀνομάζονται ἐκλεκταὶ φύσεις, μετὰ δὲ τούτων ἀναντιρρήτως κατελέγετο καὶ ἡ Κλεοπάτρα.

Ὑπὸ τὸ κράτος τοιούτων αἰσθημάτων καὶ ἐντυπώσεων ἡ Κλεοπάτρα διακόψασα τὰ ἐν τῷ σχολείῳ τῆς Σμύρνης μαθήματα τοῦ

υἱοῦ της μετόκησεν εἰς τὴν ἐν τῇ ἐξοχῇ ἑπαυλίν της, ἣν ἐπὶ δύο ἡδὴ ἔτη κατὰ κλειστον διετῆρει, διότι ἡ ἑπαυλις ἐκείνη τῇ ἀνεπρόλει τὰς εὐδαίμονας τοῦ οἴκου αὐτῆς ἡμέρας. Ἡ εὐπαίδευτος μήτηρ ἀπεφάσισε μόνη νὰ διδάξῃ τῷ Φαίδρῳ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, μακρὰν τῆς τύψεως τοῦ κόσμου· καὶ ἐβόλεπε μὲν ὅτι ὁ υἱὸς ἐμελλε νὰ σιερηθῇ τῶν ἀγαπητῶν τῶν παιδικῶν χρόνων φίλων, κατενόει ὅτι ἡ κατ' οἶκον διδασκαλίᾳ ἤθελον ἀπομακρύνει αὐτὸν τοῦ τῆς ἀμίλης σταδίου, ἀλλ' ἔτι μάλλον ἐφοβεῖτο μεγαλῆτερον ἠθικὸν κίνδυνον τοῦ παιδὸς, καὶ ἔτρεψε μήπως σκηναὶ ὅμοιαι τῇ τῆς Θεοδώρας ἐπαναλαμβάνόμεναι ἐν τῇ πόλει καὶ φθάνουσιν μέχρι τῶν αἰσθήσεων τοῦ Φαίδρου — εἰς δὲ ἡ μήτηρ εἶχε προσπαθήσει ν' ἀποκρύψῃ τὴν πρῶτην σκηνὴν — καταστήσωσιν αὐτὸν μισάνθρωπον ἀπὸ τῆς τρυφερᾶς ἀκόμῃ ἡλικίας καὶ ἐμπνεύσωσιν αὐτῷ ἄγρια καὶ ἀδυσώπητα πάθη κατὰ τῆς κοινωνίας.

Βαρυθυμοῦσα ἠνέφωξεν ἡ Κλεοπάτρα τὰς τῆς ἐπαύλεως θύρας καὶ διὰ σκληρᾶς ἐσωτερικῆς πάλης κατέπνιξε τοὺς στεναγμοὺς οἵτινες ἐκινδύνευον νὰ ἐκραγῶσιν εἰς τὴν θεὰν τόπων χαρᾶς ἄλλοτε πληρουμένων καὶ εὐθυμίας, εἰς τὴν ἀνάμνησιν σκηνῶν ἀγλαῶν τοῦ εὐδαίμονος οἰκογενειακοῦ βίου. Ἀλλὰ τὰ δάκρυα κρουνηδὸν ἔρρευσαν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν της πρὸ τῆς εἰκόνος τοῦ συζύγου, ὁ δὲ υἱὸς, ὅστις, ὅπως μὴ αὐξήσῃ τὴν τῆς μητρὸς θλίψιν, πλαστὴν προσεποιεῖτο ἀπάθειαν, ὀρμήσας τότε εἰς τὰς μητρικὰς ἀγκάλας καὶ καταφιλῶν ὅτ' ἐκείνην ὅτ' ἐκείνην τὴν εἰκόνα τοῦ πατρὸς, ἀπετέλεσε μετὰ τῆς μητρὸς ἱερὸν σύμπλεγμα ὀδύνης συνάμα οἰκογενειακῆς καὶ παρηγορίας, θλίψεως καὶ ἐλπίδος.

Τὴν ἐπαύριον ἠνεψύχθη ἡ πλουσία βιβλιοθήκη, καὶ ἡ Κλεοπάτρα ἤρξατο διδάσκουσα τῷ Φαίδρῳ τὴν συνέχειαν τῶν ἐν τῷ Γυμνασίῳ ἐγκυκλίων μαθημάτων. Ἡ Κλεοπάτρα εἶχε τύχει ἐλευθερίας καὶ λίαν ἐπιμελελημένης παιδείας· ὁ πατὴρ αὐτῆς ἐκ Χίου ὀρμώμενος εἶχεν ἀνατραφεῖ καὶ παιδευθῇ ἐν Λονδίῳ, κατὰ τοὺς πρώτους τοῦ αἰῶνος ἡμῶν χρόνους, ὁ δὲ πενθερὸς αὐτῆς, Χίος ἐπίσης τὴν πατρίδα, εἶχεν ἀναθρέψει τὸν σύζυγον της Κλεάνθη ἐν Μασσαλίᾳ. Ἀμφότεροι δὲ, πατὴρ καὶ πενθερὸς, ἔσχον τὴν εὐδαιμονίαν ἐκ τοῦ πλησίον νὰ γνωρίσωσι τὸν Ἀδαμάντιον Κοραῆν· ἀμφότεροι, ὅτι βραδύτερον ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ φιλομούσῳ καὶ ἀφνειᾷ Σμύρνῃ,

ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν τὰς ἱερωτέρας ἀναμνήσεις τῶν πρώτων τῆς πνευματικῆς ἡμῶν ἀναγεννήσεως ἡμερῶν, ἀμφότεροι, ὅτε τὴν ἐσπέραν ἐπανήρχοντο εἰς τὸν οἶκον, ἔδιδον εἰς ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην ἢ ἐπιστολάς αὐτογράφους τοῦ ἀειμνήστου τοῦ Γένους καθηγεμόνος, ἢ ἀπομνημονεύματα ἅπερ αὐτοὶ διετήρουν, ὅπως εἰς γενεάς γενεῶν μεταδώσωσι τὰ σοφὰ καὶ πατριωτικὰ παραγγέλματα, σημειούμενα ἐπὶ τοῦ χάρτου ἅμα ἀπὸ τοῦ χρυσορρήμονος στόματος τοῦ Κοραῆ ἐκφερόμενα. Ὁ πατὴρ τῆς Κλεοπάτρας Στέφανος καὶ ὁ πενθερὸς αὐτῆς Παῦλος ἦσαν τὸ ζωντανὸν ὑπόδειγμα τῶν ἐν τῇ Δύσει πλουτησάντων καὶ παιδευθέντων ὁμογενῶν, κατὰ τὰς πρώτας τοῦ αἰῶνος ἡμῶν δεκαετηρίδας, καὶ τὸ παρελθὸν αὐτῶν ἦτον ἡ ἱστορία τῶν ἀνδρῶν οἵτινες τὰ θαυμάσια τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων αὐτοῖς χερσὶ ψηλαφήσαντες ἐπὶ εὐρυτάτης καὶ ἐδραίας βάσεως ἐπόθουν νὰ ἴδωσιν ἐρειδόμενον τὸ πνευματικὸν τοῦ ἔθνους αὐτῶν μέλλον. Ποῖον ἦτο τὸ θέαμα ὅπερ παρίστατο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ διατριβόντων; Ἡ μεγάλη κίνησις τοῦ 1789 ἦτο τὸ ἄμεσον προῖον φιλοσοφίας, πνευματικῆς ἐξεγέρσεως καταπληκτικῆς, ἐπιστημονικῆς ὠθήσεως ἀπαρμύλλου. Τὰ δύο μεγάλα ἔθνη συνεκρούσθησαν, καὶ ἐκ τῆς συγκρούσεως ἐκείνης γενικὴ ἐπῆλθε δόνησις εἰς τὴν οἰκουμένην· ἡ στρατιωτικὴ βία καὶ ἡ ὑπέρμετρος φιλοδοξία ἐπήνεγκον τὴν ἀναστάσιν τῆς Δύσεως, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐξάλλον ἐκείνην παραφορὰν, οἱ γίγαντες τῆς Εὐρώπης ἔδωκαν πρὸς ἀλλήλους τὴν χεῖρα, καὶ ὡς πρότερον ἡ φιλολογία, ἡ ἐπιστήμη, ὁ πνευματικὸς αὐτῶν βίος ἐδίδασκον τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους, οὕτω μετὰ τὴν εἰρήνευσίν των ἐπανέλαβον τὴν μεγάλην αὐτῶν ἐντολὴν τῆς παιδαγωγήσεως καὶ τοῦ φωτισμοῦ τῶν ἐθνῶν.

Ἄλλ' οὐδένας ἴσως στενότερον μετὰ τῆς Δύσεως συνεδέοντο ὅσον οἱ ἡμέτεροι ὁμογενεῖς, διότι ἐν τῇ Δύσει φλόγας θαλερὰς εἶχεν ἀνάψει ὁ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχιότητος ὑποκεκρυμμένος σπινθὴρ, ἐκεῖθεν εἶχον ἐγερθῆ αἱ παρήγοροι φωναὶ τῆς πρὸς τὸ ἔθνος ἡμῶν εὐγνωμοσύνης, ἐκεῖ εὐρύτατον εὗρισκε στάδιον τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα τῶν νέων Ἑλλήνων, πρὸς τὴν Δύσιν, τέλος, εἰλκυεν ἡμᾶς, ὡς ἱερὸς καὶ μυστηριώδης μαγνήτης, ἡ κοινὴ ἡμῶν καὶ αὐτῆς ὀρθοδοξία τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀδέλφιος καὶ ἀφάνης ποιητής, Κλήμης καλούμενος, μισῶν τοὺς ἄλλους τραγικοὺς ποιητὰς τοῦ

18ου αἰῶνος, οἵτινες Ἑλλήνας καὶ Ῥωμαίους ἥρωας ἀνεβίβαζον πάντοτε ἐπὶ τῆς σκηνῆς, εἶχε γράψει τὸν ἀτυχῆ ἐκείνον καὶ κακὸ-ζήλον στίχον « **qui nous delivrera des Grecs et des Romains?** » ἀλλ' ὁ δυσάρμοστος αὐτὸς φθόγγος κατεπνίγη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ νέου ὑπέρτων Ἑλλήνων ἐνθουσιασμοῦ, ὅστις καὶ κατ' αὐτὰς ἀκόμη τὰς μανιώδεις τοῦ πατριωτισμοῦ παραφορὰς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως εὔρε χῶρον ἐν ταῖς εὐγενέσι τῶν Γάλλων ψυχαῖς. Καὶ μέλη μὲν τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως ἀνεζήτουν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τὰ πολιτεύματα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης, εἰς δὲ ἥρως τῆς τρομοκρατίας, ὁ Σαὶν Ἰοῦστ, ὅστις τὴν κεφαλὴν εἶχε μᾶλλον ἐξ ἐσφαλμένων διδασκαλιῶν διαστραφεῖσαν ἢ τὴν καρδίαν ἐκ φύσεως θηριώδη, ἐθεωρήθη ὑπὸ βασιλικῶν συγγραφέων, οἷος ὁ **Alfred de Vigny**, ὡς μαθητῆς τῆς τοῦ Λυκούργου νομοθεσίας, ὅστις ἐν τοῖς Σχολαῖσι καταμαθὼν τὰ σιδηρὰ παραγγέλματα καὶ τὰς αὐστηρὰς ἐπιταγὰς τῆς Πολιτείας πρὸς τοὺς πολίτας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν κοινωνίαν ἵνα αὐτὸς, ἐν τῷ μέσῳ φλεγμαιοῦσης ἐποχῆς καὶ μοναδικοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταραχῆ, ἐφαρμόσῃ τὰ δόγματα τοῦ ἀμειλίχτου τῆς Σπάρτης νομοθέτου, ἅπερ καὶ ἐν ὁμαλῇ ἀκόμῃ καταστάσει δύνανται νὰ παραγάγωσιν εἰς τὰ ζωντὰ πνεύματα καὶ εἰς τὰς εὐκόλως παλλούσας καρδίας ἀληθῆ πατριωτισμοῦ παραφροσύνην. Ὅτε τὸ πρῶτον ἀνέγνω τὰς περὶ Σαὶν Ἰοῦστ ἐπικεικῆς κρίσεις τοῦ βασιλόφρονος **Alfred de Vigny**, ἀναλογισθεὶς τὸ οἰκτρὸν τέλος τοῦ ἥρωος ἐκείνου τῆς Γαλλικῆς τρομοκρατορίας, ἠναγκάσθη νὰ κλίνῃ τὴν κεφαλὴν πρὸ τῆς σκιᾶς αὐτοῦ, καὶ χωρὶς μηδέποτε ν' ἀποδεχθῇ τὰς ἀρχάς του ἐνόμισα καθῆκον Ἑλλήνος νὰ σεβασθῇ τὴν ὠραίαν ἐκείνην κεφαλὴν — ὁ Σαὶν Ἰοῦστ ἦτον ὁ ὠραιότερος τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἀνὴρ — τὴν ὁποίαν ἐδέχθη μὲν ὁ Σηκουάνης πεσοῦσαν, ἀλλὰ τῆς ὁποίας ἡ πτώσις ἀντήχησε μέχρι τοῦ Εὐρώτα, εἰς οὗ τὰ ρεῖθρα παῖς ἔτι εἶχε πνευματικῶς βαπτισθῇ ὁ τρομοκράτωρ νεανίας.

Ἀλλὰ οἱ ὁμογενεῖς ἡμῶν δι' ἄλλου κυρίως ἱερωτέρου καὶ ἀγνωτέρου συνδέσμου ἠνοῦντο μετὰ τῆς εἰσακτῆς ἐστίας τοῦ πολιτισμοῦ διατελεσοῦσης Εὐρώπης· οὐχὶ γίγας πατρὶν τὸν ἕνα πόδα ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τὸν ἕτερον ἐν τῇ Δύσει, οὐχὶ ἀετὸς τὰς ἡπείρους τῆς γῆς συντεχνάσπων ἦν ὁ ἄνθρωπος ὁ τὸν σύνδεσμον ἐκείνον ἀντιπροσωπεύων. Μετρίοφρων τῶν ἐλληνικῶν χειρογράφων ἀναδιφετής, ζῶν

ἀπὸ τῆς κόναως αὐτῶν εἰς τὸ ἔθνος τοῦ μεταδώσας, ζῶν εἰς τὸν τε-
θνεῶτα ἀλλ' οὐδέποτε ὀδωδότα Λάζαρον τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιοτή-
τος, ἥρεμος κάτοικος τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ μετὰ τῶν λογίων τῆς
Δύσεως περὶ γλώσσης καὶ Πολιτείας, περὶ νόμων τῆς ἐπιστήμης καὶ
περὶ θεσμῶν τῶν Κρατῶν, περὶ φιλοσοφίας πρακτικῆς τὰ ἔθνη ἀνυ-
καινίζουσης καὶ περὶ θρησκείας τῶν λαῶν τὰς ψυχὰς εἰς τὰ πρόσω-
πάντοτε παρορμώσης, περὶ πατρίδος καὶ ἀνθρωπότητος συνδιαλε-
γόμενος καὶ περὶ τῶν ζωτικῶν τούτων θεμάτων τόμους ἐπὶ τόμων
συγγράφων, τοιοῦτος ἀνὴρ ἦτον ὁ τὴν Ἀνατολὴν ἡμῶν μετὰ τῆς
Εὐρώπης συνδέσας, καὶ τοιούτου ἀνδρὸς τὰς νοουθεσίας, ὡς νέου τοῦ
Γένους Μεσίου, ἐκζητοῦντες οἱ κατὰ τὴν Δύσιν ἐμπορευόμενοι ἢ
ὅπωςδῆποτε ἄλλως διατρίβοντες ὁμογενεῖς μετήνεγκον παρ' ἡμῖν,
οὐχὶ τὸν βάνανσον πλοῦτον, ἀλλὰ τὸν πλοῦτον τὸν εὐρυσθενῆ ὃν ὁ
Πίνδαρος ὕμνησε, τὸν γόνιμον τοῦ Πλάτωνος πλοῦτον, ὃν οἱ κακόζη-
λοι Διογένης δὲν πατοῦσιν ἢ ἐτέρῳ κατεχόμενοι τύφῳ, τὸν πλοῦτον
τὸν εὐεργέτην ὅστις ἐκ τοῦ ταμείου τῶν Ζωσιμαζῶν εἰς τὰ Σχολεῖα
καὶ τὰ τυπογραφεῖα μετέβαινεν. Ἐν ἐξήτει μετέωρον σημεῖον ὁ
Ἀρχιμήδης, ἵνα στὰς ἐπ' αὐτοῦ τὴν γῆν κινήσῃ· δύο εὗρεν ὁ Ἀδα-
μάντιος ἵνα τοὺς ὁμοεθνεῖς ἡμῶν ἀναμορφώσῃ, σημεῖα πρόσγεια καὶ
ψηλαφητὰ, τὰς βιβλιοθήκας τῶν Παρισίων καὶ τὰ πρόθυμα βαλάν-
τια τῶν εὐπόρων. Ὅτε τὸν καρδῶν Ἑρμῆν ἐθεράπευε τὸ πιστὸν τέ-
κνον τῆς Χίου εἶχεν ἐπὶ τοῦ καταστήματος αὐτοῦ ὡς γνωστὸν ἐπι-
γράψαι « Πάντοθεν πορίζεσθαι πλὴν ἐκ κακοῦ. » Οἱ τὰς ὑποθήκας ἐ-
κείνου προφορικῶς ἢ ἐγγράφως ἀποδεχόμενοι ἔμποροι συμπληροῦντες
τὴν ἐπιγραφὴν ἐκείνην τῆς τιμιότητος προσέθηκαν εἰς αὐτὴν τὰς λέ-
ξεις τῆς γενναιοδωρίας « πρὸς πᾶν δαπανᾶν ἢ πρὸς κακόν. »

Καὶ ηὐλόγει λοιπὸν τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτῶν ὁ Θεός, καὶ μετὰ δα-
κρύων εὐγνωμοσύνης ὑπεδέχετο αὐτοὺς ἡ πατρίς εἰς τὴν Ἀνατολὴν
ἐπανερχομένους, καὶ εἰς αἰῶνας αἰώνων μεταδώσει τὰ τίμια αὐτῶν
ὀνόματα, καὶ ἐπὶ πλακῶν χαλκῶν καὶ μαρμαρίνων ἀναγράψει αὐτὰ
ἐπὶ τῶν Σχολείων καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν ἡμῶν ἀνηρτημένων, καὶ τῆς
Δύσεως τὰς εὐεργεσίας ζωντὰς εἰς τὴν μνήμην τῶν τέκνων καὶ τῶν
ἀπογόνων ἡμῶν διατηρήσει, καὶ τοῦ Κοραῖ τὴν γέγραπται καὶ προσφι-
λῆσιν ὡς πολιοῦχον εἰκόνα ἐπὶ πάσης γωνίας ἐλληνικῆς, ἐπὶ
παντὸς παιδευτηρίου ἀνεξιτήτως ἐγγράψει.

Τῶν τοῦ Κοραῖ ἀκροατῶν καὶ θιασωτῶν μαθήτρια ἡ Κλεοπάτρα
ἡσχολεῖτο μὲν ἐν ἡμέραις εὐδαιμονίας περὶ τὸν πλουτισμὸν τῆς τοῦ
οἴκου βιβλιοθήκης, ἀνέλαθε δὲ αὐτὴ διὰ τῆς στοργῆς καὶ τῆς μαθή-
σεώς τῆς, δυστυχῆσασα, νὰ παιδεύσῃ τὸ τέκνον. Ἐν ἔτος διδασκαλίας
εἶχεν οὕτω παρῆλθαι, διδασκαλίας ψυχωφελοῦς καὶ καρπύμου, διότι
τὰ τῆς πείρας μαθήματα μετὰ τῆς θεωρίας συμμιγνύουσα, τοῦ Ξενο-
φῶντος τὰ Ἀπομνημονεύματα εἰς ἀποστήθισιν καὶ ἐμβριθῆ μελέτην
τῷ Φαίδρῳ προσφέρουσα ἔβλεπε μὲν τὸν παῖδα ὁσημέραι κρεῖττονα
ἐκ τοῦ καθιστάμενον, παρειαύχετο δὲ τὰ ἀναγκαῖα πειράματα καὶ
βιβλία ὅπως ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1852 εἰς τὰς φυσικὰς ἐ-
πιστήμας εἰσαγάγῃ τὸν Φαῖδρον. Ἡ κόμη ἐτέλει τὴν πανήγυριν τοῦ
Σταυροῦ, καὶ οἱ πολῖται ἐξήρχοντο τοῦ ναοῦ φέροντες τὰ κηλογημένα
τῆς ἐπιστήμης ἡμέρας ἀνθη. Ἀνθρώπος ἀγροῖκος καὶ δυσειδής, πρὸ
πολλοῦ δὲ γνωστὸς τῇ Κλεοπάτρᾳ ὡς σπουδαίων τυχῶν εὐεργεσιῶν
καὶ ὡς μεγάλως ὠφελήθεις παρὰ τοῦ συζύγου αὐτῆς Κλεάνθους, ὅτε
οὗτος πληθὺν ὑπαλλήλων καὶ ἐκτάκτων ἀποστολέων διέθετε, δὲν ἐ-
τελείωσεν ἓνα αὐθάδη χαιρετισμὸν πρὸς τὴν Κλεοπάτραν καὶ « τοῦ
κακοῦ τρέχεις μὲ τὸν υἱόν σου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τῇ λέγει· ὅσοι
τρώγουν τὰ ξένα χρήματα εὐκόλᾳ δὲν συγχωροῦνται, καὶ ἀμαρ-
τίαι γονέων παιδεύουσι τέκνα. » Τοκογλύφος τῷ 1852 ὁ ἄνθρωπος
ἐκείνος, τὸν πρῶτον αὐτοῦ πλοῦτον εἰς τὸν ὄλβον τοῦ Κλεάνθους ὀ-
φείλων, ἀλλ' ἀπαίδευτος, μοχθηρὸς τὴν ψυχὴν καὶ ἀγνώμων, δὲν ἔ-
παυε διαδίδων ὅτι κατεστράφη εἰς τὸν Κλεάνθη ἀφοσιωθείς, μετ'
ἐμπιστοσύνης καὶ ἄνευ ἐγγράφων παραδίδων εἰς αὐτὸν τὸ προῖον
τῆς πολυετοῦς ἐργασίας του. Ἡ Κλεοπάτρα ἐγίνωσκε τὰς διαδόσεις
αὐτὰς, ἀλλ' οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ τηλικαύτην αὐθάδειαν,
πρὸς ἣν μετὰ βλέμματος ὀργίλου ἀρεσθεῖσα τότε νὰ ἀπαντήσῃ,
εὐθύς ἅμα φθάσασα οἴκαδε ἔστειλε τὸν ὑπηρέτην αὐτῆς εἰς τὸν βάν-
ανσον τοκογλύφον, ὅπως τὸν ἐρωτήσῃ τίνας ἀπαιτήσεις εἶχε κατὰ
τοῦ συζύγου τῆς καὶ ἂν ἠδύνατο νὰ παρουσιάσῃ βιβλία τῶν ληψο-
δοσιῶν του· ὁ τοκογλύφος Μάρκος ὑπέβαλε λογαριασμοὺς ἀναβιβά-
ζοντας τὰς ἀξιώσεις του εἰς χιλίας ὀθωμ. λίρας, δηλ. εἰς τὸ ποσὸν
τῆς ἀξίας τῆς μόνης ὑπολειφθείσης αὐτῇ προικῆας περιουσίας. Μετὰ
μίαν ἐβδομάδα τὸ τελευταῖον τῆς εὐπορίας αὐτῆς λείψανον ἐπλει-
στηριάζετο, ὁ ἀγνώμων Μάρκος ἐλάμβανεν ὅτι βεβαίως δὲν τῷ ὠ-

φείλετο, καὶ ἡ Κλεοπάτρα δὲν εἶχε πλέον ἄλλην ἰδιοκτησίαν ἢ τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν τοῦ συζύγου αὐτῆς μνήμην, τὴν πρὸς τὸν Φαῖδρον ἀγάπην, τὴν βιβλιοθήκην καὶ τὴν ἐπαυλὶν μετὰ μικροῦ περιβόλου.

Ἄλλη τυχαία μήτηρ ἤθελεν ἴσως νομίζειν ὅτι ἀδικφοροῦσα διὰ τὰς ἀδίκους τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ἐπιτημῆσεις καὶ διὰ τὰς αὐθαδείας τῶν ἀναγώνων, ἀφοῦ πᾶν ὅ,τι ἐκέκτητο ὁ σύζυγός της τὸ παρέρωρησεν εἰς τοὺς δανειστάς του, δὲν εἶχεν ἄλλο νὰ πράξῃ ἢ νὰ φροντίσῃ πῶς τὴν ἰδίαν ποικίαν περιουσίαν ἐκμεταλλευομένη ἀνετον βίον εἰς ἑαυτὴν καὶ τὰ πρὸς ἐκπαίδευσιν μέσκα εἰς τὸν υἱόν της νὰ προμηθεύσῃ. Ἄλλ' ἡ στοργὴ εἰς ἄλλους ἀνύψου αὐτὴν αἰθερίας χώρας, εἰς ἡρωϊκωτέρας τοῦ βίου ἀσκήσεις ἐννόει νὰ παρασκευάσῃ τὸ τέκνον, εἰς ἀρρενωποτέρας δοκιμασίας ἐπεθύμει νὰ υποβάλῃ τὴν εὐγενῆ αὐτῆς φύσιν, καὶ ἐνῶ τῆς παχυλῆς ὕλης ἐστέρει τὸν Φαῖδρον, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπῆλκτεν αὐτὸν τῆς διὰ πᾶσαν μητέρα ἐπιφύτου κακογλωσσίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀμφοτέρων ὁ χαρκατῆρ ἐμελλεν ἀνδρικώτερον νὰ ὀρμήσῃ εἰς ἀνέυρεσιν τῶν ἀκηράτων ἐν ταῖς θυέλλαις, ἐν ταῖς συμφοραῖς ἀκραδάντων ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν τῆς ζωῆς μέσων.

Ἡ Κλεοπάτρα συμπαθοῦσα πάντοτε πρὸς τὰς κατωτέρας τοῦ λαοῦ τάξεις οὐδόλως ἐφοβήθη τὰς μελλούσας ἐκείνας περιπετείας, δι' ὧν εἰς τὸν λαὸν ἡδύνατο νὰ κατέλθῃ· ἀλλὰ δὲν ἐμίσει τὰς ἀνωτέρας, διότι καὶ τὴν στιγμὴν ἀκόμη ἐκείνην καθ' ἣν οἱ τελευταῖοι ἐξέλειπον πόροι δὲν ἐννόει ἑαυτὴν καταβιβασθεῖσαν ἀπὸ περιωπῆς εἰς ἣν ὁ πλοῦτος μὲν ἐν μέρει ἄλλ' ἢ ἀγωγὴ πρὸ πάντων τὴν εἶχεν ὑψώσει. Ἀλλως δὲ δὲν ἐξεστόμισε λέξιν τινὰ μίσους, διότι τὸ τέκνον αὐτῆς δὲν ἔπρεπεν ἐκ παίδων ἄλλο νὰ διδαχθῇ καὶ νὰ ἐμπνευσθῇ αἴσθημα ἢ τοσαύτην πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην ὥστε καὶ εἰς τοῦ ὀλβιωτέρου τὴν εὐημερίαν προσβλέπων νὰ μὴ φαντασθῇ καὶ νὰ τὸν φθονήσῃ.

Ἀλλὰ τί ἐσήμαινεν ἂν ἡ Κλεοπάτρα οὐδένα ἐμίσει καὶ ἐκακολόγει; τί ἐσήμαινεν ἂν μετὰ προσοχῆς ἐπιμόνου ἀπέφρευε νὰ προσφέρῃ φράσιν ὀργῆς κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἐμπροσθεν τοῦ υἱοῦ της; Ἢ σκληρὰ πραγματικότης, ἢ τῆς τύχης μετὰπτωσις, ἢ ἡ μοχθηρία τῶν ἄλλων τὸ πλεῖστον ἐπήνεγκεν, ἢ τοῦλάχιστον ἐπετάχυνεν, ἐμελ-

λον ὅσον οὕτω νὰ καταφανῶσιν ὑπὸ τὴν ἀπελπιστικωτέραν αὐτῶν ὄψιν πρὸ τοῦ δεκατετραετοῦς Φαῖδρου, καὶ ἡ ὑπὸ λαμπροῦς οἰωνοῦς ἀρξαμένη ἀνατροπὴ ἐμελλε τάχιστα νὰ διακοπῇ μὲν ὑπὸ τῶν ταπεινωτικῶν ἐκείνων θεαμάτων, ἅτινα καὶ τοὺς ἰσχυροτέρους ἐνίοτε καταβάλλουσι χαρκατῆρας, μέχρις ὅτου συνειθίσωσιν εἰς τὴν πτώσιν δι' ἡρωϊκῆς γενναιότητος, νὰ δηλητηριασθῇ δὲ ὑπὸ αἰσθημάτων μισανθρωπίας, δυσπιστίας πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς δύναμιν, ἀποστροφῆς πρὸς τοὺς εὐποροῦντας. Τὸν κίνδυνον τοῦτον θέλουσα ν' ἀποφύγῃ ἡ Κλεοπάτρα, ἀπὸ τοῦ σκοπέλου αὐτοῦ ἐπιθυμοῦσα νὰ ἀπκλλάξῃ τὸν Φαῖδρον, «ἐτοιμάσθητι διὰ τὰς Ἀθήνας, τῷ εἶπε, μίαν πρωΐαν, ἐκεῖ ἔχομεν συγγενικὴν οἰκογένειαν πτωχὴν ἀλλὰ ἀγαθὴν καὶ τιμίαν, ἥτις χωρὶς κανὲν νὰ τῇ δώσωμεν βάρος καὶ τακτικὸν μηνιαῖον λαμβάνουσα παρ' ἐμοῦ θὰ σὲ φροντίζῃ ὡς ἴδιον τέκνον. Ἐγὼ πλέον δὲν ἔχω ἱκανὰς δυνάμεις νὰ σὲ ἐκπαιδεύσω, διότι σχεδὸν ἐλησμόνησα τὰς ὀλίγας μου γνώσεις.» — Ἀλλὰ διὰ τί δὲν ἔρχεσαι, μήτερ, μαζὶ μου; — Ἡ ἐρώτησις ἦτο λίαν σκληρὰ, καὶ ἂν ἤθελε τὴν ἀλήθειαν νὰ ἀπαντήσῃ ἡ Κλεοπάτρα θὰ ἔλεγεν εἰς τὸν Φαῖδρον «δὲν σὲ συνοδεύω εἰς τὰς Ἀθήνας, διότι τὸ μέλλον τίς οἶδε τίνας τύχας μ' ἐπιφυλάσσει, τίνας ταπεινωτικὰς περιπετείας θέλει μοι ἐπιβάλλει, καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἴδῃς τὰς ἀπροσδοκήτους αὐτὰς δι' ἐσὲ δοκιμασίας· θὰ προσπαθῶ νὰ σὲ ἀναθρέψω καὶ νὰ σὲ ἐκπαιδεύσω ὡς πλουσίας οἰκογενείας ἐκλεκτὸν τέκνον δι' ἀγωγῆς ἐπιμεμελημένης, ἀλλ' ὅπως τὸ κατωρθώσω, θὰ μετὰβῶ εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις, θὰ υποβληθῶ εἰς στεινότητες τῶν ὀπίων, μέχρι τοῦλάχιστον ἡλικίας τινὸς, σὺ οὐδεμίαν πρέπει νὰ λάβῃς γνώσιν. Ἀλλ' εἰς τὰ βαρυθυμοῦντα στήθῃ τὴν ἀληθινὴν ἀπάντησιν κατακλείουσα «ἐγὼ πρέπει νὰ μείνω ἐνταῦθα, ἀπεκρίθη τῷ Φαῖδρῳ, διὰ νὰ φροντίζω τὰς ἰδιοκτησίας μας καὶ νὰ καλλιεργῶ τὸν κῆπὸν μας.» Ὁ Φαῖδρος εἰς ὃν ἡ Κλεοπάτρα προσεπάθησε νὰ κρύψῃ τὴν ἐκποίησην τοῦ τελευταίου κτήματός των εἶχεν ἐννοήσῃ τὰ πάντα, ἀλλὰ βλέπων τὴν προσποίησιν τῆς μητρὸς προσεπάθησε καὶ ἐκεῖνος νὰ υποκριθῇ ἄγνοϊαν τῶν τέως τετελεσμένων. Ἀλλ' ἡ φωνὴ τῆς φύσεως ἐξενίκησε, καὶ δραμὼν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Κλεοπάτρας «λοιπὸν, μήτερ, ἀνέκραξε, θὰ μᾶς χωρίσωσιν οἱ κακοὶ ἄνθρωποι;» Μαρτυρικῶς καταπνίξασα τὴν σπασμωδικὴν ταραχὴν ἥτις τὴν στιγμὴν ἐκείνην κατέλαβε πᾶσαν τὴν ὕ-

παρξίν της: « Τί παράδοξος ἰδέα, ἀπήντησε, σὲ κατέλαθε; πῶς δύ-
νυνται νὰ μᾶς χωρίσωσιν οἱ κακοὶ ἄνθρωποι, καὶ ποῦ εἶδες σὺ τοὺς
κακοὺς ἀνθρώπους; Δὲν σοὶ εἶπα τσάκις ὅτι ὁ κόσμος αὐτὸς εἶναι
πλήρης ἀγαθῶν, τιμῶν καὶ εὐλοκρινῶν ὁμοίων σου; δὲν σὲ ἐδίδαξα
ὅτι κανένα δὲν πρέπει ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῆς νὰ μισῶμεν; » Ἄλλ' ἀπω-
θήσασα τὸν υἱὸν βιαίως ἐκ τῆς ἀγκάλης ὑπὸ πρόφασιν τινα εὐφυῶς
ἐπινοηθεῖσαν μετέβη εἰς αἵθουσαν ἄλλην τῆς οἰκίας, ὅπου κλεισθεῖ-
σα ἐπὶ ὀλίγα λεπτὰ μόνη « Ἄ! ναι, θὰ μᾶς χωρίσωσιν οἱ κακοὶ ἄν-
θρωποι, ἀνεφώνησε, θὰ μᾶς χωρίσωσι, Φαῖδρε, οἱ ὄφεις τοῦ φθόνου
καὶ τῆς βασκανίας, ἀλλ' ἡ ἀγάπη μου ὡς ἄγγελος φύλαξ θὰ σὲ
παρακολουθῇ εἰς τὰς ἄκρας τῆς οἰκουμένης, καὶ ὁ Θεὸς θὰ μᾶς ἐνόνῃ
ἀνὰ πᾶσαν ἐσπέραν διὰ γλυκέων ὀνείρων. Θ' ἀναγκασθῇς ποτε καὶ
θὰ μάθης νὰ μισήσῃς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὴ τὸ μάθης ἀπὸ ἐμέ. »

Ἡ Ἀνατολή, ἂν δὲν πλημμυρεῖ, εὐμοιρεῖ ὅμως σήμερον ἐθνικῶν ἐκ-
παιδευτηρίων. Τὰ τῆς συγκοινωνίας μέσα ηὐξήθησαν, καὶ τὰ τέκνα
δὲν ἀναγκάζονται κατὰ μακρὰς ἀποστάσεις ν' ἀποχωρίζονται τῶν
γονέων· ἀλλὰ πρὸ μιᾶς ἔτι ἢ δύο γενεῶν, ἂν οὐχὶ «οὔρεα σκιάεντα,»
καὶ «ἡχέσσα θάλασσα» ἐμάκρυνον αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὁδοιπορία
ὅμως ἀσυνήτης ἐλογίζετο ἢ εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ κέντρα μετάβασιν τῶν
νέων, καὶ ὁ γεννήτωρ ὅστις κατευώδου τὸ στέκνον αὐτοῦ εἰς ἄλλην τοῦ
Κράτους ἐπαρχίαν ἢ καὶ εἰς ἄλλο γειτονικὸν Κράτος κατεφίλει αὐτὸ
ὡς εἰ τὸν τελευταῖον τῷ ἔδιδεν ἀσπασμόν. Ὅτε τὴν συνήθη τοῦ σχο-
λιακοῦ ἔτους ἐποχὴν οἱ εἰς ἄλλο ἀνώτερον παιδευτήριον μέλλοντες
νὰ μεταβῶσι σπουδασταὶ ἀπεχαιρέτιζον τοὺς γονεῖς των. ἡ οἰκογέ-
νεια καὶ οἱ φίλοι ἐν ἐπισήμῳ σχεδὸν τελετῇ συνώδευον τὸν ἀποχω-
ροῦντα εἰς μιᾶς ὥρας ἀπόστασιν, ἂν ἡ σκηνὴ συνέβαινεν ἐν μεσο-
γείῳ τινι κωμοπόλει, καὶ δακρύοντες οἱ οἰκτεῖοι παρεκάλουν αὐτὸν
ὅπως ἅπαξ τοῦλάχιστον τῆς τριμηνίας τοὺς ἐνθυμῇται μὲ μίαν ἐ-
πιστολὴν του.

Πανταχοῦ βεβαίως τῆς γῆς πλάνητες ὁδοιπόροι καὶ τῆς τύχης
πολλάκις ἀπόκληρα τέκνα εἰσὶν οἱ τῶν γραμμάτων εὐσεβεῖς καὶ φα-
νατικοὶ λάτρεις, καὶ πανταχοῦ τῆς γῆς, εὐθὺς ἅμα τῆς βαλβίδος τοῦ
ἀκανθώδους καὶ ἀχαρίστου αὐτοῦ σταδίου καταπιπτούσης, ἄρχονται
τὰ μαρτύρια καὶ αἱ δοκιμασίαι. Πόσων ἐξόχων ἐν ταῖς ἐπιστήμας,
τῇ φιλολογίᾳ καὶ τῇ πολιτικῇ ἀνδρῶν ὁ βίος μετὰ σκληρῶν δὲν ἦρ

ξατο περιπετειῶν, καθ' ὧν, μόνον διότι ὑπὸ ἐσωτερικοῦ τινος ἡλαύ-
νοντο δαιμονίου, ἠδυνήθησαν νὰ ἀντίσχωσι. Τὰ ἱστορικὰ διηγήματα
πλουσιοπαρόχως ἐξεμεταλλεύθησαν τὰς τῶν πεζογράφων καὶ τῶν
ποιητῶν συμφορὰς, ἡ δὲ σάτυρα διὰ τοῦ Ἰουβενάλιου, τὴν χαριεστά-
την ὥδην Φωλεᾶν ποιήσαντος, διὰ τοῦ Ἀγγλοῦ Τζόνσων τὸν
βίον τῶν ποιητῶν γράψαντος καὶ διὰ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τοῖς ὄρ-
νι σιν εἰσάγοντος ποιητὴν, λόγῳ μὲν ἵνα ψάλλῃ τὴν πόλιν Νεφελο-
κοκυγίαν, ἔργῳ δὲ ὅπως λάβῃ σπολάδα καὶ χειτωνίσκον,
ἡ σάτυρα, λέγω, δὲν παρεῖδε τὸν πρόχειρον τοῦτον σκοπὸν τῶν βε-
λῶν της. Ἀλλὰ ἐν ἄλλαις μὲν χώραις οἱ κοινοὶ τοῦλάχιστον τῶν
σπουδαστῶν εὐμαρῶς εἰς τὸ τέρμα τῶν ἀγώνων αὐτῶν ἀφικνοῦνται,
καὶ αἱ οἰκογενεακαὶ ἐκεῖναι σκηναὶ αἱ τὸν μαθητικὸν συνοδεύουσαι
βίον ὁμαλώτεραι καὶ συνήθεις παρίστανται. Ὅταν ἐν ἰδίᾳ ποτὲ συλ-
λεγῶσι βίβλω αἱ τῆς πνευματικῆς τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἀναγεννή-
σεως μαρτυρικαὶ θυσίαι, τὴν πρώτην ἀναντιρρήτως θέσιν θὰ κατα-
λάβωσιν οἱ σπαραγμοὶ τῶν γονέων οἵτινες πλήρεις μὲν χαρᾶς ἀλλὰ
καὶ τρέμοντες διὰ τὸ ἄδηλον εἰς ὃ παρεδίδοντο ἀπεχαιρέτιζον τὰ
τέκνα αὐτῶν ἀπερχόμενα εἰς Εὐρώπην, κατὰ τὰς πρώτας τοῦ αἰῶ-
νος ἡμῶν δεκαετηρίδας. Οὔτε τὴν θάλασσαν οὔτε τὴν ξηρὰν ἔτεμνον
τότε μηχαναὶ ἀτμήρεις, καὶ οἱ γεννήτορες μακρὰν ὥδευον πολλάκις,
οὐχὶ ἵνα ἴδωσι τὰ τέκνα αὐτῶν πρὸ μακροῦ ἐν τῇ ξένῃ ἀποδημοῦν-
τα, ἀλλ' ὅπως μάθωσιν ἐν τινι κεντρικῇ πόλει εἰδήσεις περὶ αὐτῶν
παρὰ τινος τυχὸν ἐπιβάτου. Ἐφόδιον μόνον τὴν καρτερίαν εἰς τὴν
Εὐρώπην παραλαμβάνοντες ἔψαλλον ἐκεῖ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς ἐκκλη-
σίαις, σπανίαις ἐν τῇ Δύσει βεβαίως, ἢ μεσιτικὰ ἐπηγγέλλοντο ἐ-
νίοτε ἔργα, ἢ ἐδίδασκον τὴν πάτριον γλῶσσαν εἰς ξένους λογίους, ἀ-
ληθινοὶ φρεάντλεις Κλεάνθεις. Καὶ ὅμως ἐσπούδαζον οἱ τῶν πρώτων
τοῦ αἰῶνος δεκαετηρίδων ἡμέτεροι σπουδασταί, καὶ ὑπὸ ἀμυδρὸν
πενιχρὰς λυχνίας καὶ ἡμίσεστον φῶς κατηρτίζοντο οἱ διδάσκαλοι
τοῦ ἡμετέρου Γένους καὶ ἀναμορφωταί. Τῇδε κακεῖσε διεσπαρμένοι
ἐνόμιζον ὅμως οἱ πάντες ὅτι δι' ἕκαστον ἐξ αὐτῶν εἶχε γράψει ὁ Δη-
μοσθένης τὴν ἡχηρὰν ἐκείνην ἐπιτίμησιν « Πότε ἂ χρὴ ποιήσετε; ἐ-
πειδὴν τί γένηται, ἐπειδὴν ἀνάγκη τίς ἦ; » Ξηρὸς ἄρτος καὶ ψυχρὸν
ὑδὼρ ἔτρεφον τὸ ἄλλως ὑγιέστατον ἐκ τῆς ἐγκρατείας σαρκίον τῶν
σπουδαστῶν ἐκείνων, ἀλλ' ἐπὶ τὴν πνευματικὴν τροφήν ὡς ἔλαφοι δι-

ψαλέαι ὀρμῶσαι εὐρωστοὶ τὴν τε ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἐπανήρχοντο οὐ-
καδε, ἄγγελοι τῆς μεγάλης ἐπιστημονικῆς κινήσεως τῆς Γερμανίας
ἢ τῆς Ἰταλίας, τῆς Γαλλίας ἢ τῆς Ἀγγλίας. Ἐν τούτοις μεθ' ὅλας
ταύτας τὰς ἀπιστεύτους στερήσεις οὐδεὶς συνήντησέ ποτε ἐν Εὐρώπῃ
κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους σπουδαστὴν Ἑλληνα ἐπαιτοῦντα, ὥς
οἱ μαθηταὶ τοῦ τῆς Σαλαμάγκας Πανεπιστημίου. Ἡ αὐτάρκεια διε-
τήρει τὴν ἀξιοπρέπειάν των, ἀλλ' ὅ,τι πρὸ πάντων ἐνίσχυεν αὐτοὺς
ἐν τῷ ἀκανθῶδει σταδίῳ ἦσαν αἱ μακρόθεν πεμπόμεναι ἀλλὰ θερ-
μαὶ πάντοτε καὶ διακκέσται τῶν γονέων εὐχαί. Οὐτε ἐν πράσινον
φύλλον, τὸ δὴ λεγόμενον, οἱ πένητες τῶν ἐν Εὐρώπῃ Πανεπιστημίων
Ἑλληνες φοιτῆται ἠδύναντο νὰ πέμψωσιν εἰς τοὺς ἑαυτῶν γονεῖς,
εὐχαριστοῦντας τῷ Θεῷ ἂν ἐκ τύχης ἐμάνθανον περὶ τῆς καλῆς
των ὑγείας· εἰζευρον δὲ πρὸ πάντων οἱ γονεῖς ἐκείνοι ὅτι οἱ υἱοὶ αὐ-
τῶν τῇ τοῦ Σωκράτους διδασκαλίᾳ ἐπόμενοι ἄλλο τι κατὰ τὴν ἐπο-
χὴν ἐκείνην ἠγοῦντο «σεμνότερον καὶ τιμιώτερον μητρὸς τε καὶ πα-
τρὸς καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων» καὶ ὅμως διὰ τε τῆς φαντασίας καὶ
τῆς καρδίας καὶ τοῦ νοῦς αὐτῶν ἄγρυπνοι παρὰ τὴν κλίνην ἢ τὴν
σπουδαστήριον τράπεζαν τῶν υἱῶν κηλόμενοι τοὺς πνευματικοὺς αὐ-
τῶν μόχθους, ἐνίσχυον τὰ πεπανημένα αὐτῶν στήθη. « Πάντα γὰρ
τὰ τ'οῦν πάρος τὰ τ' εἰσέπειτα σὴ κυβερνῶμαι χεῖρι » ἔλεγον καθ'
ἑαυτοὺς τὰ τέκνα πρὸς τοὺς γονεῖς, ὡς ὁ Ὀδυσσεὺς πρὸς τὴν Ἀθηναίαν
«ἐγνων Ὀδυσσεῦ, καὶ πάλαι φύλαξ ἔβην τῇ σὴ πρόθυμος εἰς ὁδὸν
κυνηγία» ἀπῆντων οὗτοι ἐν τῇ καρδίᾳ, ὡς ἡ Ἀθηναίη πρὸς τὸν Ὀ-
δυσσεά.

Κατὰ τοὺς πρώτους τῆς ἐν Ἀθήναις μαθητείας μου χρόνους ἡ-
τύχησα νὰ γνωρίσω εὐδαίμονα μὲν πρότερον καὶ ὀλίγον, πάντοτε δ'
εὐκλεῶς οἰκογένειαν τοῦ Φαναρίου, ἥτις αἰφνης μίαν πρωτὰν εὐρέθη
πρὸ τοῦ 1830 ἐπὶ τῆς νήσου Αἰγίνης, παντὸς ἐφοδίου, πλὴν τῆς ἐ-
λευθερίας καὶ ἐλληνικωτάτης παιδείσεως, ἀπεστερημένη. Υἱοὶ καὶ
θυγατέρες τοῦ οἴκου ἐκείνου ἠρμήνευον ἐκ τοῦ προχείρου τοὺς Ἑλ-
ληνας πεζογράφους καὶ ποιητάς, διότι, ἐνῶ διεσπαρμένοι ἀπὸ τῆς
Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς Προύσσης διετέλουν, καὶ ἀπὸ τοῦ Κα-
ταστένου εἰς τὰ Πικρίδια ἀνὰ πᾶσαν ἐβδόμαδα μετόχουν, ἐνῶ
θύελλα φοβερὰ ἐκτὸς ξυνεκύκα τὰ ἔρεμα κύματα τοῦ Βοσπόρου καὶ
τριχυμίαι ἀσυνήθεις συνετάρασσον τὸν Κεράτιον κόλπον, υἱοὶ καὶ θυ-

γατέρες παρεμυθοῦντο ταῖς Μούσαις θύοντες, καὶ τὰς μὲν τύχας τοῦ
Τηλεμάχου παρὰ τοῦ Φενελῶνος μανθάνοντες, τὰς δὲ πλάνας τοῦ
Ὀδυσσεὺς καὶ τῶν μεγαλεπήβολων ἀνδρῶν τὸ αἶσιον τέρμα παρὰ
τῷ Ὀμήρῳ διδασκόμενοι. Ὅτε ποτὲ ἐτόλμησα νὰ ἐρωτήσω μίαν
τῶν θυγατέρων τοῦ οἴκου ἐκείνου, σύζυγον ἤδη ἐπισήμου ἀνδρὸς, οὐ-
χὶ πῶς ἔπεσόν δυνατοὶ καὶ ἀπώλοντο σκεύη ἐκλεκτά, διότι ἐγίνω-
σκον τοῦτο, ἀλλὰ πῶς ἀντέσχον εἰς τὴν πτώσιν ἐκείνην, μοὶ ἔδωκεν
ἐν μάθημα φιλολογίας σῶμα καὶ ὑψηλῆς ἠθικῆς ἀποστήθισασά
μοι τοὺς στίχους τοῦ χοροῦ ἐκείνου τῆς Ἀντιγόνης, ὅστις μόνος ἤ-
θελεν ἀρκέσει νὰ ἀπαθανατίσῃ τὸν Σοφοκλῆ:

Ἔτλα καὶ Δανάας οὐράνιον φῶς
ἀλλάξει δέμας ἐν χαλκοδέτοις αὐλαῖς
κρυπτομένα δ' ἐν τυμῇρει θαλάμῳ κατεζεύχθη·
καίτοι καὶ γενεὰ τίμιος, ὦ παῖ, παῖ,
καὶ Ζηνὸς ταμειεύσκε γονὰς χρυσορύτους.
ἀλλ' ἂ μοιριδίᾳ τις δύναισι δεινά·
οὔτ' ἂν νιν ὀλβος οὔτ' Ἀρης, οὐ πύργος, οὐχ' ἀλίκυποι
κελαιναὶ νᾶες ἐκφύγοιεν.
ξεύχθη δ' ὀξύχολος παῖς ὁ Δρύαντος,
Ἡδωνῶν βασιλεὺς, καρτομίῳς ὀργαῖς
ἐκ Διονύσου πετρῶδει κατάφαρτος ἐν δεσμῷ.
οὔτω τὰς μανίας δεινὸν ἀποστάζει
ἀνθηρόν τε μένος· καῖνος ἐπέγνω μανίας
ψαύων τὸν Θεὸν ἐν καρτομίῳς γλώσσαις.
παύεσκε μὲν γὰρ ἐνθέους γυναῖκας εὐιὸν τε πῦρ,
φιλαύλους τ' ἠρέθιζε Μούσας.
παρὰ δὲ Κυανέων σπιλάδων διδύμας ἄλως
ἄκται Βοσπόρια Ἰδ' ὁ Θρηκῶν ἄξενος
Σαλμυδησός, ἴν' ἀγχιπτολὶς Ἀρης
δισσοῖσι φινεΐδαις
εἶδεν ἀρατὸν ἔλκος
ἀραχθὲν ἐξ ἀγρίας δάμαρτος
ἀλαὸν ἀλαττόροισιν ὀμμάτων κύκλοις
ἄτερθ' ἐγγίων, ὑφ' αἵματηραῖς
χεῖρεσσι καὶ κερκίδων ἀκμαῖσιν·
κατὰ δὲ ταχόμενοι μέλῃσι μέλειαν πάθαν
κλᾶον, ματρὸς ἔχοντες ἀνύμφευστον γονάν·
ἂ δὲ σπέρμα μὲν ἀρχαιογόνων
ἄντας Ἑρεχθιδᾶν,

τηλεπόροις δ' ἐν ἄντροις
 τράφη θυέλλαισιν ἐν πατρίαις
 Βορέας ἄμιππος ὀρθόποδος ὑπὲρ πάγου
 θεῶν παῖς· ἀλλὰ κάπ' ἐκείνη
 Μοῖραι μακραίωνες ἔσχον, ὦ παῖ. (α)

(α) Ὁ κ. Ῥαγκαβῆς μετέφρασεν ὡς ἑξῆς εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν τὸν φιλοσοφικώτατον τοῦτον τῆς Ἀντιγόνης χορόν.

Τοῦ φωτός ἐστερήθη τ' οὐρανίου
 εἰς αὐλὰς χαλκοδέτους καὶ ἡ Δανάη πρίν,
 καὶ κατεκλείσθη κρυπτῇ
 ἐν τυμβωρύκτῃ θαλάμῳ,
 Εὐγενῆς δὲ κ' ἐκείνη ἦν, ὦ παῖ, παῖ!
 καὶ σποράν ἐταμίευε χρυσόρρητον Θεοῦ.
 Δεινὴ ὅμως ὑπάρχει ἡ ἰσχὺς ἡ μοιραία.
 Οὐτ' ὄμβρος, οὔτε πόλεμος,
 ἢ πύργος, ἢ ἀλίπτυπα
 τὴν διαφεύγουν μαῦρα πλοῖα.
 Ὁ τοῦ Δρύαντος παῖς ὁ Ἥδωνων
 βασιλεὺς ὁ ὀξύθυμος, ὑπὸ τῆς
 Βάκχου ὀργῆς τῆς φρικτῆς
 λίθων δεσμοῖς ἐνεδέθη.
 Οὕτως ἐκ τῆς μανίας φιλορροεῖ φλέγουσα
 θεία ὀργή· ἔγνω δ' αὐτὴν ὁ ἐμμανὴς
 τὸν Βάκχον προσβαλὼν τῇ ἀναιδεῖ γλώσσῃ,
 καὶ τὰς ἐνθέους ἐνοχλῶν
 γυναῖκας, καὶ τὸ θεῖον πῦρ,
 κ' ὀργίζων τὰς φιλαύλους Μούσας.
 Εἰς τῶν πλωτῶν Κυανέων τὴν δίδυμον θάλασσαν,
 πρὸς Βοσπόρου ἀκτὰς καὶ τὸν Θράκιον Σαλμυδησόν,
 ὁ Ἄρης ἐκεῖ ὁ Πολιεὺς κ' εἰς τοὺς δύο Φινεΐδας
 εἶδε τὸ χαῖνον ἔλκος, ἀγρίας συζύγου κακουργίαν,
 τοὺς κύκλους τῶν ὀμμάτων ἐξορυξάσης,
 ἄνευ λόγχης, δι' αἰμοχαρῶν δὲ
 χειρῶν ἀπλῶς, καὶ ἀκμαῖς ἀτράκτων.
 Κατατηρόμενοι δὲ οἱ πανάθλιοι, ἔκλαιον
 τ' ἄθλια πάθη μητρὸς, ἧς κακόνυμφος ἦσαν γόνος.
 Ἄλλ' ἦτον αὐτῇ ἀρχαιγόνων Ἑρεχθιδῶν σπέρμα.
 Ταύτην δὲ αἱ θύελλ' αἱ πατρῶαι εἰς ἔρημα
 ἔθρεψαν ἄντρα ἐπ' ὀρθοστάτου ὄρου
 τὴν ἀνεμόπουν Βορέαδα.
 Κ' ἐπ' ἐκείνην ὅμως κακαίωνες ἦλθον μοῖραι, ὦ παῖ!

Καὶ εἰζευρον μὲν λοιπὸν, ὡς εἶπον, πῶς ἔπescen ὁ δυνατὸς οἶκος,
 ἀλλ' ἠγνόουν μίαν αὐτοῦ περιπέτειαν, ἥτις ἀρμόζει νὰ κεῖται πα-
 ρεμβαλλομένη ἐνταῦθα. Εἰς τῶν νεωτέρων τοῦ οἴκου γόνων, ὁ καὶ
 περιφανέστερον πρόσωπον διαδραματίσας, διορισθεὶς γραμματεὺς ἐν
 τινὶ πλοίῳ καὶ ὀλίγιστα οἰκονομήσας κερμάτια μετέβη εἰς Παρισίους
 πρὸς ἐκμάθησιν τῆς νομικῆς ἐπιστήμης καὶ τριετίαν μόλις ἐκεῖ δι-
 νύσας ἐπέστρεψεν οἴκαδε τῷ 1833. Τέσσαρας μῆνας ἐπλανᾶτο ἐπὶ
 ἐμπορικοῦ πλοίου, μέχρις οὗ φθάσῃ ἐκ Μασσαλίας εἰς Ναύπλιον, καὶ
 περίφοβοι οἱ γονεῖς κατήρχοντο ἀνά πᾶσαν πρωΐαν καὶ πᾶσαν ἐσπέ-
 ραν εἰς τὴν παραλίαν κατασκοπεύοντες τὸν βαθὺν πόντον καὶ ἐν ἀ-
 γωνίᾳ καρδοκοῦντες τὸ πλοῖον ἐφ' οὗ ἐγίνωσκον ὅτι ὁ υἱὸς ἔμελλε
 νὰ κατέλθῃ. Ἀφίκετο δ' ἐπὶ τέλους, καὶ ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ὑποδο-
 χῆς τοῦ νεαροῦ διδάκτορος ἐορτὴ ἐπίσημος ἦτο διὰ τὸν οἶκον. Ἀμα
 τοῦ σκότους ἐλθόντος, ὁ νέηλος ἔδραμεν εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ πατρὸς
 ὅπως φέρῃ πρὸς τὸν πατέρα, ἐν τῇ αἰθούσῃ κεκλιμένον, τὴν πλου-
 σίαν μηλωτὴν, ἥτις εἶχεν ἀπομείναι αὐτῷ ὡς μόνον λαίψανον τοῦ
 ἀρχαίου ὄλθους καὶ ἦν, ἐνεθυμεῖτο τὸ τέκνον, συνειθίζε νὰ περιβάλ-
 ληται πάντοτε κατὰ τοιαύτην ὥραν ὁ γέρον. Ἄλλ' ἐν τῷ κοιτῶνι
 ἀναζητῶν ἔμαθε παρὰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν ὅτι ἡ μηλωτὴ δὲν ὑ-
 πῆρχε πλέον ἐκποιηθεῖσα διὰ τὰς δαπάνας τῆς ἐν Παρισίοις σπου-
 δῆς του. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν αἴθουσαν ὁ διδάκτωρ ἐρρίφθη εἰς τὰς
 ἀγκάλας τοῦ πατρὸς μηδὲ λέξιν ἐκ τῶν λυγμῶν τῆς εὐγνωμοσύνης δυ-
 νάμενος νὰ ἐκφέρῃ, ὁ δὲ πατὴρ ὅστις ἐννόησε τί συνέβη σοβαρῶς μὲν
 ἀλλὰ καὶ μετὰ φωνῆς συγκεκινημένης «ἡ μηλωτὴ, εἶπε, σ' ἔθρεψε τέ-
 κνον μου ἐπὶ ἑνῇ μόνον μῆνι, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἀρχαῖου μητρικὸν δακτυ-
 λίδιον ἐνεχυριασθὲν σὲ διετήρησεν ἐπὶ τρεῖς μῆνας εἰς Παρισίους. Ὁ-
 ταν ὅσον οὐπω λάβῃς τὴν ἄδειαν νὰ δικηγόρῃς, ἐπιθυμῶ τὴν πρῶ-
 τὴν συνηγορίαν σου δωρεάν νὰ προσφέρῃς εἰς τὸν πρῶτον πτωχὸν
 ἠδικομένον, ὃν ἤθελεις συναντήσῃς εἰς τὸ δικαστήριον· ἀλλὰ τὰς ἀ-
 πολυαῦς τῆς δευτέρας σου συνηγορίας θὰ δώσῃς εὐθὺς εἰς τὸν δεῖνα
 τοκογλύφον ὅπως ἐλευθερώσῃς τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο τῆς οἰκογενείας κει-
 μήλιον, ὅπερ μετὰ τὸν θάνατόν μου θὰ κληρονομήσῃ ἡ μεγαλητέρα
 τῶν ἀδελφῶν σου.»

Ἄλλ' ἐπ' ἀνέλωμεν εἰς τὴν Κλεοπάτραν. Ἰσχυροὺς τῆς καρδίας
 παλμοὺς ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου κατανικῶσα, καθ' ἣν στιγμὴν κατευώ-

δου τὸν Φαῖδρον εἰς τὰς Ἀθήνας ἐνόμιζεν ὅτι ἅμα εἰς τὴν ξηρὰν ἐξελθοῦσα ἤθελεν εἰς ποταμούς δακρύων καταπνίξει τὴν τῆς στερήσεως θλίψιν. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς προκυαίας γενομένη σταθερὸν ἔστρεψε καὶ ἀπλανὲς εἰς τὸ ἀποχωροῦν ἀτμῆρες τὸ ὄμμα, καὶ ὅτε ἀτμός καὶ πλοῖον ἐξηφανίσθησαν μηχανικῶς εἰς ὄχημά τι παρακείμενον εἰσβαλοῦσα ἐκίνησεν εὐθὺς πρὸς τὴν κώμην. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐκβάλλουσα τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τῆς θυρίδος ἔρριπτε τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ οὐδὲν πλέον βλέπουσα μετὰ τῆς εἰκόνης τοῦ Φαίδρου συνδεδεμένον ἐπανήρχετο εἰς τὸ βάθος τοῦ ὀχήματος, καὶ τὴν σκηνὴν αὐτὴν μυριάκις ἐπαναληφθεῖσαν οὐδὲν δάκρυον, οὐδεὶς στεναγμός, οὐδεμία λέξις διέκοψεν. Ἡ πάλιν τῶν συγκρουομένων καὶ διαδεχομένων ἀλλήλας ζωηρῶν ἐντυπώσεων εἶχε καταστήσει ἀναίσθητον ἐπὶ τέσσαρας ὥρας τὴν Κλεοπάτραν. Ἀλλ' ἅμα τοῦ ὀχήματος σταματήσαντος εἰς τὴν πρώτην τῆς ἐπαύλεως πύλην, ἐρρίφθη μετ' ἐπικινδύνου ταχύτητος εἰς τὴν Αὐλὴν, ἔδραμεν εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ Φαίδρου, κατέβρεξε διὰ τῶν δακρύων τὴν κλίνην του καὶ ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος εἰς τὸ σπουδαστήριον, ἀπὸ τοῦ σπουδαστηρίου εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ κήπου ἐξώστην ὁρμῶσα ἐλάλει πρὸς τὸν υἱὸν ὅσα ἐπὶ πολλοὺς χρόνους δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκφωνήσῃ ἐνώπιόν του, ἐπεκαλεῖτο τὴν σκιὰν τοῦ συζύγου ἐπὶ τὸ προσφιλὲς αὐτῶν τέκνον, καὶ ἐνῶ ἄλλοτε μόλις ἐψιθύριζε πρὸς τὸν Φαῖδρον κοιμώμενον ὀλίγας δειλὰς λέξεις ἀγάπης, μόλις ὀλίγας συνεσταλμένας εὐχὰς ἀπηύθυνε γονυπετοῦσα εἰς τὸ πλευρόν του πρὸς τὸν Θεόν, τὴν χάριν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ τέκνον τῆς δεομένης, τὴν ἐσπέραν ἐκείνην θυρίδας καὶ θύρας ἀνοίγουσα, ὅπως ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀποβλέπῃ ἀμέσως μετὰ τοῦ Πλάστου συγκοινωνοῦσα «στεῖλε τὴν δύναμίν σου εἰς τὸν Φαῖδρον μου, ἔκραζε, καὶ μὲ στοργὴν πατρὸς εὐλόγει τὸ ὀρφανόν μου. » Δὲν ἔτυχεν ἄν ἴδω ποτὲ τῆς Ἀρκτοῦ αἰθέρας; ἀλλ' εἶπατέ μοι ἂν ὁ οὐρανὸς τῆς Ἀνατολῆς κατὰ τὰς νύκτας τοῦ ἔαρος, τοῦ θέρους ἢ τοῦ φθινοπώρου δὲν φαίνεται δημιουργηθεῖς διὰ τὴν παρηγορίαν τῶν ἀσθενῶν, διὰ τὸ ἔλεος τῶν πασχόντων. Εἶπατέ μοι ἂν ἀποβλέπων τις πρὸς τὸν Γαλαξίαν τοῦ οὐρανοῦ μὴ δὲν αἰσθάνεται τὴν ψυχὴν του γαληνῶσαν, τὰς τρικυμίας τῆς καρδίας του κοπαζούσας. Ὅτε φωνὰς περιπαθεῖς ἡ Κλεοπάτρα ἀπηύθυνεν ἐκεῖ ἄνω, δὲν εἶχεν ἀκόμη προσβλέψει εἰς τὸν Γαλαξίαν, φωτεινότερον, εἴπερ ποτε, τὴν νύκτα ἐκεῖ-

νην. Ἐν βλέμμα πρὸς αὐτὸν ἐπήνεγκε τὴν ἡρεμίαν τοῦ πάθους, διότι τὰ ἀναρίθμητα αὐτοῦ ἄστρα ἐφαίνοντο μιᾷ μόνῃς λέξεως τὰ γράμματα ἀποτελοῦντα « ἐλπίζε! » Ὁ πόνος κατέπαυσε πρὸς καιρὸν, ἀλλὰ μηδεὶς ξενισθήτω ἐπὶ τῇ προηγουμένῃ αὐτοῦ ὀξύτητι. Τὴν Κλεοπάτραν εἶδομεν μέχρι τοῦδε γενναίαν καὶ μέχρι παραβόλων χωροῦσαν ἡρώισμῶν, πρὸς ἱκανοποίησιν ὑψηλῶν αἰσθημάτων εὐγενοῦς φιλοδοξίας καὶ ὑπερηφανείας. Ἀλλ' ἦτον ἄνθρωπος καὶ ἐνέδωκεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, ὅτε μόνῃ ἐν τῷ τῆς ἐπαύλεως οἴκῳ ἀνελογίσθη τὸ ἀόριστον μέλλον, εἰς ὃ αἱ παράτολμοι αὐτῆς ἀποφάσεις τὴν ἔρριπτον, καὶ οὐτινος ἡ ἀβεβαιότης τὸν ἀνδρικώτερον χαρακτῆρα ἠδύνατο ἐν τοιαύτῃ κρίσιμῳ ὥρᾳ νὰ συγκλονήσῃ; ἦτο μήτηρ, καὶ τὸ φίλτρον εἰσδύσαν εἰς ὅλας τὰς φλέβας εἶχε συνταράξει πᾶσαν τὴν ὑπαρξίν της.

Ὅτε ἡ θεὰ τοῦ οὐρανοῦ εἰς αἰθρίαν εὐέλπιδα μετέβαλε τὰς ἐν τῇ μητρικῇ καρδίᾳ θυέλλας, καὶ ἡ νυκτερινὴ δρόσος τοῦ φθινοπώρου ἔσβεσεν ἐπ' ὀλίγον τὴν φλεγμαίνουσαν τοῦ πάθους πυράν, ἡ Κλεοπάτρα κλείσασα τὰς θυρίδας τοῦ οἴκου διηυθύνθη πρὸς τὴν βιβλιοθήκην, ἐνθὰ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ἀνεγίνωσκε σελίδας τινὰς Ἑλληνος συγγραφέως, ὡς πρόλογον τῆς συνήθους αὐτῆς θρησκευτικῆς προσευχῆς. Ἀλλ' ἅμ' ἀντικρύσασα τὴν τράπεζαν τῆς σπουδῆς εἶδεν ἐπ' αὐτῆς ἠνεωγμένον βιβλίον καὶ τοὺς ὀφθαλμούς ἀπλήστως ῥίψασα ἐπὶ τῶν σελίδων διέκρινε τὸ κεφάλαιον ἐκεῖνο τῶν Λόγων « ἐν ᾧ πιστοῦ τοῦ Λαμενναί (Paroles d'un croyant) ὅπερ κατάρχεται διὰ τῆς περιπαθοῦς ἀποστροφῆς « Jeune soldat où vas-tu ? » — Ἡ οὐ ὑπάγεις νὰ κρῇς στρατιῶτα; ἦτον ἄρά γε τυχαῖον ἢ σκόπιμον τὸ ἀνοιγμὰ τῆς σελίδος ἐκείνης; Ἀμνηχανοῦσα πῶς τὸ φαινόμενον τοῦτο νὰ ἐξηγήσῃ προσέβη ὡς ὑπὸ γοήτρου καταληφθεῖσα εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ὁλοκλήρου τοῦ κεφαλαίου, διήλθεν ἐκ νέου ἅπαν ἐξ ἀρχῆς τὸ βιβλίον, καὶ ὅτε μετὰ μίαν ὥραν εὗρέθη εἰς τὸ πέρας αὐτοῦ, νέκταρ οὐρανοῦ παρηγορίας καὶ ψυχικῆς γαλήνης μῦρον ἀνεπαισθήτως εἶχεν εἰσπνεύσει. Ἀπὸ τοῦ Λαμενναί μετέβη εἰς τὸν «Κρίτων» τοῦ Πλάτωνος, κείμενον ἐπίσης ἐπὶ τῆς τραπέζης προχείρως, εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ σελίδα εὗρισκομένη ἐκλινε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς χειρὸς κεκμηκυῖα, καὶ μόλις περὶ τὴν χαραυγὴν ἀψυπνήσασα ἐννόησε πῶς διήλθε τὴν ἐπίσημον καὶ θυελλώδη ἐκείνην νύκτα.

Ἄλλα ποῦ ἀπῆλθε τῶντι ὁ Φαίδρος ὁ νεαρὸς στρατιώτης; «*Jeune soldat où vas-tu?*» Ἀπῆλθεν εἰς τὴν τῆς Ἰωνίας ἀδελφὴν Ἀττικὴν, ὑπὸ οὐρανὸν κυανοῦν καὶ γλυκύν, ὡς ὁ τῆς πατρίδος σου Κλεοπάτρα. Ἀπῆλθεν εἰς χώραν ἔνθα γιγάντων ἔχνη συναντᾷ ἀνὰ πᾶν αὐτοῦ βῆμα ὁ διαβάτης, ἱερὰ μνημεῖα, ἐθνικὰ προσκυνήματα τῆς καλλιτεχνικῆς τῶν προγόνων μεγαλουργίας, ἔνθα ξένος δὲν εἶναι οὔτε τὸ ραδαίνον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τέκνον οὔτε ὁ ἐκ τῆς εὐγνώμονος Δύσεως ἐρχόμενος ἐκεῖ νὰ θαυμάσῃ καὶ μελετήσῃ τὰ τῶν διδασκάλων αὐτοῦ ἔργα. Ἀποθνήσκει τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων ἐπιγραφῶν κύπτων ὁ Ὀδοφρέδος Μύλλερ· ἀλλ' ὁ περίπυστος Κολωνὸς κρύπτει τὴν κόριν αὐτοῦ, καὶ ὁ Κολωνὸς εἶναι πάτριον διὰ τὸν Εὐρωπαῖον σοφὸν χῶμα. Ἀλλὰ τὰ ἔργα ἐκεῖνα εἶναι ἄρα γε μνημεῖα φυλῆς διὰ παντὸς ἐκλιπούσης, γενεῶν εἰσκαί ἐσθεςμένων; πρέπει ἄρα γε περὶ ἐκείνων λαλοῦντες νὰ ἐπιφωνήσωμεν τὴν φοβεράν τοῦ Κικέρωνος λέξιν *vixerunt*? ἔζησαν; Ὅτε τὸν Φαίδρον εἰς τὴν Ἀττικὴν κατευώδου ἡ Κλεοπάτρα δὲν ἐνόμιζε τὴν φυλὴν ἐκείνην θανοῦσαν, ἐπίστευε καὶ ἤλπιζεν ὅτι ζῇ καὶ θά ζήσῃ, καὶ ἡμεῖς μετὰ τῆς τοῦ Φαίδρου μητρὸς.

Β΄.

Ὀλίγης ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Φαίδρου εἰς τὰς Ἀθήνας φοβερὰ λαίλαψ κατέρριψε μίαν τῶν στηλῶν τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς. Πᾶσα ψυχὴ ζῶσα τῆς πρωτευούσης ἐκείνης ἔτρεχεν εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ καταπληκτικοῦ καὶ συγκινητικοῦ συνάμα θεάματος, καὶ πᾶς ἐγγώριος ἢ διαβάτης προσήρχετο εὐλαβῶς νὰ προσκυνήσῃ τὸν χθὲς ὑψούμενον καὶ νῦν ὡς νεκρὸν κείμενον κολοσσόν. Καὶ ὁ μὲν εἰδικὸς ἀρχαιολόγος ἔφερεν ἐπ' αὐτοῦ ὡς ἐπὶ ψυχροῦ πτώματος τὴν ἀπαθῆ αὐτοῦ ἀνατομικὴν σμίλιν, τὰ μυστήρια καὶ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης σπουδάζων, ὁ δὲ φιλόσοφος ἐλάμβανεν ἀφορμὴν νὰ παραβάλῃ τὰ ἀσθενῆ τοῦ ἀνθρώπου ἔργα, ἅπερ μία σφοδρὰ ἀνέμου πνοὴ ἀνατρέπει, πρὸς τὰ αἰώνια πλάσματα τῆς θείας δημιουργίας, οἱ δὲ πλείους τῶν παρεστώτων διάφορα ἀντήλλασσον σχόλια πρὸς ἀλλήλους, μαρτυροῦντα τὴν ἐκπληξιν, τὴν θαυμασμόν, τὰς βαθεῖας αὐτῶν ἐντυπώσεις ἐκ τῆς ἀπροσδοκῆτου σχεδὸν τύχης τῆς ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ἐπιφύλασσομένης εἰς μνημεῖον, ὅπερ ὑψοῦτο ὡς κρατερότερος καὶ ἀκράδαντος σύνδεσμος μετὰ τῶν νεωτέρων καὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, σύνδεσμος συνενῶν ὡς ζωντανὸς καὶ ἀδιάρρηκτος κρίκος τοὺς προγόνους μετὰ τῶν ἐπιγιγνομένων διὰ μέσου πολλῶν δεκάδων αἰώνων, διὰ μέσου μακρῶν καὶ δεινῶν περιπετειῶν. Τῆς φύσεως καὶ τῶν στοιχείων αὐτῆς παίγνιον συνήθως ἡ ἀνθρωπότης οὐδέποτε, ἐν τούτοις, ὡς φαίνεται, θὰ συνοικειωθῇ μετ' αὐτῆς, οὐδὲ θέλει παύσῃ εἰς ἀνωτέρας δυνάμεις ἢ εἰς θεομηνίαν ἀποδιδούσα τὰ προϊόντα τῶν τῆς ἀτμοσφαίρας ἐπηρεϊῶν. Μέγας καὶ ἰσχυρὸς τοῦ ἡμετέρου πλανήτου πολλάκις κατακτητῆς ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἰλιγγίασε ὅμως συχνὰ πρὸ τῶν ἐκτάκτων ἰδιοτροπιῶν ἢ τῶν κανονικῶν τῆς φύσεως νόμων, καὶ δεισιδαίμονες μὲν ἀπέβησαν οἱ παρὰ τὰ Ἡφαίστεια κατοικοῦντες λαοί, ὡς οἱ τῆς Μεσημβρινῆς Ἰταλίας, δοῦλοι δὲ τῶν θεοκρατῶν ἐγένοντο οἱ ἐκ σεισμῶν ἐπανειλημμένως καταστραφέντες, οἱ γενναῖοι ἄλλως καὶ ὑπερήφανοι Ἰσπανοί. Ἀλλ' ἡ δυσθυμία ὑφ' ἧς

κατελήφθησαν οἱ πολῖται τῆς ἑλληνικῆς πρωτεύουσας, τὰ αἰσθήματα ἅπερ συνεκρούοντο ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν παρὰ τὴν πεσοῦσαν στήλην συνωθουμένων ἐφάνοντο λογικωτάτη καὶ φυσικὴ συνέπειαι τῆς εὐγνωμοσύνης, ἣν οἱ νεώτεροι Ἕλληνες δικαίως φρονοῦσιν ὅτι ὀφείλουσιν εἰς τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα μάρμαρα, ἀφ' ὧν ὡς ἀπὸ ἀκατασβέστου ἑστίας θαλαρὰ ἐξεπέμπετο πάντοτε ἡ φλόξ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης καὶ συμπαθείας τοῦ πεπολιτισμένου τῆς Δύσεως κόσμου. Δυσμενῆ νομίζει πρὸς ἑαυτὸν τὸν Θεὸν ὃ ἐκ σεισμοῦ μίαν πρωτὴν ἄστεγος εὐρισκόμενος οἰκογενειάρχης, ἁμαρτίαν ἐπίστευον ὅτι διέπραξαν πρὸς τὴν τῶν προγόνων αὐτῶν μνήμην οἰάπλοῦκώτεροι τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐλπίζοντες ἀκήρατον νὰ παραδώσωσιν εἰς τοὺς ἐπερχομένους τὸ καλλιτεχνικὸν κειμήλιον τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς εἶδον αὐτὸ ἐκ λαίλαπος ἀπογυμνωθὲν ἐνὸς μεγαλοπρεποῦς κίονός του μίαν αὐγὴν οὐχὶ θυελλώδους χειμῶνος ἀλλὰ τερπνοῦ φθινοπώρου. Ἀφανῆς ἐν τῷ συρρέοντι πλήθει ὁ Φαίδρος ἀλλὰ μὴ νομίζων ἑαυτὸν ξένον οὔτε τοῦ παθόντος μνημείου οὔτε τῶν νέων συμπολιτῶν, ἐν οἷς ἀπὸ τινων ἐβδομάδων συναναστρέφετο, προσεκτικῶς ἤκροατο τὰ σχόλια, τὰ συναισθήματα τῶν πρεσβυτέρων καὶ σοφωτέρων αὐτοῦ ἐν τοῖς μυχοῖς τῆς καρδίας του ἐνεχάραττε, καὶ τὰς ποικίλας ἐντυπώσεις, ἃς τὸ ἔκτακτον ἐκεῖνο γεγονὸς εἰς τε τοὺς ἄλλους καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐνεποίησε, περιέγραψεν ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς τὴν μητέρα ἐπιστολῇ. Μετὰ περιπαθεῖς ἐκδηλώσεις τῆς ἐκ τοῦ πρώτου ἀπ' αὐτῆς χωρισμοῦ λύπης, μετὰ τινὰς μεμακρυσμένους ὑπαινιγμούς, δι' ὧν ὑπεδείκνυσεν ὅτι δὲν ἀγνοεῖ τὰς θλιβεράς τῆς οἰκογενείας περιπετείας, μετὰ ζωηρὰν ἀφήγησιν τῶν τὴν πεσοῦσαν στήλην ἀρρωσῶν λεπτομερειῶν «ἀλλὰ, προσέθετεν, ἀξίζει νὰ ᾔῃαι τις μέγας διὰ ν' ἀπολαύῃ τοιαύτης κηδείας. Ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς διέρχονται οἱ τοὺς νεκροὺς εἰς τὸ τῶν Ἀθηναίων Πολυάνδριον φέροντες. Ἀλλὰ πόσοι ἐκ τῶν νεκρῶν αὐτῶν ἀπῆλυσαν τιμὰς, οἷας ἡ πόλις ἄπασα τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας αὐθόρμητος, πλήρης ἀγάπης, θαυμασμοῦ καὶ συγγενικοῦ ἁλγους προσφέρει εἰς τὴν καταπεσοῦσαν στήλην τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς; Ἄν δὲν ἐφοδύμην μήπως γελάσῃ μαζὺ μου ὁ κόσμος καὶ ἂν εἶχον πολλὰ χρήματα νὰ διαθέτω, διὰ νὰ εὐχαριστῶ τοὺς θεομύστες τῆς καρδίας μου πόθους, πρῶτον θὰ ἡγόραζον καὶ θὰ σοὶ ἐστέλλην ὡς οὐκ ἔστι δῶρον τὰς φωτογραφίας ὅλων τῶν ἀρχαιοτήτων τῶν Ἀθηναίων, καὶ πρὸ πάντων

τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, μετὰ τὴν εὐμορφὴν του πλεξοῦδαν, τὴν ὁποῖαν ἡ θύελλα εἰς κόμην ἀνώμαλον ἔλυσε κατὰ γῆς πεπτωκυῖαν, καὶ δεύτερον θὰ ἐπρομηθευόμην μίαν λαμπάδα ἴσην μετὰ τὸ μεγαλοπρεπὲς ἀνάστημα τῆς ὥραιας ἀποθαμμένης διὰ νὰ τὴν ἀνάψω ἐμπροσθεν τῶν ποδῶν της. Ἀλλ' εἶναι τωόντι ἀποθαμμένη; Ἐνῶ ἐπὶ ὥραν περίπου προσηλωμένος εἰς αὐτὴν ἡσθάνθην ἐν δάκρυ νὰ ῥέῃ ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μου, ἔστρεψα μηχανικῶς πρὸς τὰ ἔνω τὴν κεφαλὴν μου, καὶ χωρὶς νὰ θέλω ἠτένισα τὰς λοιπὰς τοῦ ναοῦ στήλας. Εἰξεύρεις τότε τί μου συνέβη; ἐνόμισα ὅτι ἤκουσα μίαν ἐξ αὐτῶν νὰ μοὶ λέγῃ: Δι' ἄλλους νὰ φυλάττης τὰ δάκρυά σου ὅταν ἡμεῖς πίπτωμεν, δὲν ἀποθνήσκωμεν ὡς οἱ συνήθεις νεκροί, τοὺς ὁποίους καθ' ἐκάστην θρηνεῖτε. Ὅσοι κάμπτονται ὅταν πίπτουν, κλαύσατέ τους, διότι μετὰ μίαν στιγμὴν δὲν ὑπάρχουσι πλέον· ἀλλ' ὅσοι ρίπτονται κάτω χωρὶς νὰ λυγίσουν, ἂν ᾔῃαι μάρμαρα, ὅπως τὰ ἰδικά μας, ζῶσιν εἰς τὰ μουσεῖα ἢ ὑπὸ χρυσομένων περιτριγυρίζονται κιγκλίδων· ἂν ᾔῃαι ἄνθρωποι, δικαιωνίζονται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, καὶ τὸ ὄνομά των εἰς λαμπρὰς καταγράφεται σελίδας. Δι' ἡμᾶς δ' Ὀμηρος εἶπεν, ὦ νεανία, «μέγας μεγαλωστέ καίτῃ. » Ὅταν τοιαύτας λέξεις, ὦ μητερ, ἤκουσα ἐνόμισα ὅτι ἀκούω νὰ ὀμιλῶσιν ἐδῶ αἱ πέτραι, ἐνεθυμήθην τὴν φράσιν ἐκείνην, τὴν ὁποῖαν, καθὼς μοὶ ἔλεγες τὴν ἱστορίαν διδάσκουσά μοι, συνείθιζε πάντοτε νὰ ἐπαναλαμβάνῃ εἰς βασιλεὺς «ἢ Κλεῖστρος ἢ τίποτε» «ἢ τὸ πᾶν ἢ τίποτε. » Ἡ νὰ ᾔῃαι τωόντι κανεὶς κάτι τι εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, ἢ νὰ μὴ ὑπάρχῃ διόλου. » Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀναγνοῦσα ἡ Κλεοπάτρα ὑπὸ πολλῶν καὶ διαφορῶν κατελήφθη αἰσθημάτων, ἐφοβήθη συνάμα καὶ ἠλπίσεν, ἐταράχθη ἀκούσασα ἰδέας ἐπικινδύνου φιλοδοξίας, ἐγοητεύθη ἀφ' ἑτέρου ἰδοῦσα παρατηρητικὴν δύναμιν οὐχὶ τυχαίαν, καὶ ἐν γένει ἡ ἐντύπωσις ἣν ἐνεποίησεν αὐτῇ ἡ ἐπιστολὴ ἦτο μᾶλλον εὐάρεστος. Ἡθελε τὸν υἱὸν της διακρινόμενον ἀπὸ τῶν κοινῶν βροτῶν, εἰς εὐρύτερον ἀποβλέποντα μέλλον, καὶ εἰς τοιαύτας ἐκτάκτους τύχας, ἐγνώριζε κάλλιστα, ἡ εὐπαίδευτος γυνή, δὲν ἀφικνοῦνται οἱ ἄνθρωποι ἢ ἐκ παίδων μεγάλα καὶ ὑψηλὰ φανταζόμενοι, ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ὑπερπηδῶντες τὰς πρὸ ποδῶν δυσχερείας. Ἡ ἐπιστολὴ ἄλλως ἐν γνώσει ἢ ἐκ προμελέτης περιεῖχεν αἰσθήματα καὶ σκέψεις προσωρισμένως εἰς παρεργορίαν τῆς Κλεοπάτρας, ἥτις, εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλ-

λοτε, είχεν ανάγκην τῆς ἠθικῆς ἐκείνης ὑποστηρίξεως ἣν μόνον ἐγκάρδιοι καὶ περιπαθεῖς λόγοι ἀπὸ στέρνων οἰκείων προσερχόμενοι δύνανται νὰ παράσχωσιν.

Ὅτε τὸν Φαῖδρον εἰς Ἀθήνας ἡ μήτηρ νὰ πέμψῃ ἀπεφάσιζε, κυρία τούτου αἰτία ἦτο τὸ πρόγραμμα τῆς νέας ζωῆς, ὅπερ μετὰ τὰς γνωστὰς ἤδη περιπετείας ἦτον ἀναγκασμένη νὰ ἐφαρμόσῃ καὶ τὸ ὁποῖον ἐμελλε νὰ συνοδευθῇ ὑπὸ σκηνῶν καὶ περιστάσεων, ὧν δὲν ἐπεθύμει νὰ γίνηται μάρτυς ὁ Φαῖδρος. Ἦθελε νὰ τὸν ἀναθρέψῃ ἐν τῇ εὐημερίᾳ, πάσχουσα ἐκείνη καὶ ἀγωνιζομένη, χωρὶς ὁ υἱὸς τὰς δοκιμασίας αὐτῆς νὰ βλέπῃ. Ἐνα τῶντι μῆνα μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Φαῖδρου ἐξεποιεῖτο μὲν ἡ ἑπαυλις, ἐδημοπρατεῖτο δὲ ἡ πλουσία βιβλιοθήκη ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Σμύρνης, καὶ ἡ Κλεοπάτρα προσήρχετο εἰς τοὺς ἐφόρους τῆς Σχολῆς, ὅπως λάβῃ θέσιν διδασκαλίσσης ἐν δημοσίῳ τινὶ παρθεναγωγείῳ. Ἡ ἀποξένωσις τῶν βιβλίων, ἐξ ὧν ὀλίγιστα μόνον διετήρησε, ἦτο σκληρὰ στέρησις διὰ τὴν εὐπαίδευτον μητέρα, ἥτις, ὅσάκις διὰ νέων τόμων ἐπλούτιζε τὴν βιβλιοθήκην, βαθεῖαν ἐν τοῖς μυχοῖς τῆς καρδίας ἠσθάνετο εὐχαρίστησιν καὶ ὑπὸ κρυφίας κατείχετο χαρᾶς, ἐλπίζουσα ὅτι τὴν πολυτιμότεραν διὰ τὸν υἱὸν κληρονομίαν ἀπεθησαύριζεν· ἀλλ' ἦτον ἀνάγκη νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τῶν ἀψύχων ἐκείνων πλὴν ζωντανῶν συντρόφων καὶ φίλων, διότι σπουδαῖόν τι ποσὸν ἔπρεπε νὰ συλλέξῃ ἐκ τῆς γενικῆς παντὸς κτήματος ἐκποιήσεως, ὅπως ἐκανοποιήσῃ τοὺς πόθους αὐτῆς περὶ τελείας τοῦ Φαῖδρου σπουδῆς. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ Κλεοπάτρα δὲν προέβη εἰς τὸ ἔσχατον αὐτὸ μέτρον ἢ ἀφοῦ νέαν ἔλαβε πεῖραν τῆς λεπτότητος καὶ τῆς εὐγενείας τῶν ἐν τῷ κόσμῳ συνήθως ἐπικρατούντων αἰσθημάτων. Ὅτε ἐκποιήσασα τὴν ἑπαυλιν κατήλθεν εἰς τὴν πόλιν, ὅπως ζητήσῃ θέσιν ἐν δημοσίῳ διδασκαλείῳ, διέσωζεν ἀκόμη τὴν βιβλιοθήκην, καὶ δὲν κατεβίβασεν αὐτὴν εἰς τὸ δημοπρατήριον ἢ ὅτε εἶδε νὰ παρεμβάλλῃ προσκόμματα εἰς τὸν διορισμὸν αὐτῆς προβεβηκώς τις, ἀλλὰ πλούσιος καὶ ἰσχυρὸς ἀστὸς, ὅστις ζητήσας τὴν χεῖρα τῆς σεμνῆς καὶ ὡραίας καὶ τριάκοντα δύο μόλις ἐτῶν ἡλικίαν ἀγούσης Κλεοπάτρας ἀπῆντησε περιφρονητικὴν ἀποποίησιν παρ' αὐτῆς. Ἡ ἐλπίς τοῦ σταθεροῦ πόρου ἐξέλιπε, τὸ φλογερὸν αἶσθημα τῆς πρὸς τὸν Φαῖδρον ἀγάπης, τῆς πρὸς τὴν μνήμην τοῦ συζύγου εὐλαβείας ἀπεμάκρυνεν ἀπ' αὐτῆς πᾶσαν ἰδέαν

νέας ἀποκαταστάσεως, ὁ υἱὸς ἔπρεπε ν' ἀπολαύῃ τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων. Ἐξεποιήθη λοιπὸν καὶ ἡ βιβλιοθήκη, ἡ δὲ Κλεοπάτρα κατέφυγεν εἰς ἰδιαιτέρα κατ' οἶκον μαθήματα, καὶ ἀναλαβοῦσα τὴν διδασκαλίαν τῶν θυγατέρων δύο οἰκογενειῶν ἐπρομηθεύετο διὰ τοῦ χαλεπωτάτου τῆς οἰκοδιδασκαλίας ἔργου τὸν ἐπιούσιον ἥρτον.

Δύο οὕτω παρήλθον ἔτη, ἀλλ' ὅτε ἡ μήτηρ ἔμαθεν ὅτι ὁ Φαῖδρος ἀποπερατώσας τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς ἀπέτυχεν εἰς τὰς πρώτας ἀπολυτηρίους τοῦ ἐξετάσεως ἐθλίβῃ συνάμα καὶ ἐξεπλάγῃ, διότι ἐγίνωσκε τὰς στερεὰς βάσεις τοῦ υἱοῦ τῆς, τὸν δεξιότατον νοῦν καὶ τὴν μέχρως ὑπερηφανείας ἐλαυνομένην φιλοτιμίαν του. Ὑποπτυνθεῖσα αἰφνιδίαν τινὰ ἀλλοίωσιν περὶ τὸν χαρακτῆρα ἔδραμεν ἄνευ ἀναβολῆς εἰς Ἀθήνας, ἀποφασισμένη νὰ ζήσῃ διὰ παντὸς πλέον μετὰ τοῦ Φαῖδρου, ὅστις ἀναπτυχθεὶς ἤδη καὶ ἐν τῇ τῆς ἐφηβείας ἀκμῇ ὥφειλε πλέον, κατὰ τὴν Κλεοπάτραν, νὰ συνειθίσῃ προσβλέπων τὰς οἰκογενειακὰς δυσχερείας, νὰ παύσῃ ἀπατῶν ἑαυτὸν καὶ νὰ πιστεύσῃ ὅτι μητρὸς κατ' οἶκον μαθήματα διδασκούσης καὶ οὐχὶ πλουσίων γονέων τέκνον τυγχάνει. Ἀμ' ἀφίχθεῖσα εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ Κλεοπάτρα ἐννόησεν ὅτι ἔσφαλεν εἰς ἀλλοίωσιν χαρακτῆρος ἀποδοῦσα τὴν πρώτην τοῦ υἱοῦ τῆς ἐν ταῖς ἀπολυτηρίοις ἐξετάσεσιν ἀποτυχίαν. Τοῦναντίον ἡ ἀποτυχία ἐκείνη ἦτο φυσικὴ συνέπεια τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Φαῖδρου, ὅστις θερμῶς μὲν πάντοτε ἠγάπα τὰ γράμματα καὶ ἐλπίδας ἀχαλινώτου φιλοδοξίας ἐπ' αὐτῶν ἤρειδεν, ἀλλ' ἀπεστρέφετο τὴν τῶν τακτικῶν καὶ κεκανονισμένων μαθημάτων σπουδὴν, μὴ ἐννοῶν ὅτι ἄνευ ἐκείνης οὐδεμία ἐκπαίδευσις ἀνωτέρα δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ. Τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἐμφύτων ψυχολογικῶν διαθέσεών του θύμα ὁ Φαῖδρος ἐνόμιζεν ὅτι ἐπετρέποντο εἰς τὴν ἡλικίαν του καὶ τάσεις ὑπερηφανείας ὑπέρτεραι τῶν δυνάμεών του· πιθηκίζων τὸ σύμβολον τῶν ἐκτάκτων ἀνδρῶν εἶχεν ἀναγράψῃ ἄνωθεν τῆς σπουδαστηρίου αὐτοῦ τραπέζης «aut Caesar aut nihil» (ἢ Καῖσαρ ἢ τίποτε).

Ἡ μήτηρ κατέρριψε τὸ σύμβολον ἐκεῖνο, ἠνάγκασε τὸν Φαῖδρον μετὰ προπαρασκευῆς δύο μηνῶν νὰ δώσῃ δευτέρας ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις, εἰς ἃς τῶντι θαυμασίως ἐπέτυχε, συνώδευσεν αὐτὸν εἰς τὸ πρυτανεῖον τοῦ Πανεπιστημίου, τὸν κατέγραψεν ἐν τοῖς σπουδα-

σταῖς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς δι' ἐν μόνον ἔτος — διότι, μετ' αὐ-
τό, κατ' αἵτησιν τοῦ υἱοῦ, εἰς ἣν προθύμως συγκατένευσε καὶ ἡ μή-
τηρ, ἐνεγράφη ἐν τοῖς καταλόγοις τῆς Νομικῆς Σχολῆς — ὑπέβα-
λεν αὐτῷ ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον ἡμέραν περιπαθεῖς νοουθεσίας περὶ τῆς
καταλληλοτέρως μεθόδου διὰ τε τὰς σπουδὰς καὶ διὰ τὴν ἐν τῷ
πρακτικῷ βίῳ ἀγωγὴν, καὶ μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἱερῶν αὐτῶν
μητρικῶν καθηκόντων ἤρξατο ἐπιδιδάσκουσα παραδόσεις μαθημάτων
κατ' οἶκον, ἀπολύτως, δυστυχῶς, ἀναγκαστικῶς διὰ τὴν οἰκονομικὴν αὐ-
τῆς τε καὶ τοῦ Φαίδρου κατάστασιν. Ἀφ' οὗτοῦ δοῦλοι ἢ ἀπελεύθε-
ροι οἱ ἐν Ῥώμῃ Ἕλληνες ἐδίδασκον καὶ ἐπαιδαγωγοῦν τὰ τῶν κα-
τακτητῶν τέκνα μέχρι τῆς στιγμῆς τούτης, καθ' ἣν συνηθροισμένοι
ἐνταῦθα διαλεγόμεθα πρὸς ἀλλήλους, τὸ ἐπαγγέλμα τῆς κατ' οἶκον
διδασκαλίας τῶν αὐτῶν πάντοτε τυγχάνει τιμῶν, τῆς περιτρονῆ-
σεως καὶ τοῦ ἐξευτελισμοῦ. Μόλις ἡ λεπτότης καὶ ἡ εὐδιακρισία
οἰκογενειῶν τινῶν σώζει ἀπὸ τῶν αἰσθημάτων ἐκείνων τοὺς κατ' οἶ-
κον διδάσκοντας ἢ παιδαγωγοῦντας. Ἀλλ' ἡ ὑπερηφάνεια τῆς Κλεο-
πάτρας, ἡ εὐγένεια ἐκείνη τῶν τρόπων ἥτις προδήλως ἐδείκνυε
τὴν προτέραν κατάστασιν καὶ τὴν ἐκ παίδων ἐλευθερίαν ἀγωγὴν ἐ-
πέβαλλον τὸ σέβας πρὸς τὴν οἰκοδιδασκαλίαν, καίτοι πολυθέλητη
ἀκόμη καὶ νεαράν. Εἰς τῶν σεβαστοτέρων καθηγητῶν τῆς ἱα-
τρικῆς, οὐπερ εἰς μὲν τὴν σύζυγον ἐδίδασκεν ἡ Κλεοπάτρα τὴν Ἀγ-
γλικὴν γλῶσσαν, εἰς δὲ τὴν θυγατέρα τὴν Ἑλληνικὴν, δὲν ἔπαυεν
ἀνακοινῶν ἀπανταχοῦ τῆς πόλεως τὸν θαυμασμὸν αὐτοῦ πρὸς τὸν
ἐκ μητρὸς καὶ ὀρφανοῦ ἀποτελούμενον σεβαστὸν οἶκον τῆς Κλεοπά-
τρας, ἀλλ' ἐκείνη, καίτοι μὴ ἐπιθυμοῦσα νὰ ζήσῃ κατὰ τὸ « λάθε
βιώσας » καίτοι πρὸ πάντων ποθοῦσα νὰ εἰσαγάγῃ τὸν υἱὸν εἰς τὴν
κοινωνίαν, ἀπέκρουεν ὅμως, καὶ ἐνίοτε σχεδὸν ἀποτόμως, πᾶν ὅ,τι ὑ-
πεδείκνυεν ἔστω καὶ μεμακρυσμένην τινὰ τάσιν προστασίας παρ'
οἴουδ' ἂν ποτε προσερχομένην. Ὁ Φαῖδρος οὐχὶ μόνον δὲν ἀπεδοκίμαζε
τὴν ὑπερηφάνειαν αὐτῆς τῆς μητρὸς ἀλλὰ καὶ ἐσεμνύνετο ἐπ' αὐτῇ
ἐνδομύχως, ὅτε δὲ ἐν ἀπόγευμα περιεπάτουν ὁμοῦ περὶ τὸν ναὸν
τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς « εἶχες δίκαιον, τῇ εἶπεν, ἀγαπητὴ μητέρα, νὰ ἐξ-
αλείψῃς ἀπὸ τοῦ σπουδαστηρίου μου τὸ σύμβολον ἐκεῖνο τῆς ἀν-
θρωπίνης ἀλαζονίας, διότι, τέλος πάντων, ἐγὼ δὲν ἀνέχω εἰς τὰ ὑ-
φάσματα ἐκεῖνα ἐξ ὧν κατασκευάζονται οἱ Ἀλέξανδροι καὶ οἱ Καί-

σρες· ἀλλὰ δὲν θὰ μ' ἐπιτρέψῃς νὰ ὑπερηφανεύωμαι, διότι τοῦλάχισ-
τον ἂν ἐπέσομεν, ἐν τῇ πτώσει ἡμῶν ὁμοιάζομεν ὀλίγον πρὸς τὸν
κατὰ γῆς κείμενον αὐτὸν κολοσσόν; » Ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως ἡ
Κλεοπάτρα ἐνηγκαλίσθη τὸν Φαῖδρον περιπαθῶς, ἀρκεσθεῖσα μόνον
νὰ προσθέσῃ ὅτι ἀμφότεροι πολὺ ἀπέχουσι τοῦ μεγέθους ἐκείνου ἐν
ᾧ ὑψοῦνται αἱ ἱστάμεναι στηλαὶ τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ φοιτήσεώς του
ὁ Φαῖδρος εἶχε στενῶς σχετισθῇ μετὰ τινος πτωχοῦ ἀλλ' ἐπιμελοῦς
καὶ σώφρονος νέου, ἐξ ἰθαγενεῶς οἰκογενείας τῶν Ἀθηναίων ὁρμωμέ-
νου, ὅστις τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην σπουδάζων ἔμελλε ν' ἀποβῇ τὸ
μόνον στήριγμα τῶν γονέων του. Ἐνεκα τῆς φιλίας τῶν υἱῶν των,
εἶχον περιέλθει εἰς σχέσεις τινὰς καὶ αἱ μητέρες, κατὰ τινὰ δὲ
συνέντευξιν αὐτῶν ἐν τῷ οἴκῳ τῆς Ἀθηναίας Εἰρήνης, ἡ ἀπλοῖκῃ
ἐκείνη γυνὴ ἐκθέτουσα τὰς δυσχερείας, ἀς αὐτὴ τε καὶ ὁ σύζυγος ἀ-
ναγκάζονται νὰ ὑπερνικῶσιν, ἵνα σπουδάζωσι τὸν Ἀριστείδην αὐτῶν,
ἐμακάριζε τὴν τύχην τῆς Κλεοπάτρας, ἥτις διὰ τῶν πλουσίων ἐν
Σμύρνῃ εἰσοδημάτων αὐτῆς κατορθώνει καὶ ἡ ἰδία καὶ ὁ Φαῖδρος
νὰ ζῶσιν ἀνέτως καὶ ν' ἀπολαύωσιν ὅλων τῶν ἐπὶ γῆς ἀγαθῶν. Αἱ
τῆς Εἰρήνης ἀπλοῖκαὶ ἐκφράσεις ἐφαίνοντο τοσοῦτον ἄθωαι, ὥστε οὔ-
τε ὡς εἰρωνικὰς οὔτε ὡς ἐκ φθόνου καὶ μοχθηρίας προσερχομένας ἡ-
δύνατο νὰ ὑπολάβῃ αὐτὰς ἡ Κλεοπάτρα. Κατέβαλεν ὅμως πολλὴν
προσοχὴν, ὅπως ἐξηγήσῃ τὴν γλῶσσαν τῆς ἀγαθῆς γυναικὸς, καὶ με-
γάλην ἀναπτύξασα ἐπιτηδειότητά, ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὴν ὁμιλίαν
αὐτῆς ἡ Εἰρήνη ἀνεκάλυπεν ὅτι ἐκ τοῦ Φαίδρου αὐτὴ τε καὶ
ὁ υἱὸς Ἀριστείδης εἶχον πληροφορηθῇ τὰ τῆς οἰκονομικῆς καταστά-
σεώς της, ὡς ἐν τῇ ἀθωότητι αὐτῆς τὰ παρίστανεν ἡ Εἰρήνη. Ἡ
Κλεοπάτρα καὶ ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως ταύτης καὶ ἐξ ἄλλων τινῶν δε-
δομένων εἶχεν ἤδη ἐννοήσῃ ὅτι ὁ Φαῖδρος ἐπεθύμει νὰ κρύπτῃ τὴν
ἀληθινὴν τῆς μητρὸς αὐτοῦ θέσιν, ὅτι ἐδυσφόρει νὰ ὀνομάζεται υἱὸς
οἰκοδιδασκαλίσσης καὶ ὑπὸ ποικίλων καταληφθεῖσα συγκρουομένων
πρὸς ἄλληλα αἰσθημάτων ἀπεφάσισεν ἐπὶ τέλους νὰ ἐπανέλθῃ εἰς
Σμύρνην καὶ ἐκ νέου νὰ ἀποχωρισθῇ τοῦ υἱοῦ της. Προσεποιήθη
παντελεῖ ἄγνοιαν τῶν κατὰ τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τῆς ἐντίμου αὐ-
τῆς πενίας διαθέσεων τοῦ Φαίδρου, ἐφοβήθη μήπως εἰς μεγάλην ἀ-
μηχανίαν ἐμβάλλῃ αὐτὸν ἐκδηλοῦσα τὸ ἐλάχιστον περὶ τούτου παρά-

πονον, ἢ μήπως καιρίως προσβάλη τὴν φιλοτιμίαν τοῦ πικρῶς αὐτὸν διὰ τοῦτο ἐλέγχουσα, ἀφ' ἑτέρου ὁμῶς ὑπέθεσεν ὅτι αἰσθήματα ἐπικίνδυνα ὑποκρισίας πρὸς τοὺς ἄλλους ἢ ψυχρότητος πρὸς αὐτὴν θ' ἀνεπτύσσοντο, ἂν ἐκείνη ἐξηκολούθει νὰ μένη ἔτι διδάσκουσα ἐν Ἀθήναις, καὶ μίαν πρωΐαν ὡς πρόφασιν εὐρίσκουσα τὴν ἀνάγκην ν' ἀναπνεύσῃ τὸν πάτριον τῆς Σμύρνης ἀέρα ἀπεχαιρέτισε τὸν Φαῖδρον μετὰ τῆς αὐτῆς ὡς πάντοτε περιπαθείας, ἐλπίζουσα, καθὼς ἐβεβαίοντο, ταχέως νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἵπῃρχέ τι, ὅπερ οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι σεμνότερόν τε καὶ τιμιώτερον μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἡγοῦντο· τοῦτο δὲ ἦτον ἡ πατρὶς· ἀλλὰ πλὴν τοῦ πρὸς ταύτην αἰσθήματος, πᾶσα ἄλλη φιλοδοξία εἶναι ἀσύγνωστον ἔγκλημα, οὗτινος τὸ μέγεθος καὶ τὰς διαστάσεις δὲν δύνανται νὰ κατανοήσωσιν ἢ ὅσοι τυχὸν γινώσκοντες τοὺς λόγους τῆς ἀπ' Ἀθηνῶν ἐσπευσμένης φύγῃς τῆς Κλεοπάτρας ἤθελον σπουδάσει τὴν φυσιογνωμίαν αὐτῆς κατὰ τὸν διάπλουν, ἢ ἤθελον ἀκούσει τοὺς βαθεῖς στεναγμοὺς, οἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐξήρχοντο ἀπὸ τοῦ πεπονημένου αὐτῆς στήθους.

Οἰκοδιδασκαλὸς τέως ἡ Κλεοπάτρα σήμερον ἄμ' ἀποβάσα εἰς Σμύρνην ἡλλαξε πλεον ἐπάγγελμα, διότι ἡ συχνὴ τῶν βιβλίων χρῆσις, τὸ καθήκον τῆς ἀγωγῆς τῶν κορασίων, ὅπερ ἐπὶ τινα ἔτη ἐξήσκει, δυσηρέστουν τὸν πεφιλημένον υἱὸν τῆς· ἡλλαξεν ἐπάγγελμα, καὶ ὅπως ὅσον ἔνεστιν ἀνετώτερον βίον παράσχει αὐτῇ σπουδάζοντι ἔτι, ἐγένετο ράπτρια. Μὴ σπεύσητε νὰ τὴν καταδικάσητε, μὴ ἀπορήσητε διὰ τί δὲν ἐπανέλαβε καὶ πάλιν τὸ ὅπωςδῆποτε ἐλευθεριώτερον ἔργον τῆς οἰκοδιδασκαλίας. Μὴ πρὸ πάντων πιστεύσητε ὅτι ἐκ πείσματος πρὸς τὸν Φαῖδρον ἠθέλησε νὰ καταβιβασθῇ ὀλίγας ἀκόμη βαθμίδας κατώτερον. Τοῦναντίον, χάριν τοῦ Φαίδρου ἀπεφάσισε νὰ μὴ φαίνεται πλεον δημοσίᾳ ὡς διδασκάλισσα ἐργαζομένη, καὶ ἀναζητήσασα τὴν γνωστὴν ἡμῖν ἤδη Θεοδώραν παρεκάλεσεν αὐτὴν ὅπως τῇ προμηθεύῃ ραπτικὴν ἐργασίαν, χωρὶς νὰ γινώσκῃ κανεὶς τὸ ἀθῶον αὐτὸ μυστήριόν τῆς. Ἐκείνη θὰ εἰργάζετο πάντοτε καὶ θὰ ἠδύνατο ἐκ τοῦ στερηματός τῆς καὶ ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰσοδημάτων τῶν σμικρῶν πόρων, οὓς εἶχε προμηθεύσει ἡ ἐκποίησις τῆς ἐπαύλεως καὶ τῆς βιβλιοθήκης, νὰ πέμπῃ τῷ Φαίδρῳ τὰ πρὸς σπουδὴν ἀναγκαῖα, οὗτος δὲ θὰ κατάρθου νὰ φαντασιοκοπῇ, νὰ παριστᾷ

ἑαυτὸν τέκνον βαθυπλούτων γονέων, νὰ ἱκανοποιῇ τὰς κενοδοξίας τοῦ. Ἡ Θεοδώρα ἐξ αἰσθήματος εὐγνωμοσύνης, ὅπερ οὐδέποτε ἐλησμόνησεν, ἐπολλαπλασιάζετο ὅπως προμηθεύῃ ἐργασίαν τῇ Κλεοπάτρᾳ ἐν ἀφανεί τινι συνοικίᾳ τῆς Σμύρνης διαιωμένη, αἱ δὲ θυγατέρες αὐτῆς ὡς εἰς νέαν μητέρα ἀφωσιώθησαν εἰς τὴν σιωπηλὴν ἀλλ' ὠραίαν καὶ σεμνοπρεπῇ πάντοτε ράπτριαν. "Ὅτε μετ' ὀλίγας ἡμέρας αὐθαδὲς τι ὄν προπετῶς ἐξεφάλλιζε τὴν ἐργασίαν τῆς Κλεοπάτρας καὶ εἰς εὐτελεστικὰς προέβαινεν ἔριδας περὶ τῆς ἀξίας αὐτῆς, ἡ Θεοδώρα καὶ αἱ δύο θυγατέρες αὐτῆς διέκοψαν τὴν φλύαρον γυναικα καὶ ἀνέλαβον ἐκείνη νὰ κανονίσωσι τὸ ἀντίτιμον τῆς ἐργασίας· ἀλλ' ὅτε ἀπελείφθησαν μόναι μετὰ τῆς βραχυλόγου ραπτρίας «Κλεοπάτρα μου, ἀνεφώνησαν καὶ αἱ τρεῖς ὁμοῦ, ὡς ἐκ συνθήματος, ὠραία μου Κλεοπάτρα, ἐνδύθητι τὴν κυριακὴν σου ἐνδυμασίαν, ἐλθε μαζί μας εἰς τὸν περίπατον, καὶ ὅταν ἐπάνω σου τὰ βλέμματα ὅλου τοῦ κόσμου στραφοῦν, μὴ καταδεχθῇς νὰ λάβῃς σύζυγον παρὰ βασιλέα ἢ πρίγκηπα, ὅστις θὰ ἐπιπτεν εἰς τὰ γόνατά σου. Ἀφες τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης, σὺ ἥτις σκῆπτρον βασιλίσσης εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων νὰ κρατῇς πρέπει. » Ἡ Κλεοπάτρα κυρία πάντοτε ἑαυτῆς ἔρριπτε κατὰ γῆς τὰ σεμνὰ βλέμματα, ἀλλ' ὅτε ἡ Θεοδώρα καὶ αἱ δύο τῆς κόραι τὰς λέξεις αὐτάς με ποταμοὺς δακρύων συνώδυσαν, ἀνεπίσχετον πλεον αἰσθανομένη ἐν ἑαυτῇ ἠφαιστειὸν ὥρμησεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν ἀγαθῶν γυναικῶν, αἵτινες ἐν τῷ μέσῳ τῶν λυγμῶν τῆς Κλεοπάτρας ἤκουσαν ἑκατοντάκις ψιθυρίζομενον τὸ ὄνομα τοῦ Φαίδρου. Δὲν τὸ συνώδευε βέβαια κατὰρα μητρὸς τῶνομα ἐκεῖνο, δὲν τὸ κατεδίωξεν εἰς τὸ σπουδαστήριόν τοῦ ἢ πνοὴ κακολογίας τινὸς μητρικῆς· ἀλλὰ ὑπάρχει τις ἄνω τοῦ κόσμου τούτου τιμωρῶν τὰ ἀγνώμονα τέκνα, καὶ εἰς ἐκεῖνον ἡ Κλεοπάτρα ἔστρεφε τοῦ λοιποῦ τὰς θερμὰς προσευχὰς τῆς, ἐκεῖνον ἐπ' ὀνόματι τοῦ υἱοῦ τῆς ἐζήτει πᾶσαν πρωΐαν καὶ πᾶσαν ἐσπέραν νὰ ἐξιλεώσῃ, «ἰδὲ, ἐπιφωνοῦσα, ἰδὲ τὰ σπλάγχνα καὶ τοὺς μυχοὺς τῆς καρδίας μου· οὐδὲν παράπονον ἐν αὐτοῖς ἐχαράχθη κατὰ τοῦ τέκνου μου, καὶ ζῶηρός πάντοτε παραμένει ὁ πόνος μου δι' αὐτὸ, ὡς ὅτε εἰς τὰς ἀγκάλας μου διὰ τοῦ γάλακτός μου τὸ ἔτρεφον. »

Σύγγνωτε, ὦ μητέρες, τῶν τιταῖς παρεκτροπαῖς τῆς ἐφῆβου ἡ-

λικίας, σύγγνωτε αὐταῖς, ἐν ὀνόματι τῶν σπαραγμῶν τῆς Κλεοπά-
τρας, ἥτις γυνὴ εὐπαίδευτος καὶ ψυχολόγος σοφὴ ἐγίνωσκεν ὅτι ἡ
κρίσιμος ἡλικία τῶν τέκνων προώριστα πάντοτε σκληρὰς νὰ φέρῃ
τοῖς γονεῦσι δοκιμασίας, καὶ ὅταν μάλιστα δι' ἀσυνήθων ἐπροίκισεν
αὐτὰ δώρων ἢ φύσις. Ὅταν ὁ ἔφηβος ὁ εὖ πεφυκὼς εὗρεθῇ αἴφνης
εἰς νέον κόσμον, εἰς ἑκτακτον πνευματικὴν, πολιτικὴν καὶ κοινωνι-
κὴν κίνησιν, ὁμοίαν μ' ἐκείνην, ἣν ἀπαντᾷ τις εἰς μεγαλουπόλεις τι-
νὰς τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης, ὅταν ἀκούσῃ ἀφηγουμένης τὰς
τύχας τῶν ἐν τοῖς γράμμασι, τῇ ἐπιστήμῃ, ἢ τῇ πολιτικῇ ἐξόχων
ἀνδρῶν τῶν ἐκ μικρῶν προαχθέντων πολλάκις, μεγάλως καὶ ὑψη-
λὰς διὰ τῆς φαντασίας αὐτοῦ δημιουργεῖ σφαίρας καὶ ἐπ' ἐκείνων
μόνον τέρπεται διατρίβων. Τὰ πρὸ αὐτοῦ πάντα νομίζει τῶν συνή-
θων ἀνθρώπων ἔργα, καὶ τὸν Βύρωνα πιθηκίζων ἢ αἰσθανόμενος ἀ-
ληθῶς ἐν ἑαυτῷ τὴν δύναμιν νὰ τὸν φθάσῃ περιφρονεῖ τὰ κοινὰ
μέσα τοῦ βίου, ἀναξίας ἑαυτοῦ λογίζεται τὰς τακτικὰς μαθήσεις
τῶν Ἀκαδημιῶν, προμαντεύει ἑαυτῷ τιμὰς καὶ δόξας ἀνωτέρας πάντων
αὐτοῦ τῶν συγχρόνων καὶ πλάττει, πλάττει διηνεκῶς, Ἰσπανικοῦς
πύργους, ἐνῶ ἴσως οἱ ἐν ἀποκέντρῳ τινὶ γωνίᾳ τῆς γῆς τὴν μακροβί-
τητα αὐτοῦ εὐχόμενοι γονεῖς κατὰ δυσφορήτου πενίας παλαίουσιν,
ὅπως προμηθεύσωσιν αὐτῷ τὰς πρὸς ἐκπαίδευσίν του δαπάνας, ἢ σε-
ροῦνται τοῦ δευτέρου χιτῶνος, ὅπως ἐνδύσωσι τὸν φαντασιολόπον
υἱόν. Ἀλλ' ἐκ τῆς τόλμης ταύτης τῆς νεανικῆς φιλοδοξίας δὲν
προήλθον πολλάκις οἱ ὑπέρτεροι τῶν ὁμοίων αὐτῶν ἄνδρες; Ἐν τῇ πο-
λιτικῇ, κοινωνικῇ καὶ διανοητικῇ ἐκείνῃ τύρβῃ τῶν μεγαλουπόλεων
τῶν εὐνομουμένων τῆς Εὐρώπης Κρατῶν δὲν ἀνεπτύχθησαν τὰ ἑκτακτα
πνεύματα, ὧν τὰ ὀνόματα ὡς εὐεργετῶν τῆς ἀνθρωπότητος κεῖνται
γεγραμμένα ἐν τῇ ἱστορίᾳ; Ὅταν τὰς περιπαθεῖς ἀφηγήσεις τῶν ἐκ
τῆς ἀνισότητος ἀνθρωπίνων δυσπραγιῶν ἐν ταῖς συγγραφαῖς εἴτε τῶν
εἰλικρινῶν εἴτε τῶν ἐπιτετηδευμένων φιλανθρώπων κοινωνιολόγων
ἀναγινώσκωμεν, πολλάκις τῶνόντι δυσανασχετοῦμεν διὰ τὰ φοβε-
ρὰ προσκόμματα ἅπερ ἡ ἐνεστῶσα τῆς κοινωνίας κατάστασις πα-
ρεμβάλλει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν προώρως ἐν τῷ ἀνίσῳ ἀγῶνι ἐξα-
φανισθέντων πνευμάτων. Ἀλλ' ἀφαιρέσατε τὴν φοβερὰν αὐτὴν πά-
λην ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ θέλετε καταστρέψαι τὸ ὑψηλότερον
καὶ ἐπαγωγότερον θέλημα τῆς ζωῆς. Ἡ φωνὴ ἐκείνη, ἥτις ἀπὸ

τῶν πρώτων βημάτων τῆς φιλοτίμου νεότητος φαίνεται κρᾶζουσα
πρὸς αὐτὴν «ἀγωνίζου καὶ βάδιζε, βάδιζε καὶ ἐργάζου» δὲν εἶναι
ἀπ' ἀνθρώπου καὶ ἀγρία φωνὴ τῆς εἰμαρμένης, ἐν ὁδύναις νὰ βλέπῃ αὐ-
τὴν ἀγαπώσης, εἶναι οὐράνιον πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ, ὅστις παρήγαγε
μὲν τὸν ἰδρώτα διὰ τὸ μέτωπον τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ δι' αὐτὸ ἔ-
πλεξε καὶ τὸν αἰθαλῆ στέφανον τοῦ μαρτυρίου. Διὰ χαλεπῆς ἀνηφό-
ρου καὶ δυσβάτου προβαίνει πολλάκις ὁδοῦ ὁ φιλότιμος νέος εἰς
κορυφὴν ὑψηλότεραν τῶν προσγείων πεδιάδων, ἐνθα οἱ συνήθεις τῶν
βροτῶν διακίπνουν· ἀλλ' ἐκεῖ ἀφικόμενος, ἐκεῖθεν δύναται νὰ προσ-
βλέπῃ ὑπερηφάνως τοὺς κάτωθι αὐτοῦ φυτοζωοῦντας, ἐκεῖθεν ὀλί-
γον ὑψώσας τὴν χεῖρα δύναται νὰ φθάσῃ τὸν οὐρανόν, οὐχὶ διότι ἡ
χεὶρ αὐτοῦ ἐμεγάλωσεν, ἀλλὰ διότι ἡ χεὶρ τοῦ Κυρίου ἡ προστάτις
καὶ εὐμενὴς καταβαίνει μέχρις αὐτοῦ. Πολλοὶ φαίνονται ἀπειρηκό-
τες ἐν τῇ ἀνάσσει πορείᾳ, καὶ ἄλλοι ἄψυχοι κεῖνται τὴν τελευταίαν
ἐν τῷ ἀνίσῳ ἀγῶνι ἀφέντες πνοήν. Καὶ τὰ ἐκείνων ὅμως ὀνόματα ἀνε-
γράφησαν εἰς τὰς δέλτους τῶν τοῦ κόσμου τούτου μαρτύρων, διότι
δὲν τοῖς ἔλειπον ἢ ὀλίγα μόνον βήματα, μία σύμπτωσης τυχαίου
τινὸς γεγονότος, μία ἀσθενὴς βακτηρία ὅπως φθάσωσιν ἐνθα οἱ πρῶ-
τοι. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν πεσόντων ἐν τῷ ταχεῖ καὶ προώρῳ βαδίσματι
ὑπάρχουσιν ἴσως καὶ ψευδῆ τινα πνεύματα, ἅπερ κακῶς ὑπολογίσαν-
τα τὰς σμικρὰς τῶν δυνάμεις καὶ τὴν ἐντολὴν τῶν παραγνώρισαντα
ἐνῷ προωρίζοντο ἴσως εἰς τὴν χαμαίγειον κοινωνίαν τῶν ἀγαθῶν καὶ
τιμίων ἀνθρώπων, ἐτόλμησαν νὰ ζηλώσωσι τὴν ἔκνομον τῶν ἐκτά-
κτων ἀνδρῶν πολιτείαν, καὶ ἐκτῆς τοιαύτης συνήθως φιλοδοξίας ἐξήλ-
θον τὰ πνευματικὰ καὶ ψυχολογικὰ ἐκεῖνα ἐξαμβλώματα ἅπερ θύμα-
τα τῆς ἀγῶνος κεφαλῆς καὶ τῆς ἐκ τῶν ἐφημέρων ἐντυπώσεων παλλού-
σης αὐτῶν καρδίας οἰκογενείας ὅλας ἐν ταύτῳ θυσιάζουσι καὶ ἄκον-
τες πολλάκις εἰς δημίους μεταβάλλονται τῶν γονέων. Ἄλλοι τέλος
γενναίων παλαιστῶν ἄλματα δείζαντες ἀπὸ τῶν πρώτων ἐφηβικῶν
βαδισμάτων κατέπεσον ὑπὸ τὰ κρουρὰ κτυπήματα τῶν ἰδίων χει-
ρῶν, καὶ ἐν μιᾷ στιγμῇ ἐγωϊστικῆς ἰδιοτροπίας, ἢ κακῶς ἐννοουμέ-
νης φιλοτιμίας, κατεπλήγωσαν μὲν τὰ μητρικὰ σπλάγχνα, ἠδίκησαν
δὲ ἑαυτούς τε καὶ τὴν ἀνθρωπότητα πᾶσαν.

Πᾶσα ἔφηβος καὶ πᾶσα μεираκιώδης ἡλικία ἔχει, εἶναι ἀληθές, οὐχὶ
στιγμὰς καὶ ὥρας, ἀλλὰ ἐβδομάδας πολλάκις καὶ μῆνας καταστά-

σεως σχεδὸν ἀκαταλογίστου. Τὸ αἷμα κοχλάζον ταρασσει τὰς κανονικὰς λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ἡ ταραχὴ αὕτη εἶναι συνήθως κατ' εὐθείαν ἀνάλογος πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν ψυχολογικὴν ἀξίαν τοῦ νέου. Ἄν δὲ συγχωρῇ μὲν ὁ Θεὸς τὰς παρεκτροπὰς τῆς νεότητος, συγχωρῶσι δὲ αὐτὰς οἱ γονεῖς καὶ ἡ κοινωνία, ἡκιστα πάντων πρέπει νὰ κρίνωσιν ἐπιεικῶς τὰς φαντασιοπληξίας των αὐτοὶ οἱ εὖ πεφυκότες, οἱ τὴν δεξιότητα καὶ τὴν ὑπεροχὴν αὐτῶν συναισθανόμενοι νέοι.

Σκληρὰ εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ τύχη τοῦ νεανίου, ὅστις ὀργῶν πρὸς τὰ πρόσω, ἀλλ' ἐστερημένος τῶν πάντων, αἰσθανόμενος πῦρ ἐνθουσιασμοῦ καὶ προόδου ἐν ἑαυτῷ ἀπαντᾷ τὴν ψυχρὰν τῶν διαβατῶν ἀδιαφορίαν. Μεγάλην ἰσχὺν θελήσεως πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ τοιοῦτος ἀπόκληρος νέος, ὅπως ἀποκλεισθεῖς εἰς τὴν λατρείαν τῆς ἰδίας Μούσης καὶ μετὰ τῶν ἔργων του μόνον ἀναστρεφόμενος εἰς οὐδὲν λογίζεται τὰ περὶ ἑαυτόν. Ἡ φυσικὴ συνέπεια τῆς τοιαύτης θέσεως εἶναι δυστυχῶς ἡ μισανθρωπία, ἡ ἡ αὐτομισία, ἂν ἡ λέξις μοὶ ἐπιτρέπεται.

Ἄλλ' ἐπὶ τέλους τί τὸν ἔμελλε τὸν Γιλβέρτον ἂν ἐν ἐποχῇ ἐκδημητημένη παρεγνωρίσθῃ; ἂν ἡ Αὐλὴ τοῦ ΙΣΤ' Λουδοβίκου ἡ ἐν σκανδάλοις ἐντροπῶσα, ἡ τὰς ἀσέμνους καὶ κακοζήλους ᾠδὰς πλουσιοπαρόχως ἀμείβουσα, ἀπηξίωσε νὰ ρίψῃ ἐν βλέμμα εὐμενὲς ἐπὶ τὸν νεαρόν ἐκεῖνον βλαστὸν, ἀφ' οὗ, ραδεινοῦ ἔτι καὶ τρυφερωτάτου, περιχαλῇ ἀνεφύοντο ποιήσεως ἄνθη; Ὅταν δύναται τις νὰ ποιῇ στίχους οὕτω περιπαθεῖς ὡς οἱ ἐξῆς:

Au banquet de la vie infortuné convive

J'apparus un jour, et je meurs;

Je meurs et sur ma tombe, où lentement j'arrive,
aucun ne viendra verser des pleurs. (α)

ὅταν ὑπὸ τοιοῦτου ἱεροῦ καταφλέγεται πυρὸς, δὲν δικαιούται νὰ ρίψῃ ἐν τυχαῖον τεμάχιον παχυλῆς ὕλης, μίαν κλεῖδα τῆς θύρας του

(α) Τοὺς στίχους τούτους βεβαίως εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ ἡμέτερος Π. Σοῦτσος ὅτε ἔγραφεν

εἰς τὸ τραπέζι τῆς ζωῆς τὸν τάπητα πρὶν στρώσω,
εἰς ἐν ποτῆρ' ἠθέλησα τὸ χέρι μου ν' ἀπλώσω·
φαρμακευμένο καὶ αὐτὸ τὸ πρόσφερον ἡ μοῖρα,
τὸ ἤγγισαν τὰ χεῖλη μου, τὸν θάνατον ἐπῆρα

εἰς τὸν οἰσοφάγον, ὅπως κτηνωδῶς ἀποπερατώσῃ ὑπαρξίν θείας μετέχουσιν μοίρας. Δὲν δικαιούται πρὸ πάντων νὰ καταρασθῇ τοὺς γονεῖς αὐτοῦ οὕτως οἰκτρῶς ἀποθνήσκων διότι πτωχοὶ πτωχὸν τὸν ἐγέννησαν, διότι ἀμαθεῖς ἐκεῖνοι τὸν ἐδίδαξαν γράμματα. Πρὶν ἢ ὁ Γιλβέρτος συνθέσῃ τοὺς ἀποτροπαίους κατὰ τῶν τοκέων στίχους:

Malheur à ceux dont je suis né,

père aveugle et barbare impitoyable mère.

Pauvre, vous fallait-il mettre au jour un enfant,
qui n'héritât de vous qu'une affreuse indigence?
encore si vous m'eussiez laissé mon ignorance,
j'aurais vécu paisible en cultivant mon champ.

Mais vous avez nourri les feux de mon genie.

πρὶν ἢ συνθέσῃ, λέγω, τοὺς στίχους ἐκεῖνους, ἠδύνατο ν' ἀφήσῃ τοὺς θορυβώδεις Παρισίους, καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τοὺς πατρώους ἀγροὺς, διότι ἐκεῖ πολλάκις ἀναπτύσσεται τὸ ἀληθινὸν πῦρ τῆς μεγαλοφυΐας, καὶ οὐχὶ ἐν τῇ τύρβῃ τῶν πρωτευουσῶν, ἐνθα οἱ νευρικοὶ σπασμοὶ ἐνίοτε ἐκλαμβάνονται ὡς ὑψηλαὶ πτήσεις μεγαλονοίας.

Εὐφημεῖτε Γιλβέρτοι! Τὸ πῦρ ἐκεῖνο τῆς μεγαλοφυΐας, ὅπερ, ὡς σεῖς αὐτὸ ὁμολογεῖτε, παρὰ τῶν γεννητόρων ἐλάβετε, δὲν σᾶς τὸ ἐχορήγησαν μόνον διὰ τῶν ἐπιμελῶν ὑπὲρ τῆς παιδεύσεώς σας φροντίδων· ἡ μεγαλοφυΐα πηγὴν κυρίαν δὲν ἔχει μόνον τὴν ἐκ παίδων μάθησιν τῶν γραμμάτων· τὸ πῦρ αὐτὸ ἐνεφύσησαν ἡμῖν διὰ τῆς ἱεραῆς ἐκείνης πνοῆς, ἥτις τῷ μυστήριον τῆς θείας δημιουργίας ἀποτελεῖ, ἥτις δι' ἀοράτου καὶ ὑπερφυσικοῦ ἀλύσεως συνδέει τοὺς γόνους μετὰ τῶν τοκέων. Ὅταν ἐν τοῖς τοῦ βίου δεινοῖς κλύδωσι βλέπητε αὐτὸ κινδυνεῦον νὰ σβέσῃ, μὴ βλασφημεῖτε τὴν τοῦ ἡμετέρου στήθους δηλητηριώδη αὔραν ὡς τελευταῖον κατὰ τοῦ κλονουμένου πυρὸς διευθύνοντες ὄλεθρον. Ἐπαναφέρατέ το εἰς τὸν ἀμυδρὸν ἀλλ' ἀειθαλῆ σπινθῆρα, ἀφ' οὗ τὸ πρῶτον ἀνήφθη, ἐπαναφέρατέ το εἰς τὴν οὐρανίαν αὐτοῦ καταγωγὴν, διότι ἐκεῖνη πάλιν θὰ τὸ στηρίξῃ, ἐκείνης τὸ θάλλπος ζωηρὰν καὶ ἀκμαίαν θέλει διὰ μακρῶν συντηρήσει τὴν φλόγα τῆς ὑμετέρας μεγαλονοίας.

Δέκx ἔτη πρὸ τοῦ Γιλβέρτου κητοκτόνει ἐν Λονδίῳ ἐτέρα ἐξαλλος ὑπαρξίς, ἥς ἡ ἀπώλεια πολλάκις ἐψάλη ὑπὸ τῆς λύρας ἢ ἐπὶ τῆς σκηπῆς τοῦ θεάτρου. Ἀγρίον καὶ ὁ Τσάτερτων τῆς ἐνδείας τέκνον

λαμπρά ἤρξατο ν' ἀφίνη ἵχνη τῆς διαβάσεώς του, ψευδωνύμως ἐκδε-
δομένα, ὅτε ἡ προστατευτικὴ γλῶσσα τοῦ λόρδου δημάρχου, ἐκπὸν
λίρας στεργλίνας ὑπισχνουμένου αὐτῷ, ἂν δεχθῇ τὴν θέσιν πρώτου
τοῦ οἴκου αὐτοῦ θαλαμηπόλου, τὸν ὠδήγησεν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν πε-
νιχρὰν ὑπόστεγον ὀροφὴν του, ἔνθα τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα κατα-
ρώμενος, πλὴν τῆς **Kitty Bell**, ἥτις μόνη περιέθαλπε τὴν ὑπερή-
φανόν του πενίαν, κατέπτε μεγάλην δόσιν ὀπιώδους δηλητηρίου.
Ἄλλ' ἡ ἀλαζονικώτερα καὶ ἀγριώτερα ὑπερηφάνεια ἔχει ἀνάγκη
ἄρ' ἂν γε νὰ προσφεύγῃ εἰς τὰ παράδοξα, τὰ τοκεοκτόνα αὐτὰ ἔσχατα
τῆς ἐκανοποιήσεως μέσα; Ἡ ποικιλία τοῦ κόσμου δὲν χορηγεῖ ἄρ' ἂν γε
πολλάκις ὑψηλὰς τύχας, καθ' ἃς ὁ ὑπέροχος νεανίας εὐρίσκει ἀφορ-
μὴν καὶ τὰς εὐγενεῖς αὐτοῦ φιλοδοξίας ν' ἀσκήσῃ, καὶ τοὺς κοινοὺς
τῶν ἀνθρώπων νὰ ὑπερβῇ, καὶ πρὸς τὰς χαμαιζήλους αὐτῶν περι-
φρονήσεις δι' ἐκτάκτων καὶ ὑπερανθρωπείων νὰ ἀπαντᾷ κατορθωμά-
των; Μοναδικὸν ἴσως παράδειγμα πρόκειται ἐν τῇ οἰκουμένῃ ἡ μέχρι
θηριωδίας ἀλαζονία τοῦ ἀτιθάσσου τέκνου τῆς Ἀλβιόνης, ὅπερ τὸν
Child-Harold καὶ τὸν «Μαμφρέδον» ἐποίησε. Καὶ οὐδεὶς μὲν ἀγνοεῖ
ἂν ἐπὶ τέλους δὲν ἤθελεν ἐπανέλθει εἰς τὰς τῶν οἰκείων ἀγκάλας,
ἃς ἀποτροπιάζομενος ἔφυγε τὴν πατρίδα καὶ πλάνος περιήρχετο
τῶν Εὐρώπῃ καὶ τὴν Ἀνατολὴν, ἵνα σαρκάσῃ καὶ καταξέσχισῃ τὴν
κοινωνίαν διὰ τῶν λεοντείων αὐτοῦ ὀνύχων· ἐν τούτοις ἀνθρώπος
γενόμενον τὸ θηρίον ὡς ἀμνὸς ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τοῦ θυσιαστη-
ρίου προσήλθε καὶ διὰ μιᾶς μόνης πράξεως οὐχὶ μόνον τὰ ἴδια αὐ-
τοῦ ὑπερέβη ἔργα ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν μνήμην αὐτοῦ εὐμενῇ κατέ-
στησε τὴν μισοῦσαν αὐτὸν ἀνθρωπότητα.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν, ὅτε οἱ ὕλικοι τῆς εὐημερίας ἐν γένει
ἠυξήθησαν πόροι, ὅτε ἰδίως ἡ γραμματολογικὴ κίνησις, τὰ περιο-
δικὰ καὶ αἱ ἐφημερίδες ἐπολλαπλασιάσθησαν, οἱ θιασῶται τῆς Μού-
σης δὲν ἔχουσι πλέον νὰ προτιμῶσι μεταξὺ ἄρτου καὶ φιλοτίμου ὑ-
πάρξεως, μεταξὺ αὐτοκτονίας καὶ χιτῶνος ταπεινωτικῶς δεχομένου.
Ἄλλ' ὅπως δὴ ποτε, ὅταν τὸ μεσονύκτιον ἐπιστρέφητε ἀπὸ τοῦ θεά-
τρου ἢ τῆς συναναστροφῆς, ἢ τὴν αὐγὴν ἀπὸ τοῦ χοροῦ, μὴ ἀπαξιοῦτε
νὰ ρίπτετε ἐν βλέμμα εἰς τὸ ἀμυδρὸν φῶς καλύβης τινὸς πενιχρᾶς,
νὰ προσηλῶτε τὸ οὖς εἰς τὸν ἐκεῖθεν ἐκπεμπόμενον βιβλὸν στεναγ-
μόν. Ἐν ἀποκέντρῳ, ἴσως, τῆς μεγαλουπόλεώς σας γωνία κρύπτεται

ἄγριόν τι ἀλλὰ μεγαλοφυὲς τῶν ἀγρῶν τέκνον, ὅπερ προσήλθεν εἰς
τοὺς ἀγαθοεργούς τοῦ ἄστεως κόλπους, ἐν τῇ περιπτύξει αὐτῶν ἐλ-
πίζων νὰ ζωπυρήσῃ τὴν ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων
ἐνδόμυχον αὐτοῦ φλόγα. Ἀνοίξατε τὴν πτωχὴν ἐκείνην θύραν, διότι
ἴσως κλειδὰ δὲν ἔχει, ἀνοίξατέ την, διότι ἡ πρόνοια τοῦ θεοῦ τὴν ὥ-
ραν ἐκείνην τὰ βήματα καὶ τὰ βλέμματά σας ὠδήγησεν· ἐπὶ κλίνης
τραχείας καὶ κρουεῖας κατεσκληκυῖα ἴσως καὶ πελιδνὴ ὑπαρξίς μέ-
χρι τῶν μυχῶν τῆς καρδίας διὰ τῆς θέας αὐτῆς θέλει σᾶς συγκινή-
σει. Ἀλλὰ, μὴ πρὸς θεοῦ, ἀνοίξτε τὸ βαλάντιόν σας, διότι ἡ ἐλεη-
μοσύνη τοῦ ἀργυρίου θὰ τὴν φονεύσῃ, καὶ μετ' αὐτῆς πιθανῶς ἄλλα
ὄντα οἰκτεῖα, ἅπερ ἀπὸ μακρυνῶν ὀρέων καὶ πεδιάδων νυχθημερὸν ὑ-
πὲρ αὐτῆς προσευχόμενα αὐτὴν ὡς βακτηρίαν τοῦ γήρατός των
ἐλπίζουσιν. Εἴπατέ της μόνον ὀλίγας λέξεις προσδοκιῶν καὶ παρα-
μυθίας, διότι ὁ φιλότιμος σπουδαστὴς αὐτὴν μόνον τὴν ἐλεημοσύνην
ἀσμένως δύναται νὰ δεχθῇ. Ἡ ὑπερηφάνεια τοῦ ἀγρότου, ὅστις θείαν
τινὰ μοῖραν ἐν ἐαυτῷ αἰσθανθεὶς ἤλθεν ἐντὸς τοῦ ἄστεως αὐτὴν νὰ
καλλιεργήσῃ, ἡ ὑπερηφάνειά του εἶναι ἴσως πολλάκις ἀγροῖκος, ἀλλὰ
τὸ ἐλατήριόν της ἀνώτερός τις ἐνέπνευσε δαίμων, καὶ πρὸ τῆς ἐν-
θέου ταύτης ἀλαζονίας εὐλαβὲς κλίνετε γόνυ.

Ὁ Φαῖδρος εἰς οὐδεμίαν ἀνῆκε τῶν ἀνωτέρω σχεδιαγραφεισῶν
κατηγοριῶν τῶν τοῦ κόσμου τούτου ἀγωνιστῶν. Ἄλλ' ἂν αἱ διανοη-
τικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις δὲν ἦσαν ἑκτακτοί, δὲν ἦσαν ὅμως καὶ τῶν
συνήθων· οἱ ἀνώτεροι αὐτοῦ πόθοι ἐφαίνοντο ἄξιοι τῆς πνευματικῆς
δεξιότητός του, καὶ ὅτε ἔβλεπε ποῦ ταπεινότεροι αὐτοῦ εἶχον ἀναβῆ,
περιστάσεων αἰσιωτέρων τυχόντες, ἐκεῖνος ἀνεπίσχετον ἄφινε τὴν
ὀρμὴν τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ φαντασίας πρὸς τὰς ἀορίστους τοῦ
μέλλοντος χώρας· ἀλλὰ ἐστερημένος ὑπομονῆς ἀξίας τῆς εὐφυίας
παρεδίδετο θυμῷ καὶ ἔρμαϊον τοῦ ὑπερηφάνου αὐτοῦ χαρακτῆρος,
περιφρονούντος τὴν ἐγκαρτέρησιν ἐκείνην περὶ τὰ μικρὰ καὶ τὰ εὐ-
τελῆ, ἥτις ἐν τούτοις καὶ τὰς κοινοτέρας πολλάκις φύσεις προήγα-
γεν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀνύψωσε. Κατὰ τὴν ἐποχὴν, ἐν ᾗ ἀφήκαμεν τὸν
Φαῖδρον ἐναπολειφθέντα μόνον ἄνευ τῆς μητρὸς ἐν Ἀθήναις, ἥτοι
τῷ 1856, ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶχεν ἀκόμη τὴν πολι-
τικὴν καὶ κοινωνικὴν κίνησιν, ἥτις βραδύτερον ἀπὸ τοῦ 1859, καὶ
πρὸ πάντων μετὰ τὸ 1862, ἤρξατο ἀναπτυσσομένη. Εἶναι ἀληθὲς

ὅτι καὶ σήμερον ἔτι δὲν φέρει τὸν χαρακτῆρα θορυβώδους μεγαλο-
πόλεως, οὐδὲ παριστᾷ τὰς ἀντιθέσεις ἐκείνας τῆς ἄκρας πενίας πρὸς
τὸν ὑπέρογκον πλοῦτον, αἵτινες διὰ πολλοὺς μὲν τῶν νέων ἐχρησί-
μευσαν ὡς ἐλατῆριον πολλοὺς δὲ καὶ ἀπώλεσαν. Ἀλλ' ὅπωςδὴποτε,
μεγίστη διαφορά μεταξὺ τῆς ἐνεστώσης κινήσεως τῶν Ἀθηναίων καὶ
τῆς ἡρέμου Ἑλληνικῆς πρωτευούσης τοῦ 1856. Τὴν ἡρεμίαν ἐκείνην
ἐπηύξανεν ὁ εὐρύς καὶ ὠραῖος ὀρίζων τῆς Ἀττικῆς, τὸ γοητευτικὸν
περίγραμμα, ὅπερ χαράσσει ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος κυκλικὴ καὶ μακρὰ
ὁρέων σειρά. Ὅταν ἀπὸ τοῦ Πειραιῶς ἢ τῆς Ἑλευσίνος εἰσέρχεταιί
τις εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸ τῆς Δύσεως τοῦ ἡλίου, ὅπισθεν μὲν αὐτοῦ
ἀφίνει χρυσοειδῆ νέφη ἐπὶ τοῦ θαλασσίου ὀρίζοντος, εἰς μοναδικὰς
καὶ ποικίλας ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν μεταβαλλόμενα καλλιτεχνικὰς ὀ-
ψεις, κατὰ μέτωπον δὲ ἀντικρύζει τὸ ἀνέκφραστον ἐκεῖνο ἰοειδὲς
χρῶμα τοῦ Ὑμηττοῦ, ὅπερ οἶονεὶ περιστέφει τὰς ἰοστεφάνους Ἀθή-
νας, διότι κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ὁ ἐξ Ἑλευσίνος ἐρχόμενος νομίζει
ἀληθῶς βλέπων τὴν πόλιν ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ προσερεϊδομένην.

Ὅτε ὁ Φαῖδρος ἀπέκαμνεν ἐκ τῆς ψυχικῆς ἀγωνίας καὶ τῆς ἐσω-
τερικῆς τῶν παθῶν τρικυμίας, δὲν ἔτρεχεν εἰς τὸν θόρυβον καὶ τὴν
τύρβην νὰ σθέσῃ τὴν δίψαν τῶν πόθων, οὐδὲ εἶχεν ἐνώπιόν του τὴν
παραζάλην τῶν μεγαλοπόλεων τῆς Εὐρώπης, εἰς ἣν ἡ ἐμπαθὴς
καὶ κοχλάζουσα νεολαία, ὡς εἰς φοβεράν δίνην, ἐν τῇ μέθῃ τοῦ ὀργα-
σμοῦ προθύμως ἑαυτὴν ρίπτει. Καὶ πολλάκις μὲν ἡ τερπνὴ ἀτμοσφαῖ-
ρα τὴν μαύρην μελαγχολίαν εἰς γλυκὺν ρεμβασμὸν μεταβάλλει, ἐ-
νίοτε ὅμως χυζάνει τὴν πρὸς τὸ ἄδηλον καὶ τὴν ἀοριστίαν διάθεσιν,
συννοικεῖ τὸ πνεῦμα μὲ τὴν περιφρόνησιν τοῦ πρακτικοῦ κόσμου,
καὶ ἐνῶ ὁ περιορισμένος καὶ τακτικὸς φοιτητὴς μετὰ ἐνδελεχοῦς
προσοχῆς παρακολουθεῖ τὸν καθηγητὴν τῆς φυσικῆς καὶ τῆς χη-
μείας ἀναλύοντα τοὺς νόμους τῶν σωμάτων καὶ τῆς ποικίλης αὐτῶν
συναφῆς, ὁ ὑπὸ θερμουργοῦ κρατούμενος φαντασίας ὑπὸ τὴν ἀτμο-
σφαῖραν ἐκείνην καὶ εἰς τὸν ὀρίζοντα ἐκεῖνον προσφεύγει, ὥπως ἀνα-
καλύψῃ τοὺς θείους νόμους τοῦ μυστηριώδους τῆς ἀνθρωπίνης ψυ-
χῆς μετὰ τοῦ Πλάστου συνδέσμου. Ἀλλ' ὁ οὐρανὸς ἐνίοτε καίται
πολὺ ὑπερθεὶν τῶν δυνάμεων τοῦ ἐξαλλοτέρου νεανίου, εἰς τὸν διά-
λογόν του μετὰ τοῦ θείου οὐδεὶς ἀποκρίνεται, καὶ τότε ζητεῖ πάλιν
ἀγκάλας ἀνθρωπίνους, ὥπως ἐκμυστηρευθῇ τὰς ψυχικὰς ἀλγυδόνας,

καὶ ἐπὶ τῆς γῆς τρέχει νὰ εὕρῃ ὑπαρξίν δυνάμενην ν' ἀκούσῃ τοὺς ἀ-
νωμάλους αὐτοῦ φθόγγους. Ἡ ὑπαρξίς ὅμως ἐκείνη δὲν εἶναι πλέον
ἡ μήτηρ ἢ ὁ πατήρ, διότι οὗτοι δὲν κολακεύουσι τὰς ἀδυναμίας·
δὲν εἶναι καὶ ὁ ἐκ τῶν παιδικῶν χρόνων στενὸς φίλος, εἶναι ἡ πρῶ-
τη κόρη τὴν ὁποίαν θὰ ἀπαντήσῃ ἐν τῇ κοινωνίᾳ φέρουσιν, κατ'
αὐτὸν, τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὸν τύπον τῶν ἀγγέλων, μεθ' ὧν, ὑπὸ
τὸν ὠραῖον ὀρίζοντα, μεμακρυσμένος τοῦ κόσμου, ἐνόμιζεν ὅτι ἡδύ-
νατο νὰ συνομιλήσῃ, ἀλλ' οἵτινες ἐφαίνοντο λέγοντες αὐτῷ διὰ τῆς
ἐπιμόνου αὐτῶν σιωπῆς «ἄφες ἡσύχους τοὺς ἡμετέρους θόλους καὶ
λάλησον μετὰ τῶν ὄντων ἐκείνων ἅπερ ἐντολὴν ἔλαβον νὰ μᾶς ἀντι-
προσωπεύσωσιν ἐπὶ τοῦ ἰδικοῦ σᾶς πλανήτου. » Ἀλλὰ τίνας προσέ-
φερε τίτλους διὰ τηλικαύτας ἀξιώσεις ὁ Φαῖδρος; εὐγενῆ χαρακτῆ-
ρα καὶ ἐξωτερικὴν ὄψιν, κάτοπτρον διαυγὲς τῆς ψυχῆς, ὀλίγα φιλο-
λογικὰ ἔργα ἐν Περιοδικοῖς ἀνωνύμως δημοσιευθέντα, πόθους θερ-
μοὺς καὶ διαπύρους ἐλπίδας, πεποίθησιν εἰς τὴν πνευματικὴν γονι-
μότητά του, καὶ μείζονα ἔτι εἰς τὴν εὐρύτητα τῆς καρδίας, φιλαρέ-
σκειάν τινα θεμιτὴν, ἐπὶ ἀσυνήθων ἐρειδομένην τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐ-
τοῦ κόσμου ἰδιοτήτων. Οὕτε ὅτε τὸ πρῶτον ἐγνώρισε τὴν Κλεονί-
κην, οὕτε τὴν στιγμὴν ταύτην ἀκόμη ἐγνώσθησαν ἀνέκδοτα φιλολο-
γικὰ ἔργα, ἅπερ ὁ τὰς περιπετείας τοῦ Φαίδρου ἐμπιστευθεὶς ἐμοὶ
φίλος ἐλπίζει μετ' οὐ πολὺ νὰ ἐκδώσῃ. Βεβαίως ὅμως, καὶ ἂν μείζονα
τότε ἐκέκτητο φήμην, δὲν ἤθελεν ἀπλῶς ἐπὶ τῶν πτερυγίων αὐτῆς ἱπτά-
μενος προσέλθει εἰς τὰς αἰθούσας τῆς θείας τῆς Κλεονίκης, μεθ' ἧς
μόνη ἔζη ἡ πλουσία αὕτη ἀλλ' ὀρφανὴ πατὴρ καὶ μητὴρ κόρη. Ἡ
κοινωνία τῶν Ἀθηναίων, ἀγνοῶ διατί, ἐκολάκευσε καὶ περιεποιήθη τὸν
Φαῖδρον, ἴσως διότι ἀπεστρέφετο τὰς ἐφημερίδας καὶ τὴν πολιτικὴν,
σύνθηθε ἐνασχόλημα τῶν νέων ἐν ἀπάσαις ταῖς πρωτευούσαις τῶν
εὐνομουμένων Κρατῶν τῆς Εὐρώπης — καὶ ὁ Φαῖδρος ἐγωϊστικώτε-
ρος ἑαυτοῦ γενόμενος ἐνόμισεν ὅτι ἡδύνατο νὰ παρουσιασθῇ διὰ νὰ
νικήσῃ, μὲ δύο λέξεις καὶ μὲ ἐν βλέμμα νὰ κατακτήσῃ. Αἱ ὑπέρμε-
τροι ἀξιώσεις πρέπει ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀκόμη νὰ τιμωρῶνται, ὅ-
θεν δὴποτε καὶ ἂν προέρχωνται, πρὸς οἷονδὴποτε καὶ ἂν ἀποβλέπωσι
σκοπὸν, καὶ ἡ τοῦ Φαίδρου, ὡς ὥφειλεν, ἀντημερίθη. Τὰ ἐνοχὰ δρά-
ματα τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, ἡ καὶ αἱ ἰδιότροποι ἀκόμη σκηναὶ
τῆς δι' ἀκινδύνων ἐλαφροτήτων διακωμωδήσεως τῶν ἱερῶν αἰσθημά-

των τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀφοσιώσεως, εὐτυχῶς δὲν ἐγεννήθησαν διὰ τὰς Ἑλληνίδας, καὶ πολὺ μακρὰν τῆς Ἀνατολῆς πρέπει νὰ ἀναζητήσῃ τὰ πρωτότυπα αὐτοῦ ὁ ποιητής, ὅστις ἤθελε ζηλώσει τὴν ἀχάριστον δόξαν νὰ ἀναβιβάσῃ σκάνδαλα ἐπὶ τοῦ θεάτρου. Ἀλλ' ἡ Κλεονίκη ἐφάνη προικισθεῖσα ὑπὸ τῆς φύσεως ὅπως τιμωρήσῃ τὸν νεανίαν, ὅστις εἰς λαμπρὸν ἐπιστημονικὸν καὶ φιλολογικὸν στάδιον προωρισμένος, δεκαοκταετῆς ἔτι κατεσπατάλησε τὰς πολυτιμωτέρας τῆς ζωῆς του ἡμέρας, οὐχὶ τοσοῦτον ἐκ φλογεροῦ ἔρωτος ἀφοσιούμενος εἰς τὴν Κλεονίκην, ὅσον ἐκ μεγάλου καὶ ὑπερφιάλου ἐγωῖσμου. Οἱ καθηγηταὶ τῆς Νομικῆς Σχολῆς ὡς ἀγλάϊσμα τῆς ἐπιστήμης αὐτὸν ἐνόμιζον, δι' ἐνθαρρυντικῶν κατέβρεχον φιλοφρονήσεων μίαν λαμπρὰν νομικὴν αὐτοῦ πραγματείαν καλλιτεχνικώτατα συντεταγμένην, καὶ ὁ Φαῖδρος ἀδιάφορος πρὸς τὰς μικρὰς τυχτάς, ὡς τὰς ἐνόμιζε, τιμὰς διὰ μίαν μόνην ἐσεμνύνετο δόξαν. Τὴν Κλεονίκην οἱ περιφανέστεροι γόνοι τῆς Ἀνατολῆς ἐθεράπευον, καὶ ὁμοῦς ὁ Φαῖδρος ἐφαίνετο θριαμβεύων, περὶ αὐτὸν ἐστρέφοντο, οὐχὶ μόνον τὰ πλούτη τῆς πολυέρονου προικῆς, ὅπερ δευτερεῦον διὰ τὸν ἀληθῶς ἱπποτικὸν νεανίαν, ἀλλὰ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκαίνοι, οἷς ἡ ποίησις ἡμιλλᾶτο ἀγωνύμως νὰ ψάλλῃ. Διελάλει ὁ Φαῖδρος ὅτι ἐξ εὐγενοῦς οἴκου ὤρματο, καὶ κατὰ τοῦτο δὲν εἶχεν ἄδικον· ἠρίθμει προγόνους καὶ γονεῖς ἐν τῇ εὐδαιμονίᾳ καὶ τῇ μαθήσει καὶ ταῖς ἀνωτέραις σφαίραις ἀνατραφέντας· ἀλλ' ὅπως δὴ ποτε ἦτο σπουδαστὴς ἀκόμη τοῦ Πανεπιστημίου ἄγνωστος ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἄνευ βεβαίου μέλλοντος, ἄνευ οἰκογενείας γνωρίμου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ πρωτευούσῃ. Ἐνῖκα λοιπὸν ἄνευ πανοπλίας βαρείας, μὲ μόνην τὴν ἐλαφρὰν καὶ χαρίεσσαν τοῦ γενναίου χαρακτῆρος σφενδόνην, καὶ τοῦ Πανεπιστημίου τὰς πύλας ὡς τῶν εὐήθων καὶ τῶν κοινῶν φοιτητῶν ἐντευκτῆριον περιφρονητικῶς περιώρα. Τέσσαρα ἔτη εἶχον ἤδη παρέλθει ἀπὸ τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐγγραφῆς, ἐν γένει, καὶ τρία ἀπὸ τῆς ἐγγραφῆς εἰς τὴν Νομικὴν. Καὶ κατὰ μὲν τὰ πρῶτα δύο ἔτη ὑπὸ τὸ ἄγρυπνον τῆς μητρὸς ὄμμα μέλλων δαδούχος τῆς ἐπιστήμης ἐκλείζετο μετὰ τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν συνομιλητῶν του, ἀπὸ δὲ τῆς ἀπομονώσεώς του βιβλίον δὲν ἀνεγίνωσκεν ἄλλο ἢ τὴν μεγαλοπρεπῆ ἀλλ' ἀνεξερεῦνητον τοῦ ἀστερόεντος οὐρανοῦ βίβλον, καὶ περὶ ἄλλην μελέτην δὲν ἡσχολεῖτο ἢ τὴν τῆς ψυχῆς καὶ τῶν φλογερῶν αὐτοῦ πόθων ἐγωϊστικὴν θεραπείαν.

Ἀλλ' ὅτε διερχόμενός ποτε ἀπὸ τοῦ πενιχροῦ οἰκίσκου τῆς Εἰρήνης καὶ τοῦ Ἀριστείδου ἀνέβη μηχανικῶς νὰ χαιρετίσῃ τὸν παλαιὸν ἐγκάρδιον φίλον, ὃν πρὸ πολλοῦ ἤδη δὲν ἔβλεπε, πικραὶ λέξεις τὸν διέφυγον, μὴ προσελθοῦσαι βεβαίως ἐκ φθόνου, καὶ οἱ δι' αὐτῶν ἐκδηλούμενοι σαρκασμοὶ ἐφαίνοντο μᾶλλον κατὰ τοῦ προφέροντος αὐτοῦς Φαῖδρου ἀπευθυνόμενοι. Ὁ πτωχὸς οἶκος ἡτοιμάζετο νὰ πανηγυρίσῃ τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ ἐν ταῖς ἐξετάσεσιν εὐδοκιμήσαντος διδάκτορος τῆς ἱατρικῆς Ἀριστείδου, ἡ ἀγαθὴ Εἰρήνη ἐγέλα ἐκ τῆς χαρᾶς καὶ ἐκλαίεν ἐκ τῆς συγκινήσεως, καὶ ὁ Φαῖδρος ἐνέπαιζε τὰς οἰκογενειακὰς αὐτὰς τῶν κοινῶν ἀστῶν εὐχαριστήσεις. «Ἀλλὰ ποίαν θέσιν θὰ ὑποστηρίξῃς αὐριον, Ἀριστείδη, ἀναγορευόμενος;» ἠρώτησεν αἰφνης καὶ ἀποτόμως διακόπτων τοὺς χαριεντισμούς του. Μετὰ δὲ ὀλίγων λεπτῶν σιωπῇ «ἔχεις χειρίδας καὶ λευκὸν περιλαίμιον;» ἔρωτᾷ σοβαρῶς πάντοτε τὸν Ἀριστείδην· ἂν δὲν ἔχῃς, ἐλθέ νὰ λάβῃς τὰ ἰδικά μου, καὶ ὅταν ἀναγορευθῶ καὶ ἐγὼ διδάκτωρ τῆς νομικῆς, πιθανὸν νὰ ἦμαι πολὺ πλούσιος, ἀλλὰ πιθανώτερον καὶ νὰ μὴ ἔχω μηδ' ἓνα πῖλον διὰ νὰ προσέλθω εὐπρόσωπος. Ὑγείαινε, περίμενέ με αὐριον μετὰ τῶν πρώτων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ὅρον ὅταν ἀναγορευθῶ καὶ ἐγὼ διδάκτωρ τῆς νομικῆς νὰ μὴ λείψῃς. Γέλας, νομίζεις ἴσως ὅτι δὲν θὰ δώσω ποτὲ ἐξετάσεις; Μετ' ὀλίγας ἡμέρας θὰ σὲ δώσω νὰ ἐννοήσῃς ὅτι καὶ σὺ ἀπατάσαι καὶ ὅλος ὁ κόσμος. » — Φθάνει νὰ θέλῃς Φαῖδρε μου, καὶ δι' ἐσὲ αἱ ἐξετάσεις εἶναι ἓνα «πιστεύω.» — «Ναί, Ἀριστείδη μου, ἄλλοτε οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ σήμερον. . . Ἄφες με σὲ παρακαλῶ εἰς τὴν ἀπώλειαν, εἰς τὴν τύχην μου, καὶ ὕπαγε νὰ ἐναγκαλισθῇς τὴν μητέρα σου· δός της καὶ ἐκ μέρους μου ἓνα ἀσπασμὸν, τὸν ὅποιον αὐτὴν τὴν στιγμὴν δὲν δύναμαι νὰ προσφέρω εἰς τὴν ἰδικὴν μου μητέρα.» — Δύω περίπου ὥρας μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν ἐκείνην ὥραία ἐπῆλθε καὶ μαγευτικὴ νύξ, ἀλλὰ ὁ Φαῖδρος οὔτε εἰς τὰ ἄστρα αὐτῆς κατέφυγεν, ὡς συνήθως, ὅπως μετὰ τοῦ οὐρανοῦ διαλεχθῇ περὶ τοῦ λαμπροῦ καὶ περιφανοῦς μέλλοντός του, οὔτε εἰς συνέντευξιν ἄλλην προσγειωτέραν μετέβη, ἐνθα τὴν ἀθῶαν ἀλλὰ ἐγωϊστικὴν αὐτοῦ ἐρωτικὴν φιλοδοξίαν ἱκανοποιεῖ. Διηυθύνθη πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ μὲ πικρὰ δάκρυα τὰς δύο αὐτοῦ κατέβρεξε στήλας, ἀναλογιζόμενος ὅτι ὁ νεώτερος καὶ εὐφρέστερος καὶ ὁ μᾶλλον πεφημισμένος τῶν διδασκτῶν

θὰ ὠνομάζετο. Ἡ χαρὰ τῆς Εἰρήνης παρηκολούθει αὐτὸν ὡς σκιά, διότι ἀπέναντι αὐτῆς ἐφαντάζετο τὸ ἴνδαλμα τῆς ἰδίας αὐτοῦ μητρὸς κατατεθλιμμένον, ὀργίλον ὄχι, ἀλλὰ ὄψιν ἐλέγχου φέρον, δυσφορὸν, οὐχὶ ἐπὶ τῇ εὐδαιμονίᾳ τῆς ἀγαθῆς τοῦ Ἀριστείδου μητρὸς, ἀπαγε! ἀλλ' ἐπὶ τῇ παρεκτροπῇ καὶ τῷ ἀμαρτήματι τοῦ υἱοῦ της, ὅστις, ἐνῶ παραμυθία καὶ ἐλπίς καὶ μέλλον σέμνωμα αὐτῆς προώριστο ν' ἀποβῇ, ἀναισθητεῖ πρὸς τὸν μητρικὸν πόνον, λησμονεῖ σχεδὸν ὅτι μακρὰν αὐτοῦ ὑπαρξίς τις ἐν ἀφανεῖ γωνίᾳ ἀλγοῦσα καὶ ἐργαζομένη στενάζει.

Ἐπιστρέψας οἶκαδε ἐν φοβερᾷ αἰσθημάτων πάλῃ ἐφαίνετο ὅμως μᾶλλον ἀποφασισμένος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ βιβλία του καὶ τὴν ἐπιστήμην καὶ τακτικώτερον μετὰ τῆς μητρὸς ν' ἀλληλογραφεῖ· διότι ἐπὶ δύο σχεδὸν ἔτη, κατὰ τὰ ἔτη ἀκριβῶς ἐκεῖνα, καθ' ἃ ἡ διηνεκῶς δακρύδρεκτος ράπτρια, ἡ τὴν νύκτα μόνον, καὶ τοῦτο σπανίως, ἐξερχομένη εἶχεν ἀνάγκην τῆς ἡθικῆς ἐνισχύσεως τοῦ Φαίδρου, ὁ Φαῖδρος ἀλλαχοῦ ἀπέσπασε τὴν καρδίαν του καὶ ὑπὸ ἄλλων κατεΐχετο φίλτρων. Ἄμα ἀνοίξας τὴν θύραν τῆς αἰθούσης αὐτοῦ εὗρεν ἀπέναντι τὸν σεβάσμιον ἐκεῖνον καθηγητὴν τῆς ἱατρικῆς, ὃν ἐνθυμεῖται βεβαίως ὁ ἀναγνώστης, καὶ ὅστις μετὰ πατρικοῦ ἐνδιαφέροντος παρακολουθῶν τὰς περιπετείας τοῦ Φαίδρου εἶχε τὰ πάντα λεπτομερῶς μάθει καὶ μεθ' ὅλης τῆς δυνατῆς ἐπιφυλάξεως, τῆς εἰς τὴν λεπτήν θέσιν τῆς Κλεοπάτρας ὀφειλομένης, εἶχε διὰ συνεχοῦς ἀλληλογραφίας ὑποδείξει τὰς τάσεις, τοὺς σκοποὺς, τὰς ἀνωμαλίας τοῦ εἰκοσαετοῦς ἤδη υἱοῦ της. Μία τῶν πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστολῶν τῆς Κλεοπάτρας ἐφάνη αὐτῷ τοσοῦτον συγκινητικὴ, τοσοῦτον ἀξία τῆς περὶ τὴν ἀγωγὴν παίδων ἀπαραμίλλου αὐτῆς δεξιότητος, τοσοῦτον ἔβριθε λεπτῶν αἰσθημάτων καὶ διαγνώσεων, ὥστε ὁ γέρον καθηγῆτῆς ἐνόμισεν ὅτι ἂν, καὶ πᾶσαν μὲν τὴν μετ' αὐτοῦ ἀλληλογραφίαν τῆς Κλεοπάτρας, ἀλλὰ ἰδίως τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστολήν, ὑποβάλλῃ εἰς ἀνάγνωσιν τοῦ Φαίδρου, ὁ νεανίας ἐπανέρχεται εἰς τὴν εὐθεΐαν, ἀποδίδεται εἰς τὴν μητέρα του καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην. Ὁ Φαῖδρος συνεταράχθη μέχρι τῶν βαθυτέρων μυχῶν τῆς καρδίας, κατέβρεξε μὲ δάκρυα τὴν ἐπιστολήν τῆς μητρὸς, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔδωκε ὑπόσχεσιν περὶ ἐξαλείψεως τοῦ ἄλλου φλογεροῦ καὶ ἐγλωιστικοῦ αἰσθηματός του. Τοῦναντίον πατρικαὶ ἀλλ' ἀνεπιτήδειαί τινες λέξεις

τοῦ γέροντος καθηγητοῦ συνέτειναν εἰς ἐπαύξεισιν τοῦ νεανικοῦ πείσματος· διότι, ὅτε ὁ Φαῖδρος ἠρώτησε πῶς μία γυνὴ οὕτως ἀνεπτυγμένη, ὡς ἡ μήτηρ του, καὶ εἰς ἀνὴρ οὕτω διακεκριμένος, ὡς ὁ καθηγητῆς, κατῴρθουν νὰ θεωρῶσιν ἐγκλημα ἐν αἰσθημα οὐπὲρ τὴν ἀγνότητά, τὸ ὕψος καὶ τὴν δύνανμιν ἠδύναντο καὶ οἱ ἄγγελοι ἀκόμῃ νὰ φθονήσωσιν, ὁ γέρον καθηγῆτῆς, πλὴν τῶν ἄλλων ἀντιρρήσεων τῆς ἡλικίας, τῶν πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὴν μητέρα καθηκόντων, εἶχε ρίψει ἐν τῷ μέσῳ καὶ μομφάς τινας περὶ ἀστασίας καὶ ἐλαφρότητος τῆς Κλεονίκης, πρὸ πάντων δὲ περὶ διαφορᾶς τῆς κοινωνικῆς θέσεως, αἵτινες καὶ τὴν κόρην καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τὸν ἐγλωισμόν ἀδεξίως προσέβαλλον.

Ὁ σεβάσμιος γέρον εὗρεθεὶς ἀπέναντι βιαίας ἐκρήξεως οὕτως ἀντιθέτων παθῶν καὶ ὁρμῶν ἐνόμισεν ἀναγκαῖον νὰ ἐπιστείλῃ τῇ Κλεοπάτρᾳ γράφων αὐτῇ ὅτι ὀριστικῶς καὶ ἀνυπερθέτως πρέπει νὰ φθάσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας. Καὶ ἦτο τῶνόντι καιρός. Ἀγρυπνος τὴν νύκτα ἐκείνην ὁ Φαῖδρος προσεπάθει μὲν νὰ εὕρῃ τρόπον ὅπως συμβιβάσῃ πάντα αὐτοῦ τὰ αἰσθήματα, ἀλλ' αἴφνης περὶ τὴν αὐγὴν οἱ ἀδέξιοι ἐκεῖνοι ὑπαινιγμοὶ τοῦ καθηγητοῦ περὶ τῆς κοινωνικῆς αὐτοῦ πρὸς τὴν Κλεονίκην διαφορᾶς ἤρχισαν σφοδρότερον καὶ ἐπιμονώτερον νὰ καταλαμβάνωσι τὸν ἐγκέφαλόν του. Πλὴν ὁ ἐγλωισμὸς, ὁ ὑπέρμετρος ἐκεῖνος ἐγλωισμὸς, μακρὰν αὐτοῦ ἀπεδίωκε πᾶσαν ὑπόνοιαν κατὰ τῆς εἰλικρινοῦς τῆς Κλεονίκης ἀγάπης, διότι κατ' αὐτὸν οὐδεμία ὑπαρξίς δύναται ν' ἀπατήσῃ τὸν Φαῖδρον, οὐδεὶς καὶ ἐπὶ θρόνου ἰστάμενος δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν εὐφυᾶ, τὸν χαρίεντα, τὸν ἱπποτικὸν τὸ φρόνημα καὶ εὐγενῆ τὴν ψυχὴν Φαῖδρον, τὸν Φαῖδρον ἐκεῖνον, ἐν ᾧ ἐφαίνετο ἀναζῶν ἐν Ἀθήναις ὁ ἀρχαῖος τοῦ Ἴωνος τύπος.

Μετὰ δύο ἐν τούτοις ἐβδομάδας ὑπόκωφος θροῦς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ πρωτευούσῃ ὑπεψιθύριζεν ὅτι ἡ θεία ἤρχισε σπουδαίως ν' ἀνησυχῇ διὰ τὸν ἀνώμαλον βίον τοῦ Φαίδρου, διὰ τὴν πρὸς τὴν σπουδὴν ἀμέλειάν του, διὰ τὴν ἀποστροφὴν αὐτοῦ πρὸς μόνιμον καὶ πρακτικὸν στάδιον. « Ἡ ποίησις σήμερον καὶ τὰ γράμματα καὶ αἱ κομψαὶ ἢ λαμπραὶ φιλολογικαὶ πραγματεῖαι, ἔλεγεν, ὡς ἐφημίζετο, ἡ θεία τῇ Κλεονίκῃ, δὲν δίδουσι μέλλον, οὐδὲ μᾶς συνείθισαν ἡμᾶς οἱ γονεῖς μας, κόρη μου, μὲ τὰς ἰδιοτροπίας καὶ τὰς ἀεροβασίας τῶν ποιητῶν. Τὰ πλούτη καὶ τὰ ζήλευτὰ προτερήματά σου πρέπει νὰ θαμβώσουν

τὴν κοινωνίαν, καὶ μὲ τὰ φοιτητάρια, μὲ τὰ ἄγνωστα τέκνα τῆς τύχης, τὰ ὁποῖα αἴφνης μὲ ἐν βιβλίῳ φαντασίας προβαίνουν εἰς τὸν κόσμον, ἡ κοινωνικὴ θέσις σου θάπτεται, καὶ σὺ δὲν θ' ἀναδειχθῇς ὅσον ἀρμόζει εἰς τὴν ἀνατροφὴν σου.» Τοὺς πειστικούς αὐτοὺς λόγους ἡ θεία συνώδευε διὰ πειστικωτέρων ἀκόμῃ καὶ στερεωτέρων ἐπιχειρημάτων. Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας εἶχε διέλθει ἐξ Ἀθηνῶν πλούσιος καὶ ἐλαφρὸς νεανίας, ὅστις δὲν ἡσχολεῖτο μὲν μὲ τοὺς στίχους καὶ μὲ τὸν Βύρωνα καὶ τὸν Λαμαρτῖνον, δὲν ἡγάπα τὰς διαυγεῖς νύκτας νὰ μελετᾷ τοὺς ἀστέρας, ἀλλ' ἐξαισίαν ἐκέκτητο δεξιότητα περὶ τὸ κομψῶς περὶ τῶν ἀσημοτέρων πραγμάτων λαλεῖν, καὶ περὶ τὸ θαυμασίως σχολιάζειν τοὺς τελευταίους τῶν Κυριῶν συρμούς. Εἰς δὲ μόνος, ἀλλὰ τότε ἀκόμῃ μόνος αὐτὸς, ἐγίνωσκεν ἐν Ἀθήναις ὅτι ὁ νέος Δὸν Ζουὰν εἶχεν ἀπολέσει πᾶσαν τὴν μητρικὴν του περιουσίαν εἰς τὸ Ἀμβουργον καὶ ἡτοιμάζετο νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Μόναχον — διότι τῷ ὑπελείπετο ἀκόμῃ ἡ πατρικὴ κληρονομία, ὁπότε μαθὼν ὅτι ἐν Ἀθήναις ἔζη ἐσχάτως πολύφερνος κόρη προὔτιμησε νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην του ἐν τῇ Ἑλληνικῇ πρωτευούσῃ μᾶλλον ἢ ἐν τῇ τοῦ Πριγκηπάτου τοῦ Μονάχου. Ἐν τινι ἐσπερινῇ συναναστροφῇ παρὰ τῇ Κλεονίκῃ, καθ' ἣν καὶ ὁ Φαῖδρος καὶ ὁ Δὸν Ζουὰν παρευρίσκοντο, ὁ τελευταῖος ὁμιλῶν μετὰ τῆς Κλεονίκης περὶ τινος νέου κοψίματος γυναικείων ἐνδυμασιῶν καὶ στραφεὶς αἴφνης πρὸς τὸν Φαῖδρον «δὲν ἔχει οὕτω, τῷ λέγει, κύριε; σεῖς πρέπει νὰ γινώσκητε ἀπὸ τοιαῦτα πράγματα.» Ὁ Φαῖδρος μόλις ἐγένετο κύριος ἑαυτοῦ, ἤλλαξε διαφόρους ὅψεις, καὶ μηχανικῶς ἐν «μάλιστα» ἀπαντήσας ἡγέρθη βιάως καὶ πρὸς τὴν θείαν ἀπευθυνόμενος «λοιπὸν πότε τελοῦνται οἱ γάμοι, θεία;» τῇ λέγει. Ἡ θεία φοβηθεῖσα τὴν ἐξηγριωμένην ὥψιν τοῦ Φαῖδρου «ἐγὼ δὲν ἠξέυρω τίποτε, ἀπαντᾷ, ἡ Κλεονίκη θ' ἀποφασίσῃ.» Ὁ ἀναγνώστης ἐνόησε βέβαια ὅτι ὁ Φαῖδρος ὑπέθεσε τὸν δὸν Ζουὰν γινώσκοντα τὸ μυστήριον τῆς οἰκογενειακῆς θέσεώς του, καὶ τὴν ὑπόνοιαν ταύτην τοῦ Φαῖδρου ἐνίσχυσεν ἔτι μᾶλλον ἐν πικρότατον καὶ σατανικὸν μειδίαμα τῆς Κλεονίκης, δι' οὗ αὕτη ἐν γνῶσει καὶ ἐσκεμμένως καὶ δι' ἐλαφρᾶς ἀλλὰ θανασίμου κακίας ἐσχολίασε τὴν πρὸς τὸν Φαῖδρον ἐρώτησιν τοῦ δὸν Ζουὰν, ὅστις ἀδαῆς ὅλως τῶν κατὰ τὸν ἐνώπιόν του νεανίαν, καὶ ἂν ἐγίνωσκεν ἀκόμῃ τὰ πάντα, δὲν θὰ ἦτον εἰς θέσιν νὰ διαδραματίσῃ πρόσωπον εὐφυοῦς μοχθηροῦ.

Τὴν ἐπιούσαν ὁ Φαῖδρος ἐλάμβανε τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν ἐπὶ κοινοῦ χάρτου, οὐχὶ πλέον ἐπὶ μυροδόλου, γεγραμμένην καὶ πεζώτατα διὰ τοῦ ταχυδρομείου πεμφθεῖσαν:

Κύριε Φαῖδρε!

«Χθὲς τὸ ἐσπέρας ἐπράξατε διπλὴν αὐθάδειαν πρὸς τὴν θείαν μου λαβόντες ὕφος οἰκοδεσπότη τοῦ ὀργίλου καὶ ἐρωτήσαντες αὐτὴν περὶ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν θὰ τελεσθῶσιν οἱ γάμοι· υἱὸς ραπτρίας δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τοιαύτας ἀξιώσεις, καὶ πρέπει νὰ ᾔσθε πολὺ εὐχαριστημένος διότι, ἐνῶ πρὸ δύο ἡμερῶν ἐγίνωσκον τὴν καταγωγὴν σας, συγκατέβην ὁμῶς νὰ σᾶς δεχθῶ καὶ χθὲς τὴν νύκτα εἰς τὴν οἰκίαν τῆς θείας μου. Ἐπειδὴ δὲ πιθκνὸν νὰ ἠρωτήσατε περὶ τῶν γάμων μου μετὰ τοῦ ἀξιολόγου καὶ λαμπροῦ νέου Κ. Ἀντωνίου, δὲν ἡτύχησατε νὰ ἴδῃτε παρ' ἐμοί, δύναμαι νὰ εὐχαριστήσω τὴν περιέργειάν σας βεβαίως ὅτι τελοῦνται μετὰ τέσσαρας ἐβδομάδας. Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ ἐλπίζω νὰ φθάσωσιν ἐκ Παρισίων αἱ παραγγελίαι μου, ὡς καὶ μερικαὶ ἄλλαι τὰς ὁποίας περιμένω ἀπὸ ἐν κατάστημα συρμοῦ ἐν τῇ Σμύρνῃ.»

ΚΛΕΟΝΙΚΗ.

Ἡ πραγματικότης ἤρχετο ὀρμητικὴ καὶ κεραυνοβόλος, ἀνεπτύσσετο ὀδυνηρὰ καὶ σπαραξικάρδιος πρὸ τῶν κλειστῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Φαῖδρου, ὅστις μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς θριάμβους, καὶ οὐχὶ ἀδίκως, ἠρίθμει. Ἐμείνε κεχηνῶς ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου αὐτοῦ καὶ οὔτε εἰς φίλον ἐτόλμα νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν θανατηφόρον πληγὴν, οὔτε δυνάμεις ἢ διάθεσιν εἶχε νὰ ἐξέλθῃ, διὰ νὰ ἐξετάσῃ καὶ μάθῃ τίς ὁ βλάξ ἐκεῖνος καὶ νευρόσπαστος ἀντίπαλος· ἡ φαντασία του μὲ μαῦρα χρώματα ἐζωγράφει τὰ εἰρωνικά βλέμματα, ἅπερ ἤθελεν ἀπαντήσῃ καθ' ὁδόν, καὶ τοὺς σαρκασμούς, οὓς ἤθελεν ἀκούσει περιβομβοῦντας τὰς ἀκοάς του. Κατὰ τύχην, ἡ ἀγαθὴ Εἰρήνη ἦλθε νὰ τὸν προσκαλέσῃ αὐτοπροτόπως, ὅπως παρευρεθῇ εἰς τὸ οἰκογενειακὸν γεῦμα, ὅπερ ἐδίδετο εἰς τιμὴν τοῦ νέου διδάκτορος Ἀριστείδου, καὶ παρ' αὐτῆς, χωρὶς νὰ τὴν ἐρωτήσῃ, ἔμαθεν ὅτι πρὸ δύο ἡμερῶν μία νέα Κυρία μετὰ τῆς θείας της, ἐνῶ τὸ ὄχημά των διέβαινε πρὸ τοῦ οἰκίσκου τῆς Εἰρήνης, κειμένου πρὸς τὸν δημόσιον περίπατον, κατεδέχθησαν νὰ ἐπισκεφθῶσι τὸ πτωχικόν της, διότι τὸ ὄχημα τὰς ἀνέτρεψεν, εὐτυχῶς ὅχι ἐπικινδύνως, ὅτι ἐκείνη τὰς ἐπεριποιήθη, ὅσον τὰ μέσα της τῇ ἐπέτρεπον, καὶ ὅτι ἐθαύμασαν τόσον πολὺ τὸ ὦ-

ραῖον καὶ καθαρὸν ἐκ τριχάπτων κάλυμμα τῆς τραπέζης, τὸ ὁποῖον εἰς ἀνάμνησιν φιλικῆν τῆς εἶχε στείλει, ἰδιοχείρως πλέξασα αὐτὸ, ἡ Κλεοπάτρα, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ἐκθέσῃ εἰς τὰς κυρίας ἐκείνας ὅλας τὰς οἰκογενειακὰς περιστάσεις καὶ τῆς ἰδίας καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Φαῖδρου. Ὁ Φαῖδρος εὐχαριστήσας πικρῶς, ἀλλ' ἄνευ ἐνδομύχου δυσαρρεσκείας πρὸς τὴν ἀπλοϊκὴν γυναῖκα, διὰ τὰς ἀγαθὰς αὐτῆς διαθέσεις πρὸς τὴν οἰκογένειάν του ἐπροφασίσθη ὅτι ἔνεκα κακοδιαθεσίας δὲν δύναται νὰ παρευρεθῇ εἰς τὸ γεῦμα τοῦ Ἀριστείδου. Ἀμα δὲ ἐξεληούσης τῆς Εἰρήνης, ὁ Φαῖδρος ἀνεγερθεὶς ὁρμητικῶς ἐκ τοῦ ἀνακλίντρου καὶ μετὰ βιαίων περιπατῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ βημάτων «ἰδοῦ, Φαῖδρε, ἐπεφώνησε, σταθεὶς ἀπέναντι τοῦ κατόπτρου, ἰδοῦ καιρὸς νὰ ἐφαρμόσῃς τὸ προσφιλὲς σύμβολόν σου «ἡ Καῖσαρ ἢ τίποτε» δὲν ἠδυνήθη νὰ γείνῃς Καῖσαρ, πρέπει νὰ γίνῃς τίποτε» καὶ ἐκβαλὼν ἀπὸ τοῦ θυλακίου τὸ πολυβόλον, ὅπερ ἔφερε πάντοτε μετ' αὐτοῦ, τὸ ἐστήριξεν ἐπὶ τῶν κροτάφων, καὶ μετὰ ἐν δευτερόλεπτον ἡ Κλεονίκη, πόσον ἠπατάτο ἀκόμη ὁ ἄπειρος νεανίας! ἡ Κλεονίκη ἔμελλε, κατ' αὐτὸν, ὑπὸ ἀμειλίγων νὰ βασανίζεται τύψεων συνειδότος. Ἀλλὰ φωνὴ ὀξεῖα «δολοφόνε, κάτω τὸ ὄπλον!» ἠκούσθη, καὶ μία χεὶρ κατέρριψε βιαίως τὸ πολυβόλον. Ἦτον ἡ δυστυχὴς Κλεοπάτρα, ἥτις πρὸ ὀλίγου ἀφίχθεῖσα ἐκ Σμύρνης ἔδραμεν εἰς συνάντησιν τοῦ υἱοῦ τῆς συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ γέροντος ἱατροῦ, τῆς Εἰρήνης καὶ τοῦ Ἀριστείδου. Ὁ Φαῖδρος ἐρρίφθη τρέμων ἐπὶ τινος ἔδρας πρὸ τῆς τραπέζης κειμένης, καὶ τὸ πρόσωπον ἐξ αἰσχύνης διὰ τῶν δύο χειρῶν συγκαλύπτων ἠσθάνετο μέχρις ἀλγηδόνων ἐξογκούμενον καὶ πάλλον τὸ στήθος. Ἡ Κλεοπάτρα κατέπεσεν ἀναίσθητος ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, οἱ τρεῖς παρестῶτες ἠσυχολοῦντο νὰ τὴν ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν ζωὴν, καὶ, ὅτε συνῆλθεν, ὑπὸ σπαραξικαρδίων λυγμῶν ἀγχομένη ἐνηγκαλίζετο, ὡς σωτηρίας σανίδα, τὴν ἀγαθὴν μητέρα τοῦ Ἀριστείδου. Ὁ Φαῖδρος λαβὼν σφιγκτὰ τὴν χεῖρα τοῦ ἀρχαίου συμμαθητοῦ καὶ ἀγαπητοῦ φίλου, «ὕπάγωμεν, μόλις ἠδυνήθη νὰ συναρθρώσῃ, ὕπάγωμεν εἰς τὴν οἰκίαν σου!» Ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν σιγὴν τάφου ἐπεκράτει ἐν τῇ αἰθούσῃ, καὶ οἱ δυστυχεῖς παρестῶτες μὴ εὐρίσκοντες λέξεις μόλις ἐψιθύριζον καθ' ἑαυτοὺς εὐχὰς τινὰς πρὸς τὸν οὐρανὸν δεόμενοι ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν ἀπηλπισμένην μητέρα. Ὅσάκις ἐζήτησα εὐρυτέρας πληροφορίας ὅπως μάθω καὶ τὰς τελευταίας λεπτομερείας,

τὰς ἀσημοτέρας λέξεις, τὰ τυχαιότερα κινήματα τῆς μητρὸς κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην, οἱ ἐρωτώμενοι δὲν ἀπῆντων ἢ δι' ἀπλῶν χειρονομιῶν καὶ τοὺς δακτύλους ἐκεῖ ἄνω ἀπέτεινον θέλοντες νὰ μοὶ παραστήσωσιν ὅτι ὁ Θεὸς μόνος δύναται νὰ μοὶ διδάξῃ πῶς τὰς τοιαύτας νύκτας διέρχονται αἱ μητέρες. Τὴν πρώτην τῆς ἐπιούσης ἡ Κλεοπάτρα ἐζήτησε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Εἰρήνης, διὰ νὰ ἴδῃ τὸν Φαῖδρον· ἀλλὰ τῇ εἶπον ὅτι ἡ παρουσία της θὰ τὸν βλάβῃ, διότι δεινῶς πάσχων ἐκ τῶν ἐλέγχων τῆς συνειδήσεως τοῦ πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὴν μητέρα ἐγκλήματος ἠδύνετο εἰς τὴν θεὰν αὐτῆς ν' ἀλλοφρονήσῃ ἢ νὰ μείνῃ ἀπόπληκτος, καὶ ἡ Κλεοπάτρα, ὡς βρέφος ἄνευ θελήσεως, ὑπήκουσεν εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ γέροντος καθηγητοῦ καὶ τῆς Εἰρήνης. Ἡ ἀγωνία τοῦ Φαῖδρου ἦτον ἀληθινὴ, καὶ ὁμοῦ μετὰ τῆς θλίψεως τῆς μητρὸς, ἥτις τὸν εἶχε καταβάλει, ἤρξαντο ἕτεροι λογισμοὶ καὶ ἄλλα αἰσθήματα νὰ καταλαμβάνωσι τὴν καρδίαν καὶ τὴν διάνοιάν του. Αἱ Ἀθῆναι τῷ ἦσαν πλέον ἀφόρητοι, διότι οἱ γάμοι τῆς Κλεονίκης μετὰ τοῦ Ἀντωνίου πληγὴ θανάσιμος δι' αὐτὸν ἤθελον εἶσθαι, πληγὴ αἰμοσταγεστέρα καθισταμένη ἐκ τῆς ἀπαισίας φήμης, ἥτις πιθανώτατα ἤθελε διαδώσει τὸ ἐμποδισθὲν ἄπελπι κίνημά του. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐπόθει νὰ δείξῃ πραγματικὴν εἰς τὴν μητέρα μετάνοιαν, καὶ, μόλον ὅτι ὀλίγοι τῷ ἔμενον πόροι, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Παρισίους, ὅπως σπουδάσῃ τὴν ἱατρικὴν, καὶ περὶ τὴν θετικὴν ταύτην ἐπιστήμην ἀσχολούμενος ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποβῇ χρήσιμος πρὸς τὴν σκληρῶς ἔνεκα αὐτοῦ βασανισθεῖσαν μητέρα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποστομώσῃ τοὺς ἐκάστοτε ἐπὶ ἀνικανότητι περὶ τὰς θετικὰς γνώσεις αὐτοῦ μεμφομένους. Ἀλλὰ ἓνα μόνον ὅρον ἔθηκε πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ἀναχωρῶν νὰ μὴ ἴδῃ τὴν μητέρα του, νὰ τῷ δώσῃ ἐκείνη μακρόθεν τὴν ἐγκάρδιόν της εὐχὴν, διότι, ἂν ἤθελε νὰ πέσῃ πρὸ τῶν ποδῶν της, νὰ τῇ εἶπῃ ὅλα ὅσα ὁρμητικῶς εἶχον εἰσβάλῃ εἰς τὴν κεφαλὴν του, ὅσα ἦσαν ἔτοιμα νὰ ἐκραγῶσιν ἀπὸ τοῦ λάρυγγός του, ἡ ὀδύνη καὶ τὸ πάθος ἄπνουν θὰ τὸν ἔρριπτον κατὰ γῆς. Ὁ γέρον καθηγητῆς τῆς ἱατρικῆς, ἀσθενὴς καὶ ἀδέξιος πάντοτε ψυχολόγος, ἐδέχθη δυστυχῶς νὰ πείσῃ περὶ τούτου τὴν Κλεοπάτραν, καὶ ἐκείνη, ὡς βρέφος πάντοτε πειθομένη, κατένευσε, μὴ ἐννοήσασα ἀκριβῶς τί τῆς ἐζήτην. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὁ Ἀριστείδης συνώδευε τὸν Φαῖδρον εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἀπερχόμενον διὰ Παρι-

σίους, καὶ ἐντὸς ἄλλου ὀχλήματος ὁ καθηγητὴς καὶ ἡ Εἰρήνη συνώδευον τὴν Κλεοπάτραν, ὅπως μακρόθεν τὸν υἱὸν εὐχομένη αὐτοῖς δηρμασιν ὅτι ὁ Φαῖδρος τρώντι μετανοήσας ἀπήρχετο ν' ἀρχίσῃ νέον στάδιον θετικῶν σπουδῶν. Ὁ Φαῖδρος ἀληθῶς ὑγίαιεν, ἀλλὰ καταβεβλημένος ἐκ τῶν ἐπανελημμένων συγκινήσεων δὲν εἶχε κἄν τὴν δύναμιν νὰ προφέρῃ λέξιν τινὰ ἐκδικήσεως καὶ κατάρας κατὰ τοῦ προσώπου, ὅπερ ἠπέιλησε τὴν καταστροφὴν του. Πᾶν ὅ,τι ἔλεγε πρὸς τὸν Ἀριστείδην ἦσαν παραγγελίας πρὸς τὴν μητέρα, ἢ πρὸς τὴν Εἰρήνην καὶ τὸν ἱατρὸν δι' ἐκείνην, καὶ ὅλη ἡ διάνοιά του συνεκεντροῦτο περὶ τὸ πρακτικὸν μέλλον, δι' οὗ ἤλπιζε νὰ ἐξαλείψῃ τὸ θορυβῶδες του παρελθόν.

Ἀλλ' ἡ Κλεοπάτρα; Ἐκείνη δὲν ἦτο πλέον βρέφος, ὅταν οἱ λοιποὶ τρεῖς παραλαβόντες αὐτὴν ἐντὸς τοῦ ὀχλήματος τὴν ἐπανεφέρουν εἰς Ἀθήνας. Τότε μόνον κυρίως συνήλθεν ἀπὸ τῆς φρικώδους πληγῆς τῆς ἀπειλησάσης αὐτὴν συμφορᾶς, καὶ τότε, οὐχὶ πλέον ὡς εὐπειθὲς βρέφος, ἀλλ' ὡς θυμοειδὴς λέαινα, ἐζήτει νὰ ὀρμήσῃ ἀπὸ τοῦ ὀχλήματος, νὰ ριφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἢ νὰ φθάσῃ τὸν Φαῖδρον ἢ νὰ ἐξαφανισθῇ ἔρμαιον τῶν κυμάτων. « Δὲν τὸν ἠγάπων λοιπὸν, ἐφώναζεν, οἶονεὶ δυσπιστοῦσα πρὸς τὸ αἶσθημα τῆς στοργῆς, δὲν τὸν ἠγάπων, καὶ δι' αὐτὸ ἀφῆκα νὰ μὲ πείσητε πῶς δὲν πρέπει νὰ τὸν περιπτύχθῃ. Ἀλλ' ἂν δὲν τὸν ἠγάπων ἐγὼ, δὲν μὲ ἠγάπα τοῦλάχιστον ἐκεῖνος; καὶ τὸ φίλτρον δὲν τὸν ὥθησε νὰ σᾶς παραμερίσῃ ὅλους, νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν αἵθουσαν, εἰς τὴν κλίνην, εἰς τὸ ὄχημά μου καὶ νὰ πέσῃ εἰς τὰς ἀγκάλας μου; » Τὴν ὀργὴν τοῦ μητρικοῦ πάθους διεδέχοντο ὀξεῖς στεναγμοί, καὶ τοὺς στεναγμοὺς ἠκολούθουν ἀποκάρδιοι λόγοι τὰς ἀρχαίας ὑπὲρ τοῦ Φαῖδρου ἐλπίδας ἀναμιμνήσκοντες, τὰς φοβερὰς συνεπείας τῆς καταστροφῆς ζωγραφοῦντες, ἂν ἡ εἰμαρμένη ἤθελεν ἐκτελέσει αὐτὴν. « Ἐλπιζε πάλιν, ἔλπιζε πάντοτε, τῇ ἔλπεγον, ἀφοῦ ἡ χεὶρ τοῦ Κυρίου εἰς στιγμὴν τοσοῦτον κρίσιμον σὲ ὠδήγησεν εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ τέκνου σου. » Ἀλλ' ἐκείνη ἀπαρηγόρητος κατῆλεγχεν ἑαυτὴν, τοὺς τρεῖς συνοδοὺς καὶ τὸν Φαῖδρον, διότι, κατ' αὐτὴν, ὅλοι ἐβλασφήμησαν πρὸς τὸ ἱερὸν φίλτρον, ὅλοι ἐπρόδωκαν τὸ ἅγιον πρὸς τὴν φύσιν, πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὴν κοινωνίαν καθήκον.

Τέλος πάντων οἱ τέσσαρες συνοδοιπόροι ἔφθασαν εἰς Ἀθήνας ἐν τῷ

μέσῳ τῶν σκληρῶν αὐτῶν ἀλγηδόνων, καὶ μόλις ἐτόλμησεν ἡ Εἰρήνη νὰ διατάξῃ τὸν ἡνίοχον, ὅπως διευθύνῃ τὸ ὄχημα πρὸς τὴν οἰκίαν της « ὄχι! ἀνέκραξεν, ἡ Κλεοπάτρα, εἰς τοῦ Φαῖδρου τὸν οἶκον. » Ὁ τόνος καὶ τὸ βλέμμα αὐτῆς τοσοῦτον ἐπιτακτικὰ ἦσαν, ὥστε οὐδεμία ἀντίρρησης ἐπετρέπετο, καὶ μετ' ὀλίγα λεπτὰ ἡ Κλεοπάτρα, οὐχὶ μῆτηρ ἔνδακρος καὶ περιπαθῆς, ἀλλὰ λέαινα πάντοτε θυμοειδὴς, εἰσέβαλεν εἰς τὴν σιωπηλὴν καὶ μαύρην ἐκ τῆς φαντασίας τῶν ἐν αὐτῇ τελεσθεισῶν σκηνῶν αἵθουσαν τοῦ υἱοῦ της. Κακοδαίμονος εἰμαρμένης βραγχὸν καὶ ὑποχθόνιον πρόσταγμα ὥθησεν αὐτὴν εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν ἐγγράφων καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Φαῖδρου, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἡ σπασμωδικῶς τὰ πάντα ἀνερευνῶσα αὐτῆς χεὶρ εὔρε πρώτῃ τὴν βάρβαρον τῆς Κλεονίκης ἐπιστολὴν· τὴν ἀνέγνωσε, καὶ ἀτενίσασα μίαν στιγμὴν πρὸς τὸν παρεστῶτα καθηγητὴν σχεδὸν ἔλεγε διὰ τοῦ βλέμματός της « μήπως δὲν εἶχε δίκαιον ὁ Φαῖδρος; » Ἀλλὰ τὸν διαλογισμὸν αὐτὸν ἔσπευσεν εὐθὺς ν' ἀποβάλῃ, καὶ δι' ἐλαφρῶν τῆς κεφαλῆς κινήματων περιορίσθη νὰ οἰκτείρῃ τὴν ἀτυχῇ ἡρώϊδα τῆς ἀσταθείας, χωρὶς μῆτε ἀρᾶς μῆτ' ἐκδικήσεως λέξιν τινὰ νὰ ἐκφέρῃ. Μετ' ἀσημάντους ἄλλας ἀνακαλύψεις τὸ βλέμμα της ἔπεσεν ἐπὶ χάρτου ὅστις εἶθε ποτὲ μὴ ἐγράφετο, ἢ τοῦλάχιστον, ἀφοῦ ἐγράφη, διὰ παντὸς νὰ ἐξηφανίζετο· ἐπ' αὐτοῦ ἔκειντο κεχαραγμέναι αἱ ἀσυνάρτητοι λέξεις ἐκδικήσεως, αἱ ἄγριαι κατὰ τῆς Κλεονίκης ἐπιφωνήσεις, αἱ ἐπικλήσεις τῆς μαρτυρίας τοῦ οὐρανοῦ βλέποντος, διὰ τοῦ παντεπόπτου αὐτοῦ ὀφθαλμοῦ, τὴν κόλασιν καὶ τὸν Ἄδην, ὃν ἡ ἀπιστία ἤναψεν εἰς τὰ τῆς καρδίας του βάθη, καὶ ὅ,τι ἄλλο δύναται τις νὰ φαντασθῇ ἐξερχόμενον ἀπὸ τῆς γραφίδος ἀγερῶχου ἀλλὰ ἐκλεκτῆς ὑπάρξεως, οὕτως ἀπηνῶς τραυματιζομένης. Ἐν τούτοις ἐπὶ τοῦ ἀχαρίστου ἐκείνου καὶ ἀπαισίου χάρτου οὐδεμία λέξις περὶ τῆς Κλεοπάτρας, οὐδὲ ἐν γράμμα μαρτυροῦν τὴν ἐν τῇ ὑπερτάτῃ ἐκείνῃ τοῦ Φαῖδρου στιγμῇ ἀνάμνησιν τῆς μητρὸς του. Ἡ Κλεοπάτρα τρεῖς καὶ τετράκις ἐπανελάβε τὴν ἀνάγνωσιν, δεκάκις κατέφαγε τὸν ἀποτρόπαιον χάρτην, τὸν ἔστρεψε πανταχόθεν, τὰς γωνίας του πάσας μὲ βλοσυρὸν ὄμμα ἠρεύνεσε, καὶ ὅμως οὐδαμοῦ εὔρε τὸ ὄνομά της. Σπασμωδικῶς τότε τὸν χάρτην ἐντὸς τῶν δύο χειρῶν στρέψασα καὶ συσφίγγασα καὶ τὴν κεφαλὴν ὑψώσασα πρὸς τὰ ἄνω « οὐδεμία περὶ τῆς μητρὸς λέξις! » ἀνέκραξε, καὶ τὴν φράσιν αὐτὴν ἐπαναλαμβάνει

νουςα δὲν ἦτο πλέον ἢ σεμνοπρεπὴς καὶ ὠραία ἢ ἡ ἐκ τῶν προτέρων σκηνῶν ἐξηγριωμένη Κλεοπάτρα, ἀλλὰ σῶμα ἀκίνητον καὶ νωθρὸν, ὅψις παρκαμμορφωμένη καὶ πελιδνὴ, ἐφ' ἧς δύο μαῦροι στιλπνοὶ ἀλλ' ἀπλανεῖς ὀφθαλμοὶ προσηλοῦντο, ἦν δύο χεῖλη « οὐδεμία περὶ τῆς μητρὸς λέξις! » ψιθυρίζοντα παρίστων ἀκόμη ζῶσαν. Οἱ τρεῖς παρ-
στῶτες μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας προσήρουν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, ἀλλὰ ἐκείνη τὴν μοιραίαν ἐπωδὸν ἐπαναλαμβάνουσα ἠτένιζε πάντοτε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἄνω, ἐ-
κεῖ ἔνθα ἀπέπτη καὶ ἡ διάνοιά της.

Μετὰ δύο ἐβδομάδας ἡ Θεοδώρα καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῆς μετ' ἀ-
δελφικοῦ φίλτρου νυχθημερὸν περιέθαλπον τὴν εὐεργέτιδα αὐτῶν ἐν
τῷ φρενοκομείῳ τῆς Σμύρνης, ἠγωνίζοντο μὲ τὰ δάκρυα καὶ τὰς τρυ-
φεράς των περιπαθείας νὰ δώσωσι πνοὴν εἰς τὴν μέχρι τῆς χθὲς ἔτι
ζωηρὰν ἐκείνην κεφαλὴν, ἀλλὰ ἡ Κλεοπάτρα πάντοτε τὰς ὀψεις ἀτε-
νίζουσα πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὰς δύο χεῖρας συσφίγγουσα, ὡς εἰ ἐξηκο-
λούθει νὰ στρέφῃ τὸν ἀπαίσιον χάρτην « οὐδεμία περὶ τῆς μητρὸς
λέξις! » χαμηλῇ τῇ φωνῇ ἐψιθυρίζεν.

Γ.

Ὁ Ἀριστείδης, ὁμαλοῦ χαρακτῆρος καὶ ἀνεπίδεκτος ἰσχυρῶν αἰ-
σθημάτων, εὐρεθεὶς οὕτω στενωδὸς συνδεδεμένος μετὰ φύσεως ἀνωτέ-
ρας προσώπων, ἐφέρετο πρὸς αὐτὰ ὡς διὰ μυστηριώδους μαγνήτου,
ἔβλεπεν ὅσημέραι αὐξάνουσιν τὴν πρὸς ἐκεῖνα συμπάθειαν καὶ εὐλά-
βειάν του, καὶ, ὅτε ἡ δεινὴ συμφορὰ κατέλαβε τὴν δυστυχῆ Κλεο-
πάτραν, ὁ νεαρὸς διδάκτωρ, χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ τὴν κατάστασιν
τοῦ ταμείου του, συνώδευσεν αὐτὴν εἰς τὸ φρενοκομεῖον τῆς Σμύρ-
νης, κατὰ συμβουλήν τοῦ φίλου καθηγητοῦ τῆς ἱατρικῆς μεταφερο-
μένην. Ἀμὰ τοποθετήσας τὴν ἀσθενῆ ἔσπευσε νὰ εὔρῃ τὴν Θεοδώραν,
περὶ ἧς εἶχεν ἀκούσει ποτὲ τὸν Φαῖδρον μετὰ τινος ἐνδιαφέροντος ὁ-
μιλοῦντα, καὶ ὁ σκοπὸς τῆς μετὰ τῆς γυναικὸς ἐκείνης συνεννοή-
σεως ἀληθῶς ὑπὲρ πᾶσαν προσδοκίαν ἐπέτυχεν. Πλὴν τῶν πατρικῶν
φροντίδων, ὧν οἱ ὅπωςδὴποτε πάσχοντες ἀπολαμβάνουσιν ἐν τοῖς φιλαν-
θρωπικοῖς καταστήμασι τῶν φιλοτίμων Σμυρναίων, τὴν Κλεοπάτραν
ἀνέλαβε μετὰ μητρικῆς ἀγάπης νὰ περιθάλλῃ ἡ ζωηρῶς πάντοτε
εὐγνωμονοῦσα Θεοδώρα. Ὁ Ἀριστείδης τὴν τοιαύτην ἀφοσίωσιν βλέ-
πων καὶ ἐννοήσας ὅτι εἰς τὴν ἀγαθὴν ἐκείνην γυναῖκα πᾶν ὅ,τι ἀ-
φώρα τὴν Κλεοπάτραν ἠδύνατο νὰ ἐμπιστευθῇ, συνεβουλεύθη μετ'
αὐτῆς περὶ τοῦ τρόπου, δι' οὗ καταλληλότερον ἤθελε μείνει ἄγνω-
στος εἰς τὸν Φαῖδρον ἢ τῆς μητρὸς δυστυχία, ἐφ' ὅσον τοῦλάχιστον
ἦτο δυνατόν, καὶ ἐφ' ὅσον ἦτο πιθανὸν νὰ διαρκέσωσιν αἱ ζωνταὶ ὁρ-
μαὶ τῆς κοχλαζούσης ἔτι τοῦ Φαῖδρου νεότητος. Κατὰ τύχην εὑρέ-
θη ὅτι ἡ ἑτέρα τῶν θυγατέρων τῆς Θεοδώρας ἐμιμεῖτο ἀρκετὰ ἐπι-
τυχῶς τὸν γραφικὸν χαρακτῆρα τῆς Κλεοπάτρας, καὶ οἱ δύο ἀπλοῖ-
κοὶ κηδεμόνες οἱ οὕτω περιπαθῶς ἀναλαβόντες νὰ διατάξωσι τὰ τῶν
σχέσεων δύο προσώπων — μητρὸς καὶ υἱοῦ — ἅπερ φλογερῶς ἡσθά-
νοντο καὶ ὑψηλῶς διανοοῦντο, οἱ δύο, λέγομεν, ἀπλοῖκοὶ κηδεμόνες
συνεφώνησαν ὅπως εἰς Ἀθήνας ὅσον τάχιστα ἐπανερχόμενος ὁ Ἀ-
ριστείδης ἀναγγεῖλῃ τῷ Φαίδρῳ ὅτι ἡ μήτηρ του μετέβη ἤδη εἰς

Σμύρνην, καὶ, ἐπειδὴ συγκατοικεῖ πάντοτε ἀφανὴς καὶ ἄγνωστος παρὰ τῇ Θεοδώρᾳ, εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην πρέπει νὰ διευθύνῃ τὰς πρὸς τὴν Κλεοπάτραν ἐπιστολάς του. Κατὰ τὴν συνεννόησιν δὲ ταύτην, ἡ θυγάτηρ τῆς Θεοδώρας ἔμελλε ν' ἀπαντᾷ εἰς τὸν Φαῖδρον ἀντὶ τῆς μητρὸς του. Ἡ οἰκογένεια τῆς ἀσθενοῦς δὲν εἶχε λησμονηθῇ ἐντελῶς ἐν Σμύρνῃ. Ἀλλ' ὁ Ἀριστείδης μετὰ τῆς Θεοδώρας κατέβαλον πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν ὥπως εἰς ἓν μόνον σεβαστὸν πρόσωπον τῆς τῶν Νοσοκομείων ἐφορίας ἐκμυστηρευθῇ ἡ τῆς Κλεοπάτρας ἀσθένεια, ἣν ὁ Φαῖδρος ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἠγνόει, δι' οὗς λόγους εὐχερῶς θέλει κατανοήσῃ ὁ ἀναγνώστης. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν φλογερῶν αἰσθημάτων τοῦ Φαῖδρου περιφανῇ καὶ ὑπέροχον θέσιν κατεῖχεν ἡ μέχρις ὑπερβολῆς πολλάκις ἐλαυνομένη φιλοτιμία, ἀσμένως δὲ καὶ ἐνθουσιωδῶς παραδιδόμενος εἰς τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ αἰσθηματος τούτου, οὐπερ ἡ δύναμις πολλάκις ἰσόρροπος ἐλογίσθη πρὸς τὰ ἔργα τῆς μεγαλοφυΐας, ἀπεφάσισεν ὡς μοναχὸς νὰ βιώσῃ ἐν τῇ καμίνῳ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ κινήσεως, τοῖς Παρισίοις, ὡς γηραιὸς Βενεδικτῖνος νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἥς ὁ σφυγμὸς, καθ' ὃ εὐφυδῶς εἴρηται, ἀναλογεῖ, κατὰ τε τὸν τόνον καὶ τὴν ταχύτητα, πρὸς τὸν τοῦ ἵππου παλμόν. Ἀπόφασις ἀληθῶς γενναία, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον ἡρωϊκὴ, ὅσῳ ὁ ἀπὸ τοῦ πρώτου Ἀκαδημαϊκοῦ αὐτοῦ βίου ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ἐν γένει ἀναπτυχθεὶς ἐνθουσιασμὸς οὐδέποτε, μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης τοῦλάχιστον, εἶχε δαμάσει τὰς λοιπὰς φλογεράς αὐτοῦ ὁρμὰς πρὸς τὴν φιλοδοξίαν, τὴν κοινωνικὴν προαγωγὴν, τὴν παντοειδῆ γνῶσιν καὶ πᾶσαν τοῦ κόσμου, τὴν ἐκμάθησιν τῶν κανόνων καὶ τὴν ἐνάσκησιν τῆς καλλιτεχνίας.

Ὅστις εἶδε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου φέρων ἐν ἑαυτῷ τὴν ἱερὴν τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν πῦρ, ὅστις ἐμάντευσεν ὁποῖον ἄγνωστον καὶ μεγαλοπρεπῆ κόσμον τὰ μυστήρια τῆς ἐπιστήμης καλύπτουσιν, ὅστις ποθεῖ ὑπεράνω νὰ ὑψωθῇ τῶν ὁμοίων αὐτοῦ, ἀνὰ πᾶν αὐτοῦ βῆμα συναντᾷ ἐν τοῖς Παρισίοις περιφανεῖς σκοπιάς, ἀφ' ὧν δύναται νὰ τηλεσκοπήσῃ τὰς ὑψηλὰς τῆς μαθήσεως σφαίρας. Βιβλιοθήκαι, Ἀκαδημίαι, Σχολαί, Μουσεῖα, καὶ παντοειδεῖς καλλιτεχνικαὶ Συλλογαὶ εὗρηται δαψιλῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς μεγαλουπόλεως ἐκείνης διεσπαρμέναι. καὶ ἀπέναντι τοῦ πλούτου αὐτοῦ ἄκων τις ἀναμνησκέται τοῦ Ἰπ-

ποκράτους εἰπόντος « ἡ μὲν τέχνη μακρὰ, ὁ δὲ βίος βρυχῦς. » Κατεληγμένος εἰσέτι ὑπὸ τοῦ αἰσθηματος τῆς φιλοτιμίας, ὅπερ ἐξηκολούθει νὰ ἐμπνέῃ αὐτὸν μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτάσεως μεθ' ἧς εἶχεν ἀναπτυχθῇ κατὰ τὰς τελευταίας αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις περιπετείας, καὶ εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν εἰς Παρισίους ἀφίξιν του ἀσθενήσας ἐκ τοῦ πυρετοῦ τῆς ζωῆς, ὃν ἐκ πάσης αὐτῆς γωνίας ἀναδίδει ἡ πρωτεύουσα τῆς Γαλλίας, ἔτρεχε, τὴν πρώτην τοῦ Παρισινοῦ τοῦ βίου ἡμέραν, ἐνθεν κἀκείθεν, ἐπεσκέφθη διαβατικῶς τὰ διασημότερα τῶν μεγάλων παιδευτηρίων τοῦ **quartier Latin**, ὅπως διὰ μιᾶς ἐκμάθῃ τοῦλάχιστον τὰς διαφόρους αὐτῶν τοποθεσίας, ἔδραμεν ἐπὶ τινὰς ὥρας εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην τοῦ Σηκουάνα, ἵνα λάβῃ μικράν τινα ιδέαν τῆς ἄλλης ἐκείνης θορυβώδεστερας πλευρᾶς τῆς μεγαλουπόλεως, καὶ περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐπιστρέψας οἶκαδε κατεκλίθη σχεδὸν ἀναίσθητος ἐκ τοῦ καμάτου, μὴ δυνηθεὶς, ἐκ τῶν περιβομβουσῶν εἰσέτι τὰς ἀκρὰς του ταραχῶδων ἐντυπώσεων, νὰ συγκεντρώσῃ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς σκέψεις του, νὰ ἐκτιμήσῃ, ἐν διαυγεῖ συνειδήσει τῶν περὶ ἑαυτὸν, τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ θέσιν. Τὴν δευτέραν ἡμέραν ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς του ἀπησχολοῦντο περὶ τὰς ἐλπίδας τῆς ἐπιστημονικῆς διακρίσεως, ἣν ἔμελλον νὰ ἐπιφυλάξωσιν αὐτῷ αἱ βαθεῖαι καὶ εὐρεῖαι τῆς ἱατρικῆς γνώσεις, καὶ αἱ νεώτεραι ἰδίως τῆς φυσιολογίας ἀποκαλύψεις, ὧν ιδέαν τινὰ ἐξ Ἀθηνῶν ἀκόμῃ εἶχε προσκτήσει, καὶ αἵτινες διήνοιγον αὐτῷ δρίζοντας κάλλιστα πρὸς τὴν φύσιν, τὸν χαρακτῆρα, τὴν δημιουργικὴν αὐτοῦ φαντασίαν ἀρμολογούμενους. Ἀπατῶνται τῇ ἀληθείᾳ ὅσοι μὲ γονιμότητος φλόγα πεποικισμένοι νομίζουσιν ὅτι μόνον ἐν ταῖς καλαῖς τέχναις, ἐν τῇ φιλολογίᾳ καὶ τῇ μεταφυσικῇ φιλοσοφίᾳ, ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ τῇ δημοσιογραφίᾳ, θὰ εὕρωσι στάδιον ἐνεργείας ἡ ψυχὴ αὐτῶν καὶ ἡ διάνοια. Παύσατε ξηρὰς μελέτας ἀποκαλοῦντες τὰς θετικὰς ἐπιστήμας, ἀποφασίσατε ἅπαξ νὰ κατήσητε τὸ κατώφλιον τοῦ περιβόλου αὐτῶν, καὶ θέλετε ἴδει ὁποῖοι λειμῶνες μυροβόλοι καὶ εὐθαλεῖς, ὁποῖα δάση ὑπερήφανα καὶ περικαλλῆ, ὁποῖος ἐπίγειος σᾶς ἀναμένει παράδεισος· ὅτι ἡ θερμουργότερα τῶν ἀνθρωπίνων ποιητῶν καὶ μυθιστοριογράφων φαντασία δὲν ἠδυνήθη εἰσέτι νὰ πλάσῃ, θέλετε τὸ εὖρε ἐν τῇ ὑψηλῇ ἐκείνῃ καὶ ἐναρμονίῳ πραγματικότητι, ἥτις ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ θεοῦ ἐξεληθοῦσα ἐξακολουθεῖ ἀπὸ αἰώνων ἄδουσα

τὴν ἀγγελικὴν καὶ μυστηριώδη τῆς δημιουργίας αὐτοῦ μελωδίαν, καὶ ὑπὸ τὴν ζωηφόρον αὐτοῦ πνοήν, μέχρι τῆς συντελείας ἢ μὴ τῶν αἰώνων, θέλει χορηγεῖ ἀνεξάντλητον πηγὴν ἐρευνῶν, καὶ εὐγενῶν πρὸς ἐπιστημονικὰς ἀνακαλύψεις πόθων, λυσιτελοῦς ἀμίλης εὐρύτατα στάδια εἰς ἀπάσας τὰς ψυχικὰς καὶ διανοητικὰς τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις. Κατέπληξαν ἐπὶ τινὰ ἔτη τὰς ἀσθενεῖς ὑπάρξεις οἱ ὑπὸ τῆς νοσηρᾶς φαντασίας τοῦ Ἀλεξάνδρου Δυμᾶ ἐπινοηθέντες τοῦ Μοντεχρίστου μυθόπλαστοι θησαυροί. Ἀλλ' ὁ ἐπιστήμων ἐκεῖνος ὅστις εἰς μυριάδων πλήθη ἀποκαλύψει εὐαρίθμους τινὰς ἐκ τῶν πολλῶν τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς νόμους, ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὅστις τῆς ἐπιστήμης τὰ διδακτικὰ συνάμα καὶ ἐπαγωγὰ θέλγητρα κοινότερα διὰ γλώσσης εὐλήπτου εἰς τοὺς ὁμοίους αὐτοῦ καταστήσει, θέλει γράφει τὸ τερπνότερον τῶν μυθιστορημάτων, τὸ συγκινητικώτερον τῶν ἔργων τῆς φαντασίας — διότι τῆς ἀρωγῆς ἰσχυρᾶς φαντασίας πρέπει νὰ τύχη ὁ ποθὼν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ νὰ περιλάβῃ ἐκτάσεις τινὰς τοῦ ἀπεράντου κόσμου τῆς ἐπιστήμης, πλὴν φαντασίας, ἀφ' ἧς οὐχὶ δηλητηριώδεις παραστάσεις φρενολήπτων ὁρμῶν τῆς ψυχῆς ἀλλὰ ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ρώμης σπέρματα ἀναδύουσι. Τὴν ὕγιᾴ αὐτὴν φαντασίαν ἐκέκτητο ἤδη ὁ Φαῖδρος εἰς Παρισίους ἐλθὼν, καὶ ὑπ' αὐτῆς ἐμπνεόμενος ὠνειροπόλοι νέους θριάμβους, μέλλοντας αὐτὸν μὲν νὰ ἱκανοποιήσωσιν ἀπέναντι τῆς τῶν Ἀθηναίων κοινωνίας, ἣν ἐνόμιζε διὰ τῆς εἰρωνίας καὶ τῶν σκωμμάτων παρακολουθοῦσαν τὴν ἐκ τῆς γνωστῆς ἀποτυχίας αἰφνιδίαν φυγὴν του, τοὺς δὲ τῆς μητρὸς κατὰ τῆς παραφορᾶς του ἐλέγχους ἐπεικιστέρους νὰ καταστήσωσιν.

Ἀλλὰ καὶ τὴν δευτέραν ἡμέραν σχεδὸν μηχανικῶς καὶ ἀσκόπως διήλθε, περιορισθεὶς μόνον νὰ σημειώσῃ τὰ καθ' ὁδὸν ἀπαντώμενα βιβλιοπωλεῖα καὶ νὰ ἐπισκεφθῇ ἐπιτροχάδην τὰς προχειροτέρας τῶν καλλιτεχνικῶν Συλλογῶν, ἐν αἷς ἀνεύρισκεν ἐντόνως ἐπιτεινόμενον τὸ ἰσχυρὸν αὐτοῦ αἶσθημα ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὕψηλοῦ, ὅπερ ζωηρὰν πάντοτε διετῆρει τὴν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ἐθνοπρεπῆ ἀφοσίωσίν του. Ἐπιστρέψας δὲ τὴν νύκτα εἰς τὸ ὑπὸ τὴν στέγην πενιχρὸν δωμάτιόν του δὲν εὔρε πλεον τὴν ψυχικὴν γαλήνην, ἣν ὁ κάματος καὶ ἡ τῶν ποικίλων ἐντυπώσεων σύγχυσις εἶχον παράσχει αὐτῷ τὴν προηγουμένην ἐσπέραν. Τέσσαρες γυμνοὶ τοῖχοι

περιώριζον τὰ βήματά του ἐντὸς στενοῦ κύκλου, ὅστις διὰ τῆς φοβερᾶς εὐγλωττίας τῆς πραγματικότητος ὕψηλῃ τῇ φωνῇ ἐφάνετο λέγων αὐτῷ « Ἐνθυμήθητι ὅτι εἶσαι πτωχὸν τέκνον μητρὸς ἐνδεοῦς καὶ ἐργάτιδος. Ἄφες τὰς σφαῖρας τῆς φιλοδοξίας καὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κλέους καὶ μέτρησον τὰ ἐν τοῖς θυλακίοις σου ἐναπολειπόμενα κερμάτια. » « Ἐχεις δίκαιον εἰμαρμένῃ ! ἐπεφώνησεν οἶονεὶ διαλεγόμενος πρὸς τὴν ἀμείλικτον ταύτην θεὰν, ἔχεις δίκαιον, εἶμαι πένης καὶ ξένος· ἀλλ' εἶμαι νέος, καὶ ὅταν ἡ διάνοιά μου δὲν εὔρῃ πηγᾶσον ὅπως εἰς τὰ ἄνω πετάσῃ, αἱ χεῖρές μου εἰσὶν εὐσθενέστεραι τῶν χειρῶν τῆς ἀκαμάτου μητρὸς μου. » Ἀλλ' οἱ τῆς κλίνης καὶ τῆς σκοτίας ψιθυρισμοὶ ἔμελλον νὰ ἰσχύσωσι πολλῷ ἀπηνέστερον τῆς φωνῆς ἐκείνης τῆς εἰμαρμένης, ἣν πρότερον εἶχε νομίσαι ὅτι ἀκούει. Τὰ πτώματ' αὐτῶν ἀπηλπισμένων, ἅπερ ὁσημέραι ὁ Σηκουάνας ἐδέχετο, διέβησαν ὥσπερ γραμμὴ φασμάτων πρὸ τῆς ζωηρᾶς αὐτοῦ φαντασίας, αἱ τύχαι τοῦ ἀδήλου, ἃς παρεσκεύαζεν αὐτῷ ἡ πενία, μαῦραι παρίσταντο πρὸ τῶν κεκλεισμένων ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῷ Μορφεῖ παραδεδομένων αὐτοῦ ὀφθαλμῶν, καὶ οἱ ἐξευτελισμοὶ οὐς ἠδύνατο νὰ ὑποστῇ ὅπως κερδίσῃ τὸν ἄρτον ἥτον ἐπόμενον νὰ θορυβήσωσιν ὑπαρξίν ὑπερήφανον φύσει, προγινώσκουσιν δὲ ὅτι καὶ τὴν ἀρρενωπότεραν ἀναπτύσσουσα γενναιοσύνη δὲν ἤθελεν ἀντισταθῇ κατ' αὐτῶν. Ὅταν οἱ ὑπερήφανοι χαρακτῆρες, ἐκ μεγάλων πρὸς τὴν κοινωνίαν, πρὸς τὴν πατρίδα καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους καθηκόντων, ἀναγκάζονται ταπεινώσεις τοιαύτας νὰ ὑποστώσιν, εἰξεύρετε τί συνήθως συμβαίνει; καταπίνουσι τὸ ποτήριον τῆς πικρίας, ἀλλὰ προσκινῶνται αἰσθήματα κακίας καὶ μισανθρωπίας, καὶ ὁ Φαῖδρος ὅστις προώρως ἐφάνη κατανοήσας τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἰσχυρῶν ψυχολογικῶν δυνάμεων, ἐν τῇ ταραχῇ καὶ ταῖς πνιγγραῖς τῆς νυκτὸς ἐκείνης ἀνησυχίαις περὶ τε τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, αὐτὴν τὴν ψυχικὴν πρὸς τὸ μῖσος ἀλλοίωσιν ἐπτοήθη. Ἀλλὰ τὴν ἐκστασιν τῆς δευτέρας νυκτὸς ἐπεστέγασαν αἱ ἀναμνήσεις τῶν τελευταίων ἐν Ἀθήναις συμβάντων, καὶ, ὅτε ἀνελογίσθη ὅτι οὐδὲν ἐγίνωσκε περὶ τῆς μητρὸς του ἐντὸς δέκα ἢ δώδεκα ἡμερῶν, ὅτε ὑπέθεσεν ὅτι ἐκείνη ἠδύνατο νὰ πύσῃ ἐκτιμῶσα καὶ ἀγαπῶσα αὐτὸν, ἢ τοῦλάχιστον νὰ μειώσῃ τὰ πρὸς αὐτὸν αἰσθήματά της, ὥρμησε βιαίως ἀπὸ τῆς κλίνης καὶ ἦτον ἑτοιμος νὰ ἀνάψῃ τὸ φῶς του, ὁπότε εἶδεν ὅτι ἐν-

τὸς ὀλίγου ἐπῆρχετο ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου. Ἐξελθὼν ἀμέσως τοῦ οἴκου ἔδραμε νὰ πληροφορηθῇ περὶ τοῦ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ταχυδρομείου καὶ μαθὼν ὅτι μετὰ ἑξ ἡμέρας θέλει τοῦτο ἀναχωρήσει ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ὑπερόροφον ἐνδιαίτημα, καὶ βηματίζων ἐσκέπτετο ποῦ νὰ τραπῇ ὅπως εὐθὺς ἀνευ ἀναβολῆς προμηθευθῇ ἐργασίαν, πρὶν ἢ τελειώσωσι τὰ ὀλίγα κερμάτια του.

Ἡ σκέψις οὐδὲν παρήγε, διότι δὲν ἐστρέφετο ἢ περὶ γενναῖα καὶ ἔντιμα μέσα, ἅπερ στεῖραπολλάκις, ὡς γνωστὸν, ἀποβαίνουσιν. Ἀλλως δὲ ἐντὸς τῶν σκοτεινῶν τοίχων τοῦ δωματίου περικλειόμενος, ἡσθάνετο μᾶλλον τὴν ψυχὴν ἢ τὴν διάνοιαν δρῶσαν, καὶ ἡ ἡρεμος ἐκείνη πρωΐα ἤρχιζεν ἤδη νὰ ὁμοιάζῃ, κατὰ τὴν φαντασίαν τῶν μαύρων εἰκόνων, πρὸς τὴν λήξασαν νύκτα. Ἡ ἀντίθεσις τοῦ λαμπροῦ τῆς Ἀνατολῆς οὐρανοῦ πρὸς τὴν δριμυλῶδη ἀτμοσφαῖραν τῶν Παρισίων καθίστα τὴν πίεσιν τῆς καρδίας του σχεδὸν ἀφόρητον, καὶ φοβηθεὶς ἐπὶ μίαν στιγμὴν μήπως ἢ ἀποπληξία, ἐξ ἧς ἀπεβίωσεν ὁ πατὴρ του, ἐνσκήψῃ καὶ ἐπ' αὐτοῦ, ἐρρίφθῃ ἐκτὸς τῆς οἰκίας καὶ διηυθύνθῃ πρὸς ἓν βιβλιοπωλεῖον, ὅπως ἀγοράσας σύγγραμμά τι καὶ ἀναγινώσκων αὐτὸ λησμονήσῃ ἑαυτὸν, ὅσον ἦτο δυνατόν νὰ τὸ κατορθώσῃ, ἐν τοιαύτῃ περὶ τοῦ ἐνεστῶτος ἀμφιβολίᾳ. Ὁ βιβλιοπώλης τοῦ πρώτου καταστήματος, εἰς ὃ κατὰ τύχην εἰσῆλθεν ὁ Φαῖδρος, ἡσχολεῖτο τὴν στιγμὴν ἐκείνην διαλεγόμενος μετὰ τινος προβεβηκότος στοιχειοθέτου, ὅστις, ὡς φαίνεται, ἐθεωρεῖτο ἔμπειρος περὶ τὴν διόρθωσιν τῶν Ἑλληνικῶν ἐκτύπων, ἀλλ' ὅστις ἔσπευσε νὰ δώσῃ πέρας εἰς τὸν διάλογον «Πῶς διάβολο, ἐπιφωνῶν καὶ χειρονομῶν συγχρόνως, πῶς διάβολο εἰμυροῦ νὰ δεχθῶ ἑκατὸν πενήντα φράγκα τὸν μῆνα διὰ νὰ κάμω τὰς διορθώσεις αὐτῆς τῆς διαβουλευμένης γλώσσης; Εὖρε κανένα Ἕλληνα ὁ ὁποῖος νὰ ξεύρῃ τὴν γλῶσσαν του καὶ πιθανὸν νὰ σοῦ στοιχειώσῃ καὶ εὐθυνότερα· ἐγὼ, δόξα σοι ὁ Θεὸς, ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς γλώσσης ἔχασα ὡς τώρα τὸν ἓνα ὀφθαλμὸν· ἂν ἐξακολουθήσω νὰ διορθώσω καὶ τὰς ἰδικὰς σὰς ἐκδόσεις χάνω καὶ τὸν ἄλλον καὶ ἡσυχάζω. » Ὁ στοιχειοθέτης ἐξῆλθεν, ἀλλ' ὁ Φαῖδρος, μὲ ὅλας τὰς ἀνησυχίας καὶ τὴν μελαγχολίαν του, ἤρχισε μετὰ καγχασμῶν ἀνεπισχέτων νὰ γελά, οὐς περιέργως καὶ ἐν ἐκστάσει ἀκούων ὁ βιβλιοπώλης ἠρώτησε τὸν πελάτην του, μετὰ Γαλλικῆς, ἐννοεῖται, ἀβροφροσύνης, περὶ

τοῦ αἰτίου τοῦ γέλωτός του. Ὁ Φαῖδρος ἐδικαιολογήθη προβάλλων τὴν ἐθνικότητά του, χωρὶς παντάπασιν νὰ συλλογισθῇ τὴν ὥραν ἐκείνην τὰς συνεπείας ἃς ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἡ δικαιολόγησις ἐκείνη. Ὁ βιβλιοπώλης ἀπροσδοκῆτως εὗρεν ἐνώπιόν του ὑπὸ τῆς τύχης πεμφθὲν ὅ,τι πρὸ μηνὸς σχεδὸν ἀνευ ἐλπίδος ἐζήτει, καὶ ὁ Φαῖδρος ἐδέχθη προθύμως τὴν πρότασιν τῆς διορθώσεως τῶν ἑλληνικῶν ἐκτύπων, ὑπὸ τὸν ὅρον τῶν 150 φράγκων κατὰ μῆνα. Κατὰ σύμπτωσιν ὁ βιβλιοπώλης ἐκεῖνος δι' ἀρχαίων σχέσεων συνεδέετο μετὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις καθηγητοῦ τῆς ἱατρικῆς ἀπὸ τῆς ἐν Παρισίοις ἀρχαίας τούτου διατριβῆς, τὸ δὲ ὄνομα τοῦ καθηγητοῦ, περὶ ὃ ἱεραὶ ἀναμνήσεις τοῦ Φαῖδρου καὶ φιλία παλαιὰ τοῦ βιβλιοπώλου συνεκεντροῦντο, συνέσφιγγε διὰ μιᾶς τοὺς δύο νέους γνωρίμους διὰ στενοτέρων δεσμῶν, ὡς εἰ ἀπὸ πολλῶν εἶχον σχετισθῇ χρόνων. Μετὰ ἓνα μῆνα, πλὴν τῆς ἐργασίας ταύτης ὁ Φαῖδρος εὗρίσκετο, συστάσει τοῦ βιβλιοπώλου, λειτουργῶν παρά τινι λογίῳ, οὐπερ ἔγραφε, καθ' ὑπαγόρευσιν, τὰ ἐν τοῖς περιοδικοῖς δημοσιευόμενα ἄρθρα.

Ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη ἐνιαυτῶν δὲν εἶχεν αἰσθανθῇ τοσαύτην γαλήνην καὶ τοσαύτην εὐέλπιδα τοῦ πνεύματος ἡσυχίαν. Ἄν οἱ πόθοι φλογεῶς νεότητος εἶχον ἀποτύχει, ἤρξαντο ἤδη πραγματοποιούμενα ἄλλα ὄνειρα φιλοδοξίας ἐπιστημονικῆς, ὑπὸ τὸν σάλον τῶν βιαίων ἐν Ἀθήναις παθῶν ὑπνώσαντα πρὸς μικρὸν, ἀλλ' οὐδέποτε ἐντελῶς ἐξαλειφθέντα. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας κατετάσσετο ἐν τῇ Σχολῇ τῆς ἱατρικῆς, καὶ πλήρης χαρᾶς ἔδραμε, μετὰ τὴν ἐγγραφὴν αὐτοῦ, νὰ γράψῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως ἀγγείλῃ εἰς τε τὴν μητέρα καὶ τὸν Ἀριστείδην τὰς νέας αὐτοῦ τύχας, τὴν ἐργασίαν του, τὴν ἑναρξιν τῶν ἐπιστημονικῶν του σπουδῶν. Ὀλίγας ἐχάραξε λέξεις ζητῶν συγγνώμην διὰ τὰ παρελθόντα, τῶν ὁποίων τὴν ἐντελῆ λήθην παρὰ τῆς μητρὸς ἐξητεῖτο. Ἀμφότεραι αἱ ἐπιστολαὶ του ἐπληροῦντο κυρίως ζωηρῶν περὶ τοῦ αἰσίου μέλλοντός του εἰκόνων, καὶ τὸν μεγαλῆτερον θρίαμβόν του ἀνεύρισκεν οὐχὶ εἰς ἐπιτυχεῖς καὶ καλλιλογικὰς φράσεις, δι' ὧν ἠδύνατο νὰ ἐφελκύσῃ τὴν ἐπιείκειαν τῆς μητρὸς του, ὅσον εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν γεγονότων ἐφ' ὧν ἐρειδόμεναι αἱ ἐλπίδες του ἠθελον ἀφῆσαι τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν Κλεοπάτραν. Ἐνῶ δ' ἐτελείονε τὰς ἐπιστολάς του, ἔλαβε τὴν εἰς τὴν πρεσβίαν συνεστημένην ἐπιστολὴν τοῦ Ἀριστείδου, δι' ἧς ὁ ἀ-

γαθὸς φίλος ἀνήγγελλεν αὐτῷ τὴν εἰς Σμύρνην ἐπάνοδον τῆς μητρὸς του καὶ εἰδοποιεῖ αὐτὸν ὅτι τὰς πρὸς ταύτην ἐπιστολάς του ἔπρεπεν εἰς τὴν Θεοδώραν νὰ διευθύνῃ. Μετὰ δέκα καὶ πέντε ἡμέρας ἐλάμβανεν ἐκ Σμύρνης ἀπάντησιν εἰς τὴν πρώτην ἐπιστολήν του· ἡ ἀπάντησις ἐμιμεῖτο, τῶντι, ἐπιτυχέστατα τὸν γραφικὸν χαρακτῆρα τῆς Κλεοπάτρας, ἀλλὰ ἔλειπεν ἀπ' αὐτῆς ὅ,τι ἡ μὲν Κλεοπάτρα εἰς μέγαν κατεῖχε βαθμὸν, ἑστειρεῖτο δὲ ὁ γέρον ἑφορος τοῦ νοσοκομείου τῆς Σμύρνης, οὗπερ ὑπαγορεύοντος ἔγραφεν ἡ θυγάτηρ τῆς Θεοδώρας· ἔλειπε τοῦτέστιν ἡ ψυχὴ, τὸ βαθὺ αἶσθημα, ἡ θερμὴ περιπάθεια, ἡ εὐρύτης καὶ ἡ λεπτότης τῶν ἐννοιῶν. Ἀναγνούς τὴν ἀπάντησιν ὁ Φαῖδρος ἐλυπήθη μὲν διὰ τὴν ψυχρὰν αὐτῆς λογικὴν, τὴν πάσης μητρικῆς φλογὸς ἀμοιροῦσαν, ἀλλὰ τὸν ἰδιαιτέρον τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης χαρακτῆρα ἀπέδωκεν εἰς σκόπιμον διάθεσιν τῆς μητρὸς, ἣν ἐνόμιζε θέλουσαν οὕτω νὰ τῷ δεικνύῃ τὴν ἐπὶ τοῖς παρελθοῦσι δυσμένειάν της. Ὁ Φαῖδρος ἐξηκολούθησε περιπαθῶς ἀνὰ δεκαπενθημερίαν νὰ γράφῃ πρὸς τὴν μητέρα, καὶ ἀποδιδούς εἰς συστηματικὴν ἀγωγῆς μέθοδον τὴν προφανῆ τοῦ ὕφους αὐτῆς ἀλλαγὴν δὲν ἔπαυε μεταφέρων εἰς τὰς ἐπιστολάς του πάντα ἐκεῖνα τὰ αἰσθήματα, δι' ὧν ἡ μήτηρ ἠδύνατο νὰ πεισθῇ περὶ τῆς ἐγκαρδίου καὶ διαπύρου τοῦ Φαῖδρου ἀγάπης, πάσας ἐκεῖνας τὰς ιδέας καὶ τὰς γνώσεις, δι' ὧν ἤθελεν αὕτη κατανοήσῃ πόσον ταχέως ἤρξαντο πραγματοποιεῖσθαι αἱ ἐλπίδες, ἃς εἰς τὸν Φαῖδρον ἀνέθηκεν. Ἄν ἠδύνατο τῶντι καὶ πάλιν νὰ ἐννοήσῃ, ἂν ἠδύνατο, πλὴν τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐπιστολῶν, νὰ ἀναγνώσῃ τὸ πρόσωπον τοῦ υἱοῦ της, νὰ ἴδῃ τὴν προώρως σοβαρωθεῖσαν αὐτοῦ φυσιογνωμίαν, νὰ ψηλαφήσῃ ρυτίδα τινὰ, ἥπερ ἤρχισεν ἤδη νὰ διαυλακόνῃ τὸ μέτωπόν του, ἤθελεν αἰσθανθῇ ὅποια ἐν βραχεὶ χρόνῳ ἀλλοίωσις μετέβαλε τὸν υἱὸν της, ὅποια βαθέα ἴχνη ἀφῆκαν ἐν τῇ καρδίᾳ του αἱ ἀπροσδόκητοι συγκινήσεις ὀλίγων ἡμερῶν καὶ ὀλιγωτέρων νυκτῶν.

Ἀσχετος πρὸς τὸν ἐπίλοιπον κόσμον καὶ πρὸς τὴν ἐν Παρισίοις Ἑλληνικὴν νεολαίαν ὁ Φαῖδρος δὲν ἔλαβε καὶ τυχαίαν τινὰ ἀφορμὴν νὰ μάθῃ τι περὶ τοῦ δυστυχήματος τῆς μητρὸς του, καὶ τρία τῶν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν καὶ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ ἔτη παρήλθον, ἄνευ νέων σφοδρῶν συγκινήσεων καὶ νέων ἐκτάκτων περιπετειῶν. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ τετάρτου ἔτους ἔπεσεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ Παρι-

σινὴ τις ἐφημερίς, ἐν ᾗ ὁλόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐξυβρίζετο, ἐνεκα κακοήθων τινῶν καὶ τυχοδιωκτικῶν ληψοδοσιῶν ἐνὸς Ἑλλήνου Μάρκου, οὗτινος τὴν ἐν Clichy κάθειρξιν ἀναγγέλλουσα ἡ ἐφημερίς ἐκείνη προσέθετεν: «Οἱ Ἕλληνες δὲν δύνανται ἢ διὰ συχῶν παραδειγμάτων νὰ δικαιώσῃ τὴν σημασίαν, ἣν τὰ Γαλλικὰ λεξικά ἀπονέμουσιν εἰς τὸ ἐθνικὸν ὄνομα των. Οἱ δανεισταὶ τοῦ περιωρίσθησαν ἐξ ἐπισεικείας νὰ τὸν παραπέμψωσιν εἰς τὸ Clichy, ἐνῶ ἠδύνατο νὰ τὸν στείλωσιν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ εἰσαγγελέως καὶ εἰς τὰς ποινικὰς φυλακὰς.» Ὁ ἐπὶ τρία ἔτη σχεδὸν ἥρεμος Φαῖδρος, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐνεδιστικοῦ αὐτοῦ ἀρθριδίου, ἔδραμεν εἰς τὸ Clichy διὰ νὰ μάθῃ ἂν πράγματι ὑπῆρχε τοιοῦτος Ἕλλην τυχοδιωκτής, τίς ἦτο, καὶ, ἂν παρεξήγησιν τις ἐγένετο, νὰ τὸν συνδράμῃ εἰς τὴν διαφώτισιν τῆς ὑποθέσεώς του καὶ νὰ τὸν προτρέψῃ νὰ ζητήσῃ ἱκανοποίησιν παρὰ τοῦ Γάλλου ἐφημεριδογράφου. Ἀμα εἰς τὸν περίβολον τῆς πολιτικῆς φυλακῆς εἰσελθὼν, ἀντικρύζει τὸν γνωστὸν ἐκείνον δὸν Ζουάν, ὅστις ἄκων καὶ ἄνευ ἰδίου ἀγῶνος τὸν εἶχεν ὑποσκελίσαι παρὰ τῇ Κλεονίκῃ· τὸν πλησιάζει μετὰ τινος κακοῦ προαισθήματος — διότι ἀμέσως ὑπέθεσεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἦτον ἱκανὸς πᾶσαν μωρὰν δολιότητα νὰ μετέλθῃ — τὸν ἐρωτᾷ ἂν αὐτὸς εἶναι ὁ οὕτω δημοσίᾳ ὑβρίζόμενος, καὶ εἰς ἀπάσας αὐτοῦ τὰς αἰτήσεις ὁ ἐρωτώμενος ἀπαντᾷ δι' ἐνὸς ἀπαθεστάτου καὶ ξηροῦ μάλιστα. — «Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τῷ λέγει ὁ Φαῖδρος, πρέπει νὰ ἱκανοποιηθῇς, διότι δυστυχῶς σήμερον εἶναι ἀνάγκη σὺ νὰ ἀντιπροσωπεύῃς τὸ προσβαλλόμενον ἔθνος σου. Θὰ ἔλθῃς μαζύ μου νὰ ὑπάγωμεν παρὰ τῷ ἐκδότῃ τῆς δεῖνος ἐφημερίδος, καὶ ἐκεῖ θὰ πράξῃς ὅ,τι ἐν ταῖς τοιαύταις περιστάσεσιν ἐξ ἅπαντος πρέπει νὰ γείνη.» «Εἶναι φυσικῶς ἀδύνατον, τῷ ἀπαντᾷ ὁ Μάρκος, διότι πρῶτον καὶ κύριον δὲν θὰ μοὶ ἐπιτρέψωσι νὰ ἐξέλθω ἐντεῦθεν.» — «Ἐγὼ θέλω τὸ κατορθώσῃς, λέγει ὁ Φαῖδρος, χορηγῶν τὴν προσωπικὴν μου ἐγγύησιν, θὰ δώσω τὴν διευθύνσιν τοῦ γνωστοτάτου βιβλιοπώλου, παρ' ᾧ ἐργάζομαι, τὸν ἀριθμὸν τῆς ἐν τῇ Σχολῇ ἐγγραφῆς μου, καὶ, ἐπὶ τέλους, ἂν δὲν μᾶς ἐμπιστευθῶσι — διότι χάριτι τῆς εὐγενείας σου, τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα ἐσυστήθη λαμπρῶς τελευταῖον ἐν Παρισίοις, — θὰ παρακαλέσωμεν τὸν διευθυντὴν νὰ μᾶς συνοδεύσῃ με φρουρὸν τινὰ τοῦ Clichy.» Ἡ ἐμπιστοσύνη, ἣν εἰς τὸν διευθυντὴν τῶν φυλακῶν ἐνέ-

πνευσαν ἡ φυσιογνωμία, οἱ τρόποι καὶ ἡ ἀξιοπρεπὴς γλῶσσα τοῦ Φαίδρου, ὑπῆρξε τοσαύτη, ὥστε ὁ διευθυντὴς ἀκούσας τὸν εὐγενῆ λόγον δι' ὃν αἰτεῖται ἡ προσωρινὴ ἐξοδὸς τοῦ Μάρκου, ἄνευ πολλῆς δυσκολίας, συγκατετέθη εἰς τὴν παράκλησιν τῶν δύο Ἑλλήνων, σπεύσας μάλιστα νὰ ἐκφράσῃ τὴν ζωντανὴν ἀπαρέσκειάν του κατὰ τῶν γενικῶν ἐκείνων αἰτιάσεων τῶν ἐφημερίδων, αἵτινες ἐπὶ ὁλόκληρον ἔθνη ἐπιρρίπτουσι τραχείας μομφάς, λαμβάνουσαι ἀφορμὴν ἐκ περιστάσεων, αἵπερ ἄλλως δὲν εἶναι σαφῶς διευκρινημένοι. Ἡ τε λευταία φιλοφρόνησις ἀπηυθύνετο βέβαια πρὸς τὸν κ. Μάρκον, ἀλλ' ὁ Φαῖδρος κλίνας τὴν κεφαλὴν εἰς δεῖγμα εὐχαριστήσεως — ἐνδομύχως ὅμως γνωρίζων ἂν σαφῶς ἢ μὴ ἦσαν διευκρινημένοι αἱ ὑποθέσεις τοῦ κ. Μάρκου — ἔδωκε τὴν διεύθυνσίν του ὡς καὶ τὴν τοῦ βιβλιοπώλου, πρὸ πάντων ὅμως τὸν λόγον τῆς τιμῆς του, ἐκφέρων μετὰ τοιούτου τόνου τὰς περὶ αὐτῆς λέξεις, ὥστε ὁ διευθυντὴς ἐνόμιζεν ὅτι ἐκράτει ἤδη εἰς χεῖρας οὐχὶ μόνον τὸν Μάρκον, ἀλλὰ καὶ τὸ χρηματικὸν ποσὸν, ὅπερ ὀφείλων οὗτος καὶ μὴ ἀποτίων, εἶχε φυλακισθῇ.

Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἐντυπώσεων τῆς ἐθνικῆς ὕβρεως ὁ Φαῖδρος εἶχεν ἐντελῶς λησμονήσει ὅτι ὁ Μάρκος ἦτο σύζυγος τῆς Κλεονίκης, ἀλλὰ ὀλίγα βήματα μακρὰν τοῦ Clichy σταματήσας αἰφνης τὸ βᾶδισμά του καὶ λαβὼν τὴν χεῖρα τοῦ Μάρκου «θέλετε μοὶ ἐπιτρέψαι, τῷ λέγει, Κύριε, νὰ σᾶς ζητήσω ὀλίγας εἰδήσεις περὶ τῆς ἀξιοτίμου συζύγου σας. » «Ἡ κυρία Κλεονίκη, ἀπήντησε δῆθεν ὑπερηφάνως καὶ περιφρονητικῶς διὰ τὴν σύζυγόν του ὁ Μάρκος, εὕρίσκεται πρὸ πολλοῦ ἐν Σμύρῃ μετὰ τοῦ διετοῦς τέκνου μας, ἀλλ' ἐπιστολὰς αὐτῆς δὲν λαμβάνω, διότι δὲν εἶναι πλέον σύζυγός μου· τὸ δικαστήριον μᾶς ἐκήρυξε διεζευγμένους, κατ' αἴτησιν τῆς Κυρίας Κλεονίκης, ἥτις, ἅμα ἰδοῦσα ἐλαττουμένην τὴν παρουσίαν μας, ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἦμην πλέον κατάλληλος δι' αὐτήν. » «Ἐκ τῶν περιστάσεων! » ἐπανέλαβεν ὑψηλῇ τῇ φωνῇ ὁ Φαῖδρος «γνωρίζω καὶ ὑποθέτω, ψιθυρίσας καθ' ἑαυτὸν, τίνες εἶναι αἱ περιστάσεις αὗται. » Ἡ εἰδήσις αὕτη τὸν ἐθορύβησε πρὸς μικρὸν, ἀλλ' οὐδὲν ἐκδικήσεως κατὰ τῆς Κλεονίκης αἶσθημα εἰσῆλθεν εἰς τὴν εὐγενῆ του καρδίαν. Ἀλλως δὲ ἔσπευδε νὰ τελειώσῃ τὴν ὑπόθεσιν τῆς τιμῆς, ἣν ἀνέλαβε, καὶ ἐπεφυλάχθη, μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς, νὰ ζητήσῃ λεπτομερεστέρας περὶ τῶν τυχόν

τῆς Κλεονίκης πληροφορίας. Ἦτον ἀνάγκη νὰ μεταβῇ πρῶτον εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπως προσέλθῃ εὐπρεπέστερος ἐνώπιον τοῦ ὕβριστοῦ ἐφημεριδογράφου, καίτοι κοσμίως πάντοτε καὶ φιλοκάλως ἐνδεδυμένος. Λαβὼν ἀφορμὴν νὰ μείνῃ μόνος ἕνεκα τούτου ἐπὶ τινὰς στιγμὰς καὶ ἀφήσας τὸν Μάρκον εἰς τὴν γενικὴν αἴθουσαν τῆς ὑποδοχῆς, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐξέλθῃ, ἀλλ' ὁ Μάρκος δὲν ὑπῆρχε πλέον· ἔνοχος διπλῆς καὶ τριπλῆς ἀνανδρίας κατέλειπε τὸν γενναῖον αὐτοῦ πρόμαχον εἰς τὴν διάθεσιν ἠθικῶν καὶ ὕλικῶν περιπετειῶν, ὧν τὰς συνεπείας δύναται ἕκαστος νὰ μαντεύσῃ, ἀκριβῶς ἤδη γνωρίσας τὸν χαρακτῆρα τοῦ Φαίδρου. Ἡ τόλμη καὶ ἡ ἐπίνοιά του ὑπῆρξαν ἀνάλογοι τῆς ἀγενείας τοῦ Μάρκου καὶ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως εἰς τὸν λόγον τῆς τιμῆς του. Ἐμάντευσεν — καὶ ἦτον εὐκολὸν νὰ τὸ ὑποθέσῃ — ὅτι ὁ Μάρκος δὲν ἠθέλην ἐπιστρέψαι εἰς τὸ Clichy, κατέβη δρομαίως τὴν κλίμακα τῆς οἰκίας, καὶ διευθυνθεὶς εἰς τι κουρεῖον ἠγόρασε φενάκην ξανθότριχα, ἐπειδὴ ξανθὴ ἦτον ἡ κενὴ κεφαλὴ τοῦ ἐλσεινοῦ Μάρκου, γενειάδα ὁμοιόχρουν καὶ ἐνδύματα ἀπαράλλακτα ὡς τὰ τοῦ φυγάδος δεσμώτου, καὶ μετὰ πέντε ὥρας εὕρίσκετο εἰς τὸ Clichy παρουσιαζόμενος ἐνώπιον τοῦ διευθυντοῦ καὶ παραδιδόμενος εἰς τὸν φρουρὸν τοῦ δωματίου τοῦ Μάρκου, ἀφοῦ προηγουμένως, ἐννοεῖται, προσεπάθησε νὰ μιμηθῇ, ὅσον ἦτο δυνατόν ἐπιτυχῶς καθ' ὅλα, τὸν Μάρκον. Ἀλλὰ, πρὶν ἢ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Clichy, ἔσχε τὴν πρόνοιαν νὰ γράψῃ εἰς τὸν βιβλιοπώλῃν ὅτι κατεπεΐγουσα καὶ ἀπροσδόκητος ὑπόθεσις ἠνάγκαζεν αὐτὸν νὰ διατρίψῃ ἐπὶ τινὰς ἡμέρας εἰς τὰ περίξ τῶν Παρισίων, ἐπιφυλαχθεὶς νὰ ἀναγγείλῃ αὐτῷ τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων, μὲ τρόπον ὥστε νὰ μὴ ἐκθέσῃ μὲν τὸν ὁμογενῆ του παρὰ τῷ ξένῳ καὶ φιλέλληνι ἐκείνῳ προστάτῃ, νὰ μὴ φοβῆται δὲ μήπως ἀφηγούμενος αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν ἐκληφθῇ ὡς ὀχληρῶς ἐπιζητῶν τὴν μεσολάβησίν του ἐν τοιαύτῃ ὑφ' ὅλας τὰς ἐπὶ ὧς δυσαρέστῳ καὶ μεμολυσμένῃ ὑποθέσει. Ἀμα δὲ καταλαβὼν τὴν οὐχὶ ἐπιζήλον θέσιν τοῦ Μάρκου ἐτόλμησε νὰ ἐκμυστηρευθῇ τὰ πάντα εἰς τὸν γέροντα φρουρὸν τοῦ τμήματος τῆς φυλακῆς, ἐν ᾧ ἐμελλεν, ἄδηλον μέχρι πόσου καιροῦ, νὰ διατελῇ καθειργμένος, καὶ διότι ἐφοβήθη μήπως ποτὲ ἐν τῇ περιβολῇ τῶν προσθέτων τεκμηρίων τῆς ταυτότητος τοῦ Μάρκου ἀποκαλυφθῇ ὑπ' αὐτοῦ, καὶ διότι πρὸ πάντων ἐπεθύμει νὰ διατηρῇ δι' αὐτοῦ τὴν μετὰ τῆς Σμύρνης

ἀλληλογραφίαν, τρέμων μήπως διακοπεῖσα αὕτη ἐμβάλη εἰς ἀνησυχίαν τὴν δυστυχῆ του μητέρα. Ὁ φρουρὸς φρονῶν ὅτι κάλλιστα συμβιβάζονται τὰ καθήκοντά του μετὰ τὴν ἀφοσίωσιν, ἣν ἠδύνατο νὰ δείξῃ πρὸς τὸν ψευδῆ ὀφειλέτην καὶ τὴν ὁποίαν ἐνίσχυεν ἡ ὑπόληψις του πρὸς νέον, χάριν τῆς τιμῆς του θυσιασθέντα, ἐνέδωκε σχεδὸν ἀσμένως εἰς τὴν παράκλησιν τοῦ Φαίδρου, ὅπως μεταβαίνων κατὰ τὰς ὠρισμένας ἡμέρας εἰς τὸ ταχυδρομεῖον, λαμβάνῃ καὶ ἐγχειρίξῃ τὰς ἐπιστολάς του. Κατὰ παράδοξον καὶ εὐτυχῆ συγκυρίαν, ἡ πρώτη ἐπιστολὴ, ἣν ἐκ Σμύρνης ἔλαβεν ἐν τῇ φυλακῇ τοῦ Clichy, οὐσιωδῶς διέφερε πασῶν ὅσας ἐπὶ τρία περίπου ἔτη ἀνεγίνωσκεν ἐν Παρισίοις ὡς ὑπὸ τῆς μητρὸς του δῆθεν συντεθειμένας. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐκείνῃ ἀνεύρισκεν ὁλόκληρον τὴν διάνοιαν, τὰ αἰσθήματα, τὴν φρασολογίαν τῆς Κλεοπάτρας· τρεῖς καὶ τετράκις ἀναγνοῦς καὶ μετὰ προσοχῆς ἰδιαζούσης αὐτὴν μελετήσας διέκρινε μάλιστα ἔκτακτον τρυφερότητα καὶ περιπάθειαν, ἣτις δὲν ἀπηντᾶτο οὐδ' ἐν αὐταῖς ταῖς εἰς Ἀθήνας πεμπομέναις ἐπιστολαῖς. Ἀναζητῶν τὸν λόγον τοῦ σχεδὸν ἀπροσδοκῆτου πλέον δι' αὐτὸν φαινομένου — διότι ἐπὶ τρία εἰχεν ἤδη ἔτη συνειθίσει εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ψυχρολογίαν τοῦ σεβαστοῦ ἐφόρου τῶν νοσοκομείων, — ἐνόμισεν ὅτι ἀνεκάλυψεν αὐτὸν ἐν τῷ ὑστερογράφῳ τῆς ἐπιστολῆς, ἐν ᾧ ἐξαίσίαν ἡ Κλεοπάτρα ἀνέπτυσεν εὐγλωττίαν, ὅπως πείσῃ τὸν Φαῖδρον νὰ συγχωρήσῃ τὴν Κλεονίκην, δυστυχῆ ἤδη κειμένην πρὸ τῶν ποδῶν τῆς, ἐγκαταλιποῦσαν τὸν ἀνάξιον σύζυγόν τῆς, μετὰ τὰ δάκρυα αὐτῆς καταβρέχουσιν τὰς χεῖρας τῆς μητρὸς του, καθικετεύουσιν μητέρα καὶ υἱὸν νὰ λησμονήσωσι τὸ ἔγκλημα τῆς κακῆς ἀγωγῆς τῆς, τὸ τρομερὸν σφάλμα, εἰς ὃ ὑπέπεσεν ἐνδίδουσα, ἡπειρον κοράσιον, εἰς τὰς ἀπεχθεῖς εἰσηγήσεις γυναικὸς, ἣτις ἐλέγετο θεία τῆς, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν ἡ Κλεονίκη ἠγνόει ὅτι πρᾶγματι ἦτο τοιαύτη. Ὁ εὐγενὴς οὗτος ὑπὲρ τῆς Κλεονίκης ἀγὼν τῆς μητρὸς του ἐξήγει, κατ' αὐτὸν, τὸν ἐξαιρετικὸν χαρακτῆρα τῆς ὅλης ἐπιστολῆς, εἰς ἣν δὲν ἔβλεπε τὴν ὥραν πότε νὰ ἀπαντήσῃ, ὅπως ὅσον ἔνεστι προθυμότερον εἰσακούσῃ τὰς ἀπαιτήσεις, ἢ μᾶλλον παρακλήσεις, τῆς μητρὸς του. Μετὰ πολλὰς καὶ ζωηρὰς καλλιπεῖς ἐκδηλώσεις τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτοῦ πρὸς τὴν μητέρα τελευτῶν τὴν ἀπάντησίν του « Κατ' ἀρχὰς, ἔλεγε, ὠργίσθην καὶ ἐξεμάνην κατὰ τῆς δυστυχοῦς ἐκείνης κόρης, κατόπιν τὴν πε-

ριεφρόνησα, καὶ ἐπὶ τέλους τὴν ἐλησμονήσα· σήμερον ἐκ πάσης καρδίας τὴν συγχωρῶ, ἀφοῦ σὺ συνεχώρησας αὐτὴν· ἀλλὰ μίαν μόνην χάριν ἐπίτρεψόν μοι νὰ σοὶ ζητήσω· ὅταν σὺν Θεῷ ἐπιστρέψω εἰς Σμύρνην καὶ σ' ἐναγκαλισθῶ, νὰ μὴ ἴδω παρυστῶσαν, τοῦλάχιστον τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἐν τῇ ἱερῇ αὐτῇ θεάματι τῆς ἀδόλου καὶ ἐγκαρδίου στοργῆς, τὴν κόρην ἐκείνην, ἣτις ἄκουσα, τὸ πιστεύω, καὶ μὴ ἔχουσα συνείδησιν τῶν πράξεών της, ἀλλ' ὅπως δὴ ποτε ἐπὶ ἡνέγκε τὴν ἀνυπολόγιστον δι' ἐμὲ συμφορὰν νὰ σὲ καταθλίψω καὶ νὰ διατρέξω τὸν κίνδυνον ν' ἀποβάλω τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὑπόληψίν σου. »

Ἀλλὰ μετὰ δύο περίπου μῆνας, ἄλλη ἐκπληξίς ἐπεφυλάσσετο τῷ Φαίδρῳ, διότι μίαν πρωτὰν παρουσιασθεῖς εἰς τὴν φυλακὴν ὁ δανειστῆς τοῦ Μάρκου ἀπέλυσε τὸν ψευδῆ ὀφειλέτην, λέγων ὅτι ἐξησφαλίσθη ἡ πληρωμὴ τῶν ὀφειλομένων, τῆς ἐν Σμύρνῃ τραπεζιτικᾶς πράξεις ἐπαγγελλομένης θείας του ἀναλαβούσης τὴν ἀπότισιν τῶν χρεῶν του. Ὁ Φαῖδρος ἠπόρησε διὰ μίαν στιγμὴν, ἀλλ' εὐθὺς κατόπιν ἐπίστευσε ὅτι ὁ Μάρκος ἀνακαλύψας θείαν του τιμὰ πλουσίαν ἐν Σμύρνῃ — καὶ μὴ λησμονήσωμεν ἐνταῦθα ὅτι ὁ Φαῖδρος σχεδὸν ἠγνόει τὴν Σμύρνην, μάλιστα δὲ τὸν τραπεζιτικὸν καὶ ἐμπορικὸν αὐτῆς κόσμον — κατώρθωσε νὰ τῷ πληρώσῃ ἐκείνη τὰ χρέη του. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Φαῖδρος πλήρης χαρᾶς ἐπανέρχεται εἰς τὸν σεβαστὸν προστάτην καὶ φίλον αὐτοῦ βιβλιοπώλην, ὃς ἀνεύρωμεν ἡμεῖς τὸν μίτον τῶν ἐν Σμύρνῃ διατρεχόντων καὶ ὅς προσπαθήσωμεν νὰ ἀνακαλύψωμεν τὸ πραγματικὸν ἐλατήριο τῆς τοῦ Φαίδρου ἀπαλλαγῆς.

Ὅτε ἡ Κλεονίκη ἐμπιστευθεῖσα τὴν ὑπαρξίν, τὸ μέλλον καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῆς εἰς τὸν Μάρκον εἶδε τὰ πάντα ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς ἀφαρπαγέντα, καὶ, ἢ εἰς τὸ χαρτοπαίγιον ἢ εἰς ἀνοήτους ἐν Εὐρώπῃ διασκεδάσεις ἀναλωθέντα, διασώσασα ὀλίγους μόνον ἀδάμαντας καὶ εὐάριθμα πολύτιμα σκεύη τοῦ οἴκου δὲν ἤθελε πλέον νὰ ζῇ, ἢ διὰ τὸ ὑπερδιετὲς ἤδη τέκνον τῆς καὶ διὰ τὰ τύχη τῆς συγγνώμης τοῦ Φαίδρου καὶ τῆς μητρὸς του, ὑποβαλλομένη εἰς τὰ σκληρότερα τῶν μαρτυρίων, εἰς τοὺς ἀπηνεστέρους κανόνας τῆς ψυχικῆς μετανοίας. Οὐδέποτε τῶντι ἤθελέ τις δυνηθῇ ν' ἀπαντήσῃ ἐν τῷ κόσμῳ αὐτῷ μεταμέλειαν εἰλικρινεστέραν, ἀγνοτέραν, καὶ οὕτως ἀληθῶς μαρτυρικὴν. Ἀλλ' ἵνα ἐννοηθῇ ὁ ἐγκάρδιος καὶ ἀφιλο-

κερδής χαρακτήρ τῆς μετανοίας ἐκείνης, πρέπει νὰ προσθέσωμεν ὅτι εὐθὺς ὀλίγους μῆνας μετὰ τὸ συνοικέσιόν της, ἅμα μαθοῦσα τὰς περιπετείας τοῦ Φαίδρου καὶ τῆς Κλεοπάτρας, τὴν συμφορὰν εἰς ἣν ὑπέπεσεν ἡ σεβαστὴ καὶ φιλόστοργος μήτηρ ἐκ γεγονότων, ἅπερ ἐκείνη προὔκალεσεν, ἡ Κλεονίκη οὐσιωδῶς μετεβλήθη, ἐξεδίωξε τὴν γυναῖκα ἐκείνην, περὶ ἧς, καίτοι θείας της ὀνομαζομένης, ὑπῆρχεν ὑπόνοια ὅτι ἦτο ξένη τις γυνὴ κατορθώσασα νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς πλουσίας ὀρφανίας τῆς Κλεονίκης, καὶ δὲν εἴξευρε τί νὰ πράξῃ πρὸς ἐξιλέωσίν της. Ἡ πρώτη αὐτῆς ἀπόφασις ἦτο νὰ δράμῃ εἰς Παρισίους καὶ νὰ πέσῃ εἰς τοὺς πόδας τοῦ Φαίδρου· ἀλλ' ὁ Ἀριστείδης εἰς ὃν, γινώσκουσα τὴν στενὴν μετὰ τοῦ Φαίδρου φιλίαν του, ἐνεπιστεύθη τὰ σχέδιά της, αὐστηρῶς τὴν ἀπέτρεψεν ἀπ' αὐτῶν, εἰξεύρων τὸν χαρακτήρα τοῦ Φαίδρου καὶ τὰς ὀδυνηρὰς ἐντυπώσεις ἃς ἐνεποιεῖ αὐτῷ πᾶν ὅ,τι ἀνεμίμνησκε τὰς τελευταίας του ἐν Ἀθήναις περιπετείας, ἐπιθυμῶν νὰ μὴ διαταραχθῶσιν ἐξ ἀνωμάτων περιστάσεων αἱ λίαν εὐδόκιμοι τοῦ φίλου αὐτοῦ σπουδαὶ καὶ ἐπὶ τέλους φοβούμενος μήπως ἐν τινὶ βιαίᾳ ἐκρήξῃ, ἢ ἀπλοῖκῃ διαχύσει, ἡ Κλεονίκη ἀποκαλύψῃ εἰς τὸν Φαῖδρον τὸ μυστήριον τῆς δυστυχίας τῆς Κλεοπάτρας. Ἀλλὰ τρία ἔτη μετὰ τοὺς γάμους αὐτῆς ὑπὸ ἀληθινῆς ἐσωτερικῆς κολάσεως βασανιζομένη ἐτόλμησε νὰ μεταβῇ εἰς Σμύρνην μὲ τοὺς ὀλίγας ἀδάμαντάς της καὶ εἰς τὰς σκληροτέρας νὰ ὑποβληθῇ στερήσεις, ὅπως νοσοκομῇ τὴν πάσχουσαν Κλεοπάτραν, ἐλπίζουσα ὅτι, ἂν δὲν ἐξιλεωθῇ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, θὰ τύχῃ ὅμως τοῦ ἐλέους καὶ τῆς συγγνώμης τοῦ οὐρανοῦ. Εἰς Σμύρνην φθάσασα ἔδραμε πρὸς ἀναζήτησιν τῆς Θεοδώρας, εἰξεύρουσα ὅτι παρ' αὐτῆς εἴμπορεῖ νὰ λάβῃ πάσας τὰς δυνατὰς πληροφορίας περὶ τῆς Κλεοπάτρας. Ἡ Θεοδώρα δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποκρούσῃ τὴν ἐπίμονον καὶ μετὰ πυρίνων δακρύων συνοδευομένην αἴτησιν τῆς Κλεονίκης, καὶ οὕτως αἱ δύο γυναῖκες μετέβησαν εἰς τὸ ἰδιαιτέρον δωμάτιον, ἐνθα ἐπὶ τρία περίπου ἔτη ἐβίου ἡ Κλεοπάτρα, οὐδέποτε ἐν τῷ διαστήματι αὐτῷ ὁμιλήσασα, ψιθυρίζουσα μόνον ἐνίοτε, ἀτενίζουσα πάντοτε πρὸς τὰ ἄνω καὶ κρατοῦσα μὲν συνήθως συνεσφιγμένας τὰς δύο παλάμας, ἀλλὰ μετ' ἀποστροφῆς ἀποκρούουσα πάντα χάρτην, ὅστις ἤθελε τῇ παρουσιασθῇ. Πολλάκις ἡ Θεοδώρα ἐδοκίμασε νὰ τῇ ἀναγινώσκῃ, νὰ φέρῃ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν της τὰς τοῦ Φαί-

δρου ἐπιστολάς, ἐλπίζουσα ὅτι ἡ ἐν αὐταῖς υἱικὴ στοργὴ καὶ περιπάθεια ἠδύνατο νὰ τὴν θεραπεύσῃ· ἀλλ' ἡ Κλεοπάτρα, εἰς τὴν θέαν ἐπιστολῶν καὶ χάρτου, ὑπὸ φρίκης κατελαμβάνετο, καὶ κλαυθμηροὺς μόνον ἤχους μετ' ἀηδίας ἐξέβαλλε. Καθ' ἣν ἡμέραν τὴν ἀσθενὴ ἡ Κλεονίκη ἐπεσκέπτετο, εἶχε φθάσει ἐπιστολὴ ἐκ Παρισίων ἐσώκλειστον περιέχουσα καὶ τὴν φωτογραφίαν τοῦ Φαίδρου, ἣν ἡ Θεοδώρα κρατοῦσα ἠνέωξε μετ' ὀλίγα λεπτά, οὕτω συνήθως πράττουσα καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν τριῶν ἐτῶν, ἐλπίζουσα ὅτι δύναται ποτε ἐκ περιεργείας νὰ ζητήσῃ ἡ Κλεοπάτρα νὰ ἴδῃ τὸν γραφικὸν χαρακτήρα τοῦ Φαίδρου. Ἡ Κλεονίκη ἅμα εἰσελθοῦσα παρὰ τῇ Κλεοπάτρᾳ ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας της, ἡσπάζετο τὰς χεῖράς της, καὶ γινώσκουσα ὅτι αἱ ἐπιφωνήσεις, οἱ ὀδυρμοὶ, αἱ συγκεκινημέναι τῆς μετανοίας αὐτῆς ἐκφράσεις παρ' οὐδενὸς ἄλλου πλὴν τῆς Θεοδώρας ἠθελον κατανοηθῇ «ἐγὼ, ἔκραζε κλαίουσα, εἶμαι ἡ αἰτία τῆς συμφορᾶς της· καταράσθητί με, ὀργίσθητί κατ' ἐμοῦ, ὦ θεὲ τῆς δικαιοσύνης!» καὶ ἀμέσως κατόπιν ἀρπάζουσα ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς Θεοδώρας τὴν ἐπιστολὴν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Φαίδρου κατεφίλει καὶ κατέβρεχεν αὐτὰς μὲ τὰ δάκρυά της. Αἱ σκηναὶ ἐκεῖναι αἱ ἔκτακτοι, αἱ ἀσυνήθεις ἐκεῖναι διὰ τὴν Κλεοπάτραν φωναί, ἡ θεὰ προσώπου πρωτοφανοῦς, ἤρχισαν νὰ διεγείρῃσι τὴν περιέργειάν της, καὶ ἡ ἀσθενὴς συγκεντρώσασα ἐπὶ τῆς Κλεονίκης ὀφθαλμοὺς βλοσυροὺς καὶ ὀξεῖς ἐρρίφθη ἐπ' αὐτῆς, καθ' ἣν στιγμὴν αὕτη κατεφίλει τὴν φωτογραφίαν τοῦ Φαίδρου, τὴν ἤρπασεν ἀπὸ τῶν χειρῶν της, καὶ ἐπὶ δέκα περίπου λεπτά καὶ ὀψείς αὐτῆς διέμειναν ἠτενισμέναι ἐπὶ χάρτου, ὃν πρώτην φορὰν ἤγγιζε μετὰ τρία ἔτη. Σπασμωδικαὶ κινήσεις τῆς κεφαλῆς της διέδωκαν ρῆγος ἐλπίδος εἰς τὰς δύο παρεστώσας γυναῖκας, αἵτινες ὥς ἐξ ἐμφύτου ὀρμῆς ἀμφότεραι ἔδραμον νὰ ὑποβάλωσιν ἐνώπιόν της τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Φαίδρου. Αἱ αὐταὶ κινήσεις, τὰ αὐτὰ βλέμματα ἐπανελήφθησαν, καὶ αἱ δύο γυναῖκες ἐπίστευσαν ὅτι ἤκουσαν τὰ χεῖλη τῆς Κλεοπάτρας ψιθυρίζοντα καὶ σχεδὸν ἀναγινώσκοντα τὴν ἐπιστολὴν. «Συγγνώμην, ἐφώνησε τότε ἡ Κλεονίκη, συγγνώμην, μήτηρ τοῦ Φαίδρου» ἐλπίζουσα τὴν πρώτην λέξιν τῆς ἀναρρώσεώς της αὐτὴ πρώτη νὰ τύχῃ καὶ φρονοῦσα ὅτι ἡ πρώτη ἐκείνη λέξις ἤθελεν ἀρκέσει πρὸς ἐξιλασμόν αὐτῆς εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Φαίδρου. Τὰ πρόσωπα, ἅπερ τὴν στιγμὴν ἐκείνην περιστοιχούν

τὴν Κλεοπάτραν, δὲν ἦσαν τὰ συνοδεύοντα αὐτὴν κατὰ τὴν μαύρην νύκτα τῆς ἐξ Ἀθηνῶν ἀπελεύσεως τοῦ Φαίδρου· καὶ ὅμως ἡ Κλεοπάτρα ἅμα ἀρχίσασα νὰ συνέρχεται ἐνόμισεν ὅτι τὴν νύκτα ἐκείνην χαραυγὴ ἀκόμη δὲν διεδέχθη. Καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον! Τὰ τρία ἔτη τοῦ παρελθόντος, ὅπερ ἐφαίνετο ἤδη ἀρχόμενον νὰ λήγῃ, δὲν ἦσαν δι' αὐτὴν νύξ ζοφερά καὶ ἀσέληνος, νύξ ἄνευ ἄστρων, ἄνευ λυχνίας; — «Μὲ ἀγαπᾷ, λέγει» — διότι εὐτυχῶς ἐν τῇ τελευταίᾳ τοῦ ἐπιστολῆς ὁ Φαῖδρος κατὰ τύχην, εἴπερ ποτε καὶ ἄλλοτε, περιπαθεστέρας ἐκφράσεις ἀγάπης εἶχεν ἐπισωρεύσει. — «Μὲ ἀγαπᾷ, γράφει· ἀλλὰ διὰ τί νὰ φύγῃ χωρὶς νὰ μ' ἀποχαιρετίσῃ; Μήπως δὲν ἔφυγεν ἀκόμη, ἅς καταβῶμεν πάλιν εἰς τὸν Πειραιᾶ, μήπως μὲ περιμένῃ!» — «Ναί, σὲ ἀγαπᾷ, ἀπήντησεν ἡ Κλεονίκη μετὰ λυγμῶν, σὲ ἀγαπᾷ, καὶ τὸ μῖσος τοῦ ὅλον δὲν τὸ φυλάττει παρὰ δι' ἐμὲ τὴν ἀμαρτωλὴν· σὲ ἀγαπᾷ περισσότερον παρ' ὅσον νομίζεις, καὶ ἔχει δίκαιον νὰ σὲ ἀγαπᾷ, καὶ πρέπει νὰ σὲ ἀγαπᾷ· ἡ εὐγενὴς καὶ ἀγαθὴ τοῦ καρδία ἐμὲ μόνον ἀποστρέφεται, καὶ πρέπει νὰ μ' ἀποστρέφῃται· μίσσησέ με καὶ σὺ, Κλεοπάτρα, ἀλλὰ συγχώρησόν με· καταράσθητί με, ἂν θέλῃς, ἀλλὰ σταμάτησε εἰς ἐμὲ τὴν κατάραν, μὴ τὴν ἀφῆσῃς νὰ πέσῃ εἰς τὸ δυστυχὲς αὐτὸ τέκνον· ὀργίσθητί με, ἀλλὰ χώρισε τὴν ὀργὴν σου ἀπὸ τοῦ γάλακτός μου, μὴ τὴν φέρῃς καὶ εἰς τὸ τέκνον μου, μήτερ τοῦ Φαίδρου, μήτερ ἀλγοῦσα καὶ πᾶσχουσα διὰ τὸν υἱόν σου.» — Ἡ Κλεοπάτρα λαβοῦσα μηχανικῶς τὸ τέκνον τῆς Κλεονίκης τὸ κατεφίλησεν εἰς τὸ μέτωπον, καὶ ἀποτόμως τότε στραφείσα πρὸς αὐτὴν «σὲ ἀγαπᾷ τὸ τέκνον σου;» τὴν ἐρωτᾷ; «Ναί! Κλεοπάτρα, μὲ ἀγαπᾷ καὶ μὲ πονεῖ ὅπως ὁ Φαῖδρος πονεῖ δι' ἐσέ.» — «Ἄν φύγῃ εἰς τὰ ξένα, θὰ σὲ ἀποχαιρετίσῃ;» — «Κλεοπάτρα μου, προσφιλὴς καὶ σεβαστὴ Κλεοπάτρα, δίδωξέ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς σου τὴν ἀπιστίαν αὐτὴν ιδέαν. Ὁ Φαῖδρος ἔφυγε χωρὶς νὰ σὲ ἀποχαιρετίσῃ, διότι συνεστέλλετο ἐκ πολλῆς ἀγάπης καὶ εὐλαβείας νὰ προσέλθῃ ἐνώπιόν σου· δὲν σὲ ἀπεχαιρέτισεν ἀκόμη, διότι ὁ γέρων φιλόσοφος καθηγητὴς καὶ ἡ ἀπλοϊκὴ ἐκείνη Εἰρήνη τὸν ἡμπόδισαν.» — Ὁ τρώσας ἰάσατο, ἡ ἀμαρτωλὴ ἐξιλεοῦτο πρὸ τοῦ Πλάστου καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἡ διάνοια τῆς Κλεοπάτρας ἐπανήρχετο εἰς τὸ περικαλλὲς ἐκεῖνο ἐνδιαίτημα ὅθεν, κακῇ μοίρᾳ καὶ συρροῇ προσβολῶν θανασίμων, εἶχεν ἐκφύγει, καὶ ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἡ ὑπὸ τρικυμιῶν καὶ σάλων

συνταραχθεῖσα ἐγαληνία. Ἐκ τῶν πολυαριθμῶν φακέλλων, οἵτινες περιέκλειον τὰς τριετείς τοῦ Φαίδρου ἐπιστολάς, ἡ Θεοδώρα καὶ ἡ Κλεονίκη προσήνεγκον δεκάδα τινὰ πρὸς ἀνάγνωσιν εἰς τὴν Κλεοπάτραν, καὶ ἡ χαρὰ τῆς δὲν εἶχεν ὄριον, καὶ τὰ δάκρυα ποταμῶν ῥέοντα κατέβρεχον τοὺς προσφιλῆς τῶν ἐπιστολῶν χάρτας, καὶ ἀνεκούφιζον καὶ παρηγόρουν τὴν μητέρα. Τὴν πρωτὴν τῆς ἐπιούσης ἡ Θεοδώρα ἀνεπίσχετος ἔτρεχεν εἰς τὸν ἔφορον τοῦ νοσοκομείου καὶ εἰς τὸν ἰδικὸν ἱατρὸν τῶν φρενοβλαβῶν, ὅστις μαθὼν τὰς λεπτομερείας ἀπάσας τοῦ εὐτυχοῦς γεγονότος οὐδεμίαν πλέον εἶχεν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἰάσεως τῆς σεβαστῆς καὶ συμπαθητικῆς αὐτοῦ ἀσθενοῦς, καὶ περὶ τὴν μεσημβρίαν ἡ Κλεοπάτρα εὕρισκετο ὑγιὴς μὲν τὸν νοῦν ἐν τῇ πτωρικῇ κατοικίᾳ τῆς Θεοδώρας, ἀλλὰ ἀπειρηκυῖα σωματικῶς καὶ καταπεπονημένη. Ἐπὶ δύο περίπου μῆνας μετὰ τὴν ἴασιν αὐτῆς ἡ Κλεοπάτρα ἡσχολεῖτο μελετῶσα τὰς ἐπιστολάς τοῦ Φαίδρου, ὅπως μάθῃ καὶ τὴν τελευταίαν περὶ τοῦ ἐν Παρισίῳ αὐτοῦ βίου λεπτομέρειαν, καὶ ἐργαζομένη ὅπως, καθὼς πρότερον, πορίζεται πρὸς τὸ ζῆν, διότι μετ' ὀργῆς σχεδὸν ἀπέκρουσε πρότασιν τινὰ τῆς Κλεονίκης, παρακαλεσάσης αὐτὴν νὰ δικαιτῶνται ὁμοῦ καὶ νὰ νέμωνται ἀδελφικῶς τοὺς μικροὺς πόρους, οἵτινες τῇ ὑπολείποντο ἔτι ἐκ τῶν κατὰστροφῶν τοῦ πρώην συζύγου τῆς. Ἀλλ' ἡ Κλεονίκη ὥρας ὅλοκληροὺς διήρχετο παρὰ τῇ Κλεοπάτρᾳ ζητοῦσα θεραπαινίδος σχεδὸν ἔργα νὰ ἐκπληροῖ παρ' αὐτῇ, ἅπερ ὅμως ἡ πάντοτε ὑπερήφανος ἐκείνη δέσποινα ἀπεποιεῖτο· ἀνεδέχθη μόνον προθύμως νὰ τὴν ἐξιλεώσῃ παρὰ τῷ Φαίδρῳ, καὶ τοῦτο ἔπραξεν ἀπ' αὐτῆς ἔτι τῆς πρώτης ἐπιστολῆς, ἣν μετὰ τὴν ἴασιν αὐτῆς πρὸς τὸν υἱὸν ἔγραψεν.

Δὲν παρήλθον ἀκριβῶς δύο μῆνες ἀπὸ τῆς νέας αὐτῆς ἀλλοιωσεως τῶν πραγμάτων, καὶ ἐνῶ εὕρισκοντο παρὰ τῇ Θεοδώρα διαλεγόμεναι καὶ ἐργαζόμεναι ἡ Κλεοπάτρα καὶ ἡ Κλεονίκη, εἰσέρχεται ἀήθως καὶ ἀδεξίως ξενότροις ἀνὴρ, εἰς οὗ τὴν θέαν ἡ Κλεονίκη ἀποτροπιαζομένη ἄρχεται νὰ ἐκφέρῃ ἀναθέματα ἐπ' αὐτοῦ καὶ εἰς τοσαύτην ἐξαψιν ἤλθεν, ὥστε, ἂν δὲν συνεστέλλετο τὴν σεβαστὴν φίλην, ἡδύνατο νὰ προβῇ εἰς κινήματα καὶ εἰς λέξεις ἀναξίας αὐτῆς. Ἡ Κλεοπάτρα τὴν καθήσυχασε, καὶ ἐπειδὴ ὁ Μάρκος — διότι αὐτὸς ἦτον ὁ ξένος — ἐπροφασίσθη ὅτι δὲν ἤρχετο εἰς ἐπίσκεψίν τῆς ἢ ὅπως φιλήσῃ τὸ τέκνον τῶν, ἡ φιλόστοργος Κλεοπάτρα πᾶσαν με-

τῇλθεν ἐπιτηδειότητα, ὅπως παῖση τὴν Κλεονίκην νὰ ἐπιτρέψῃ ὀλίγας τοῦλάχιστον ὥρας εἰς τὸν πατέρα νὰ κρατήσῃ εἰς τὰς ἀγκάλας του τὸν τρυφερὸν αὐτῶν γόνον. Ἡ Κλεονίκη ἐμπιστευθεῖσα τὸ τέκνον τῇ Κλεοπάτρᾳ εἰς ἄλλο μετέβη παρακείμενον δωμάτιον, ὅθεν τὰ πάντα ἡδύνατο νὰ ἀκούσῃ. Ἄμα μαθοῦσα ἡ Κλεοπάτρα ὅτι ὁ Μάρκος πρὸ δέκα καὶ πέντε περίπου ἡμερῶν εἶχεν ἀφήσει τοὺς Παρισίους, περίφροντις καὶ ἀγωνιώσα ἡρώτα αὐτὸν ἂν ἐγνώρισεν ἐκεῖ ἓνα νέον Ἑλληνα σπουδαστὴν τῆς ἱατρικῆς Φαῖδρον, ἂν τὸν εἶδεν ἀναχωρῶν, καὶ, τέλος πάντων, ἂν εἰξεύρει νὰ τῇ εἴπῃ τι περὶ τοῦ νέου ἐκείνου. Ὁ ἡλίθιος καίτοι ἐννοήσας ὅτι εἶχεν ἀπέναντι αὐτοῦ τὴν μητέρα τοῦ Φαίδρου, ἡ τοῦλάχιστον δυνάμενος νὰ τὸ ὑποπτεύσῃ, τῇ ἀφηγήθη πάσας τὰς τελευταίας τοῦ υἱοῦ τῆς περιπετείας, ἐν αἷς καὶ τὴν φυλάκισιν καὶ τὴν μετεμφίεσίν του — διότι ὁ Μάρκος εἶχε μάθει τοῦτο τυχαίως — περιορισθεὶς μόνον νὰ προσθέσῃ, ὡς τελευταῖον τοῦ λόγου του σχόλιον, ὅτι πολὺ ἐλυπεῖτο γενόμενος αἵτιος τῆς φυλακίσεως τοῦ νεαροῦ σπουδαστοῦ, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἡδύνατο νὰ πράξῃ ἄλλως ἢ νὰ φύγῃ, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ἀπαλλαγῇ τῶν χρεῶν καὶ τὸν πρόμαχον τῆς τιμῆς του ἐλευθερώσῃ. Ἐνεθυμειτο, ἔλεγεν, ὅτι οἱ γονεῖς αὐτοῦ ζῶντες τῷ εἶχον εἶπει πολλάκις ὅτι ἔζη ἐν Σμύρνῃ γραῖα τις θεία ἀρκετὰ πλουσία φέρουσα τὸ δεῖνα ὄνομα, καὶ, πρὸς ἀναζήτησιν αὐτῆς, ἔσπευσε νὰ ἔλθῃ εἰς Σμύρνην, ἀλλὰ δυστυχῶς μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης δὲν κατώρθωσε νὰ τὴν ἀνακαλύψῃ. Ἡ Κλεοπάτρα ἐννοήσασα τότε κάλλιον πόσον δίκαιον εἶχεν ἡ Κλεονίκη ν' ἀποστρέφηται τοιοῦτον ἄνθρωπον ἠρκέσθη νὰ κινήσῃ τὴν κεφαλὴν τῆς «λοιπὸν, κύριε, προσθέτουςα, ἤλθετε διὰ νὰ ἐκμεταλλευθῇτε τὰ πλούτη τῆς θείας σας, καὶ ὅχι διὰ νὰ ἐναγκαλισθῇτε τὸ τέκνον σας!» καὶ λαβοῦσα τὸ παιδίον ἐκ τῶν χειρῶν του «Κλεονίκη, ἐφώνησε, ἔλθε νὰ λάβῃς τὸ τέκνον σου, διότι ὁ πατήρ αὐτοῦ πλέον τοῦ δέοντος τὸ ἐκράτησεν εἰς τὰς ἀγκάλας του.» Ἄλλ' ἡ Κλεονίκη, πρὶν ἢ περιμεῖναι τὴν πρόσκλησιν ταύτην, εἰσέβηλε δρομαία εἰς τὸ δωμάτιον τῆς συνεντεύξεως, διότι ἀκούσασα τὸν διάλογον ἤρχετο ἀγριώτερον ἔτι νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Μάρκου. «Νέαν λοιπὸν δυστυχίαν ἐφέραμεν εἰς τὴν οἰκογένειαν αὐτὴν, ἥτις τοσαύτας ὑπέστη δοκιμασίας ἐξ αἰτίας ἡμῶν; Ὑπαγε, ἄθλιε, νὰ κρύψῃς τὸ νέον σου αἵσχος καὶ παῦσον νὰ ταραττῇς διὰ τῆς ἀποτροπαίας σου θεᾶς τὴν μητέρα τοῦ θύμα-

τός σου.» Ὁ Μάρκος ἔσπευσε τότε νὰ ἐξέλθῃ, χωρὶς καὶ ἐξ ὑποκρισίας νὰ ζητήσῃ νὰ ἴδῃ τὸ τέκνον του. Ἄλλ' ἡ Κλεοπάτρα ἥτις, προκειμένου περὶ τοῦ Φαίδρου, ἐλησιμόναι τὴν νοσερὰν τῆς κατάστασιν καὶ τὰς δυνάμεις εἰκοσαετοῦς κόρης ἀνεύρισκεν ἐν ἑαυτῇ, μετὰ βραχυχρόνιον σιωπὴν, ἣν δὲν ἐπέτρεψε νὰ διακόψωσιν ἡ Κλεονίκη καὶ ἡ Θεοδώρα, προσπαθοῦσαι νὰ τὴν παρηγορήσωσι διὰ τὴν νέαν αὐτῇ συμφορὰν τοῦ Φαίδρου, λαβοῦσα σοβαρὸν καὶ ἐπιτακτικὸν ἦθος ἐζήτησε νὰ προσκαλέσωσιν ἀνυπερθέτως τὸν τε γηραιὸν ἑφορον τῶν νοσοκομείων καὶ τὸν ἱατρὸν τῶν φρενοβλαβῶν. Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν οἱ ἀγαθοὶ οὗτοι ἄνθρωποι εὗρισκοντο παρὰ τῇ Κλεοπάτρᾳ, ἥτις ἐκθέσασα αὐτοῖς, ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τῶν δύο φίλων τῆς γυναικῶν, τὰ τελευταῖα ἐν Παρισίοις τοῦ υἱοῦ τῆς συμβάντα «ἐγὼ, τοῖς εἶπε, θὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸ Γαλλικὸν προξενεῖον ὡς θεία τοῦ Μάρκου ἐμπορευομένη καὶ ἐκτελοῦσα τραπεζιτικὰς ἐργασίας ἐν Σμύρνῃ, ἵνα ὑποστῶ τὰς συνεπείας ὀφειλέτιδος ἀναλαβούσης νὰ πληρώσῃ τὰ χρέη τοῦ ἀνεψιοῦ τῆς. Μὴ τολμήσητε νὰ μὲ διαψεύσητε, διότι θὰ μὲ φονεύσητε.» Εἰς τὴν πρώτην τοῦ ἐφόρου παρατήρησιν, ἡ Κλεοπάτρα ἠγέρθη ὡς μαινομένη, ἀλλὰ ζητήσασα συγγνώμην διὰ τὸν ἀπρεπῆ τῆς φωνῆς τόνον ἐκάθισε πάλιν, καὶ τὴν σοβαρότητά τῆς ἐπανευροῦσα, «λοιπὸν, προσέθηκε, τὸ ἠκούσατε, οὐδεὶς καὶ οὐδεμία ἐξ ὑμῶν θὰ μὲ διαψεύσῃ. Ἡ θεία τοῦ Μάρκου δὲν ὑπάρχει πλέον εἰς τὴν ζωὴν. Τὴν οἰκογένειάν τῆς ἐγὼ πρὸ πολλοῦ τὴν γνωρίζω, ἀλλ' οὐδὲν μέλος αὐτῆς σώζεται πλέον ἐν Σμύρνῃ. Ὅταν ἐρωτηθῇτε περὶ τῆς καταστάσεώς μου, θὰ βεβαιώσητε ὅτι ἐγὼ εἶπω εἰς τὸ Γαλλικὸν προξενεῖον.» Οἱ παρεστῶτες ἐνθυμούμενοι ὅτι ἡ Κλεοπάτρα εἶχε πάθει τὴν φοβεράν ἐκστασιν τῶν φρενῶν ἐκ τῶν ἀντιρρήσεων, ἃς οἱ ἄλλως εἰλικρινεῖς αὐτῆς φίλοι ἀντέταξαν εἰς τὰς ὁρμὰς τῆς, ὑπήκουσαν, καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἡ Κλεοπάτρα παρεκάλει τὰς ἐν Σμύρνῃ Γαλλικὰς ἀρχὰς ὅπως τηλεγραφήσωσιν εἰς Παρισίους πρὸς τὸν δανειστήν τοῦ Μάρκου ὅτι ἡ θεία του πληρώνει τὰ χρέη του. Πλὴν τῆς τηλεγραφικῆς ἠκολούθησε καὶ ἄλλη ταχυδρομικὴ ἀλληλογραφία, ἐξ ἧς ἀγνοοῦμεν πῶς ὁ δανειστής ἐπέισθη νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ψευδῆ Μάρκον ἐκ τοῦ Clichy, διότι ἡ Κλεοπάτρα δὲν ἔδιδεν ἢ μόνον τὴν ὑπογραφὴν τῆς. Πιθανῶς γνωρίσας οὗτος ἀκριβῶς τὰ κατὰ τὸν Μάρκον καὶ ἀκούσας αὐτὸν νὰ διηγῇται τὰ πλούτη τῆς ἐν Σμύρνῃ θείας του

ἐνόμισεν ὅτι πράγματι ἔμελλον ταχέως νὰ πληρωθῶσι τὰ ὀφειλομένα, ἢ πιθανώτερον ἔτι αἰ εἰς τὸ Γαλλικὸν Προξενεῖον διαβεβαιώσεις τοῦ ἐφόρου καὶ τοῦ ἱατροῦ περὶ τῆς ταυτότητος τῆς θείας τοῦ Μάρκου εἰς τοῦτο νὰ συνετέλεσαν — διότι οἱ ἀξιόλογοι φίλοι τῆς Κλεοπάτρας οὐδὲ στιγμὴν ὑπολογίσαντες τὰς συνεπείας τῶν καταθέσεων τῶν ὑπεστήριξαν εἰς τὸ Γαλλικὸν προξενεῖον ὅτι ἡ Κλεοπάτρα ἦτον ἡ θεία τοῦ Μάρκου, ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς φιλανθρωπίας καὶ ἔτοιμοι ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ πράξωσιν ἄλλως, προκειμένου περὶ γυναικὸς πολλαχῶς δυστυχοῦς καὶ πρὸ μικροῦ ἐκ τοῦ φρενοκομείου ἀπαλλαγείσης. Ἀλλὰ τὰ χρέη δὲν ἐπληρώθησαν ἐντὸς τῆς βραχυτάτης προθεσμίας, ἣν αὐτὴ ἡ Κλεοπάτρα ὥρισε, καὶ ἐπειδὴ εἶχεν ἐπισήμως ἐνώπιον τοῦ προξενείου διακηρύξει ὅτι ἐπηγγέλλετο τὸν ἔμπορον καὶ τὸν τραπεζίτην, ἐδικάσθη, κατεδικάσθη καὶ καθείρχθη εἰς τὴν πολιτικὴν φυλακὴν τοῦ ἐν Σμύρνῃ Γαλλικοῦ Προξενείου, διότι ὁ ἐν Παρισίοις δανειστής ἐκμανεῖς κατὰ τῆς ὑποτιθεμένης θείας καὶ εἰς κακὴν πρόθεσιν ἀποδοῦς τὴν δυστροπίαν τῆς πληρωμῆς, ἣν, ἐπίστευεν, ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ ὡς ὁμολογουμένως πλουσία, ἐξήτήσατο τὴν αὐστηράν τοῦ νόμου ἐφαρμογὴν, ἀποφασισμένος, μέχρι τοῦ τελευταίου καὶ μάλλον μεμακρυσμένου τοῦ Μάρκου συγγενοῦς, νὰ τιμωρήσῃ τὴν τοῦ ὀφειλέτου αὐτοῦ γενεάν. Εἰς τοὺς δύο φίλους καὶ τὰς δύο φίλας τῆς Κλεοπάτρας αἱ Γαλλικαὶ ἀρχαὶ εὐκόλως ἐπέτρεψαν νὰ τὴν ἐπισκέπτωνται· ἀλλ' ἡ τολμηρὰ καὶ γενναία γυνὴ δὲν ἤκουε πλέον οὐδὲ ἡσθάνετο παρηγορίας. Μελαγχολία φρικτὴ τὴν κατέλαβεν, ἣν δυστυχῶς πολλαὶ περιστάσεις ὁσημέραι ἐπέτεινον. Ὑφίστατο νέαν διὰ τὸν Φαῖδρον θυσίαν, ἀλλὰ τὴν θυσίαν αὐτὴν ὁ δόλος συνώδευε, καὶ τῆς ἀπάτης συνενόχους αὕτη καθίστα τέσσαρας ἄλλας ὑπάρξεις σεβασμίας καὶ προσφιλεῖς. Ἡ κοινωνικὴ αὐτῆς θέσις ἀπὸ πτώσεως εἰς πτώσιν μετέβαινε, καὶ ἡ κοινωνία τῆς πολιτικῆς φυλακῆς, ἣν, χωρὶς νὰ ἀναστρέφεται, ἠναγκάζετο νὰ βλέπῃ περὶ ἑαυτὴν, ἀηδίας ῥῆγος καὶ βαρυθυμίαν μαύρην τῇ ἐνέπνεεν. Ἀλλ' ἐν ταῖς σκέψεσι καὶ ταῖς αἰσθήμασιν, ὑφ' ὧν κατείχετο ἐν τῇ φυλακῇ, οὐδὲ κόκκος ὑπῆρχεν ἐγωΐσμου. Τούναντίον ὅ,τι μέχρις ἀπελπισίας τὴν ἔθλιβεν, ὅ,τι ἐπέζεε τὴν καρδίαν της, ἦτον ὁ φόβος μήπως ἡ πτώσις αὕτη τῆς μητρὸς τὸν υἱὸν εἰς τὰς ὕψεις τοῦ κόσμου ἐπηρεάσῃ. Ἦδη ἡ πρώτη τοῦ Φαῖδρου

ἀποτυχία δὲν προῆλθεν ἐκ τῆς ἐργατικῆς θέσεως τῆς μητρὸς, καθ' ἧς ἀτομικῶς αὕτη οὐδέποτε ἐγόγγυσεν, εἰς τὴν ὁποίαν ἄσμενος ὑπεβλήθη ἐν Σμύρνῃ, ὅπως μὴ, διδάσκουσα ἐν Ἀθήναις, ἀναγκάσῃ τὸν Φαῖδρον νὰ ὁμολογήσῃ ἑαυτὸν υἱὸν ταπεινῆς παιδαγωγοῦ καὶ οἰκοδιδασκαλίσης; Καὶ δὲν ἦτον ἄρα γε πιθανὸν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, αἱ τῆς μητρὸς νέαι τύχαι εἰς τὸν υἱὸν νὰ ἀνταναχλασθῶσι καὶ ὁ Φαῖδρος νὰ περιφρονηθῇ ὡς γόνος μητρὸς φρενοβλαβοῦς, δολίας, κοινῆς ἐργάτιδος; Ταῦτα ἐπὶ δέκα καὶ πέντε ὅλας ἡμέρας ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ τῇ φαντασίᾳ ἀνακυκλοῦσα, ἐπὶ ἐνὸς δὲ συνήθως παραθύρου τοῦ τῆς φυλακῆς δωματίου ἐρειδομένη, κατὰ τὰς στιγμὰς τῶν μελαγχολικῶν σκέψεων της, παρετήρησεν αἰφνης μίαν πρωτὰν ὅτι ἀπ' αὐτοῦ κατεφαίνετο εὐδιακρίτως ἡ εἰς τὴν κόμην της ἄγουσα, καὶ ἐθεώντο οἱ πέριξ τῆς προσφιλοῦς αὐτῆς κατοικίας λόφοι, κατοικίας, μεθ' ἧς συνεδέοντο ἡ ἀρχαιότεραι εὐτυχίας ἡμέραι ἢ μεταγενέστεραι τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ Φαῖδρου ἀναμνήσεις. Ἐκτοτε πλέον ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τὸ παράθυρον ἐκεῖνο προσκεκολλημένη εἶχε λησμονήσει ὁποίας ἐλπίδας ἀνεύρισκεν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ υἱοῦ της, ὁποῖαν πραγματικὴν εὐδαιμονίαν ἐπεφύλαττεν αὐτῇ ὁ ἀρρενωπὸς ἐν Παρισίοις βίος καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ τοῦ Φαῖδρου προαγωγή, καὶ δὲν ὑπελόγιζεν ἢ τὰς πιθανὰς ἀποτυχίας, ἢ ἡ τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς πτώσεως θέσις ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὸ λαμπρὸν στάδιον τοῦ Φαῖδρου. «Εἰζεύρω ὅτι θὰ τὸν λυπήσω, ἐψιθύρισε ποτε ἀπὸ τοῦ παραθύρου ἐκεῖνου, οἶονεὶ ἐκφέρουσα τὸ συμπέρασμα τῶν ἐνδομύχων της λογισμῶν, εἰζεύρω ὅτι θὰ τὸν λυπήσω, ἂν ἀποθάνω· καὶ ὅμως πόσον θὰ μ' εὐηργέτῃ ὁ Πλάστης ἂν ἀνεκάλει με ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Ἡ ἀπὸ πολλοῦ ἤδη κλονηθεῖσα ὑγεία της ὑπὸ τὸ βάρος τῶν σκέψεων τούτων κατεβάλλετο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν, αἱ ὥραῖαι ἀλλ' ἐπίβουλοι τοῦ ἔαρος νύκτες, ἃς πολλάκις διήρχετο ἄγρυπνος ἀπὸ τοῦ παραθύρου, ἐν ἐσπέrais σεληναίαις, ἀποβλέπουσα πρὸς τὰ δένδρα, τοὺς λόφους, τὰς ἐξοχικὰς καλύβας τῆς κόμης, αἱ ὥραῖαι, λέγω, τοῦ ἔαρος νύκτες, ἐπηρέαζον τὴν νοσερὰν της κατάστασιν, καὶ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐκεῖνου ὄθεν, κατ' ἄλλην τινὰ ἐπίσημον νύκτα, παρηγορίας αὖρα εἰς τὴν ψυχὴν της κατῆλθε, τὴν θανάσιμος δρόσος εἰσέβαλλεν εἰς τὸ καταβεβλημένον της σῶμα, καὶ μετὰ δύο ἐβδομάδας ὀξεῖα φθίσις ἀφῆρπαζεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς φυλακῆς καὶ τῶν

φόβων τῆς συνεπειᾶς τοῦ δόλου, ἀπὸ τῶν εὐαρίθμων τῆς φίλων, ἀπὸ τῶν ἀγκαλῶν τοῦ μακρὰν αὐτῆς ἐκείνην μόνην, τὴν στιγμὴν ταύτην, ἀναλογιζομένου καὶ ποθοῦντος υἱοῦ τῆς. Αἱ τελευταῖαι τῆς λέξεις ἦσαν ἡ πρὸς τὴν Κλεονίκην καὶ τὴν Θεοδώραν ἐπιτακτικὴ παραγγελία ὅπως τὴν θάψωσιν ἐντὸς τοῦ νεκροταφείου τῆς κώμης, καὶ τὸ πανύστατον χαῖρε πρὸς τὰ ἐν Παρισίοις σπλάγχνα τῆς ἀπηλυθύνετο. Τὸ ὄνομα τοῦ Φαῖδρου τελευταῖον προφέρουσα ἐνεχείρησεν εἰς τὴν Κλεονίκην μικρὸν χάρτην, ἐφ' οὗ πρὸ ἡμερῶν εἶχε χαράξει τὴν διὰ τὸ πενιχρόν τῆς μνημῆα ἐπιγραφὴν.

Ἡ Κλεονίκη ἀφῆσασα πλέον τὴν πόλιν κατόκησεν ἐν εὐτελεῖ καλύβῃ τῆς κώμης, καὶ ἐκ τοῦ ὑστερήματός τῆς προμηθευθεῖσα λιθίνην πλάκα ἐπέθηκεν αὐτὴν, τὴν ἰδιόχειρον ἐπιγραφὴν τῆς Κλεοπάτρας φέρουσαν, ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς πολυκλαύστου δεσποίνης, ἐφ' οὗ ἀνὰ πᾶσαν αὐγὴν τὸ τέκνον αὐτῆς ἐκ τῶν χειρῶν κρατοῦσα ἤρχετο νὰ ρίπτῃ δροσερὰ τῆς ἐξοχῆς ἄνθη.

Καὶ ὁ Φαῖδρος τίποτε δὲν ἐγίνωσκε, καὶ ὁ Φαῖδρος τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἀποπερατώνσας δέκα περίπου μῆνας, μετὰ τὴν ἐκ τοῦ Clichy ἐξοδὸν τοῦ, ἠτοιμάζετο ν' ἀφήσῃ τοὺς Παρισίους, νὰ δράμῃ εἰς τῆς μητρὸς τὰς ἀγκάλας καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα αὐτοῦ τὴν θερμουργὸν νὰ θέσῃ τὴν προσφιλὴ του μητέρα, ἀφρόντιδα πλέον καὶ τῶν δοκιμασιῶν ἀπηλλαγμένην τῆς ἐργασίας. Ἐνεκὰ τῶν πολιτικῶν τῆς ἐποχῆς περιπετειῶν, — εὐρισκόμεθα ἤδη ἐν τῷ ἔαρι τοῦ 1863 — ἡ πρωτεύουσα τῆς Γαλλίας νέαν ἀνέλαβε ζωὴν καὶ μεγίστην παρείχεν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἔτος 1858, ὁπότε ἡ ἐκ γνωστῆς τινος ἀποπείρας τρομοκρατορία ἐπηύξησεν. Ἄλλ' ὁ Φαῖδρος ἀνάληγτος πρὸς τὴν νέαν περὶ ἑαυτὸν κίνησιν ἔσπευδε νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἐπιφυλαττόμενος ἄλλοτε νὰ μελετήσῃ κάλλιον τὴν μεγάλην χώραν, ἣν ἐγκατέλειπε. Τὴν προτεραίαν τῆς ἀναχωρήσεώς του ἡμέραν, παράδοξός τις ἀλλὰ καὶ σύμφωνος πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ ἰδέα ἀνέβη εἰς τὴν κεφαλὴν του. Ἡθέλησε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν δανειστὴν τοῦ Μάρκου, διὰ νὰ μάθῃ ἂν ἐπληρώθησαν τὰ χρέη τοῦ Ἑλλήνος, περὶ οὗ, εἶπεν, ὡς συμπολίτου αὐτοῦ ἐνδιεφέρετο νὰ λάβῃ ὅλας τὰς δυνατάς πληροφορίας, διότι ἐξ αἰτίας του, διαβληθέντος πιθανῶς, εἶχε συκοφαντηθῇ ὁλόκληρον τὸ ἔθνος αὐτοῦ. Ὁ δανειστὴς μετὰ δύο ἡμέρας μέλλων νὰ λάβῃ τὸ ἐκ Σμύρνης ταχυδρομεῖον του δὲν ἐ-

γνώριζεν ἀκόμη τὸν θάνατον τῆς πλαστῆς θείας καὶ περιορίσθη νὰ ἀπαντήσῃ ὅτι, «καθὼς φαίνεται, ἡ γενεὰ ὅλη τοῦ Μάρκου ὁμοιάζει τὸν ὀφειλέτην του ἐκεῖνον, διότι ἡ θεία δυστροπεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποχρεώσεις τῆς, ἀλλὰ δι' αὐτὸ καὶ θὰ τελειώσῃ τὰς ἡμέρας τῆς εἰς τὴν φυλακὴν. Ἐδῶ εἶναι ἡ ἀλληλογραφία τῆς, καὶ δὲν δύναται νὰ μὲ διαφύγῃ. » Ὁ Φαῖδρος ρίπτων τὸ βλέμμα ἐπὶ τῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ἐπιστολῶν διακρίνει τὸν χαρακτῆρα τῆς μητρὸς του, ἐκβάλλει ἀνάρχρους λέξεις, ἀλλὰ συλλογισθεὶς εἰς ὁποίου ἀνθρώπου οἰκίαν εὐρίσκεται καὶ φοβηθεὶς μήπως, προδίδων τὰς ὑπονοίας του, ὑποστῇ νέαν τινὰ δοκιμασίαν, ἀπεχαιρέτισεν ἔσπευσμένως τὸν δανειστὴν καὶ ἐξελθὼν τοῦ οἴκου ἀφῆθη ὅλος εἰς τεταραγμένην σειρὰν σκέψεων, ὑποψιῶν, φόβων, οὓς οὐδὲν μέσον εἶχε νὰ διαλύσῃ. Τηλεγραφεῖ εἰς τὸν Ἀριστείδην ὅτι αὐριοῦ ἀναχωρεῖ εἰς τὴν Ἀνατολὴν, καὶ, ἐπειδὴ δὲν σκοπεύει νὰ ἀναβῇ εἰς Ἀθήνας, τὸν παρακαλεῖ θερμῶς νὰ κατέλθῃ ἐκεῖνος εἰς Πειραιᾶ καὶ νὰ τῷ ὁμολογήσῃ τὰ πάντα. Ὁ Ἀριστείδης μαθὼν ὅλα τὰ τελευταῖα θλίβερά ἐν Σμύρνῃ συμβάντα ἠγνώνει τί εἴξευρε καὶ τί δὲν εἴξευρεν ὁ Φαῖδρος. Τηλεγραφήσας ἔσπευσμένως εἰς Σμύρνην μανθάνει ὅτι εἰς Παρισίους οὐδὲν ἀνηγγέλθη, καὶ εἰδοποιεῖ συγχρόνως ὅτι μὲ τὸ προσεχὲς φθάνει ἀνυπερθέτως εἰς Σμύρνην ὁ Φαῖδρος. Ἡ ἐν Πειραιεῖ ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου συνέντευξις τῶν δύο φίλων ὑπῆρξε σπαραξικάρδιος. Ὁ Φαῖδρος μόλις τὸν Ἀριστείδην ἀσπασθεὶς τὸν ἐρωτᾷ μήπως εἶναι φυλακισμένη ἡ μήτηρ του, καὶ ὁ Ἀριστείδης ἐννοήσας ὅτι τοῦτο μόνον ἐγίνωσκεν ἢ ὑπόπτεισεν, ἠναγκάσθη νὰ τὸν προπαρασκευάσῃ διὰ τὴν φρικτὴν καὶ ἀπαισίαν τοῦ θανάτου τῆς μητρὸς ἀγγελίαν, ἐκθέσας τὰ πάντα εἰς τὸν Φαῖδρον, πλὴν τῆς ἐσχάτης συμφορᾶς. Ἡγωνίσθη νὰ τὸν κρατήσῃ ὀλίγας ἡμέρας εἰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον ἐπεθύμει νὰ τὸν συνοδεύσῃ εἰς Σμύρνην, ἀλλὰ καθήκοντα οἰκογενειακὰ κατεπεύγοντα δὲν τῷ ἐπέτρεπον νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης ἐπιβαλλόμενον τοῦτον πόθον. Οὕτω μετὰ ἐνδεκα ἑτῶν στέρησιν τοῦ πατρῷου ἐδάφους ἐπαναβλέπει τὴν Σμύρνην ὁ Φαῖδρος ἀλλ' ὁποῖα ἀντίθεσις πρὸς τὰς ἐντυπώσεις τῆς ἐκ Σμύρνης ἐξόδου! Τότε ἵπτατο φεύγων ἐπὶ πτερύγων λαμπρῶν ἐλπίδων, καὶ τώρα καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλον νὰ πραγματοποιήσῃ, φοβερά θύελλα ἔρριπτε κάτω τὸν πηγασόν του. Ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ ἅμα προσορμισθέντι, εὐρέθησαν πρῶ-

τοι ὁ ἔφορος τοῦ νοσοκομείου, ὁ ἰατρὸς καὶ ἡ Θεοδώρα. Ἐκ τῆς φυσιογνωμίας καὶ τῶν λόγων αὐτῶν ὑπέθεσε συμφορὰν σοβαρωτέραν ἐκείνης ἣν εἶχε προαγγείλει αὐτῷ ὁ Ἀριστείδης, περιορισθεὶς νὰ τῷ εἴπῃ ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ ἐν τῇ φυλακῇ διὰ τοὺς γνωστοὺς λόγους διατελοῦσα εἶχε νοσήσει ἂν ὄχι ἐπικινδύνως ἀρκετὰ σπουδαίως. Ὅτε ἤδη εὐρίσκοντο ἐπὶ τῆς προκυμίας, ὁ ἔφορος παρεκάλεσε τὸν Φαῖδρον νὰ διέλθῃ τὴν ἐσπέραν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπέμενε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Γαλλικοῦ προξενείου· οἱ ἄλλοι ἐπροφασίσθησαν ὅτι εἰς τοιαύτην προκεχωρημένην ὥραν αἱ ἐπισκέψεις τῶν φυλακῶν δὲν ἐπετρέποντο, ἀλλ' ὁ Φαῖδρος ὑποπτευθεὶς τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῆς ἀντιρρήσεως, « εἰπέτε μοι, τοῖς λέγει, ἀτενίζων τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἡ μήτηρ μου ζῇ ἢ ἀπέθανεν; » Ἡ Θεοδώρα ἐξερράγη εἰς ὀδυρμοὺς, ὁ ἔφορος ἐδοκίμασε νὰ ψιθυρίσῃ ὅτι ζῇ, ἀλλ' ὁ ἰατρὸς μᾶλλον συνειθισμένος περὶ τοιαύτας σκηναὶς « τέκνον μου, τῷ λέγει, ὁ θεὸς νὰ σοὶ χαρίσῃ τὰς ἡμέρας ἃς ἀπ' ἐκείνης ἀφῆρσεν. » Ὑπαγε, ἄπνε γέρων, ἀπήντησεν ὁ Φαῖδρος, μαθὼν ἤδη ἀπὸ τοῦ ἀτμοπλοίου ὅτι ὁ λαλήσας ἦτον ἰατρὸς, ὕπαγε νὰ δίδῃς εἰς τοὺς προστύχους τῶν προστύχων σου νεκρῶν συγγενεῖς τοιαύτας εὐχὰς καὶ παρηγορίας· » καὶ ἡ φωνὴ του συνεκόπη, καὶ οἱ στιλπνοὶ ὀφθαλμοὶ του ἐφαίνοντο στερευθέντες, διότι οὐδὲ ἐν δάκρυ εὔρε ν' ἀνακουφίσῃ τὴν εἰς τοὺς μυχοὺς τῆς καρδίας του κατενεχθεῖσαν πληγὴν. Τὸν ὠδήγησαν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Θεοδώρας, ἐνθα μηχανικῶς εἰσελθὼν ἤρξατο βιαίως νὰ βηματίζῃ, οὐδὲν τῶν εἰς παρηγορίαν λεγομένων ἀκούων, εἰς οὐδέν· τῶν παρεστώτων τὴν ἐλαχίστην προσοχὴν δίδων. Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐζήτησε νὰ κατακλιθῇ, ἀλλὰ κλεισθεὶς μόνος εἰς τὸν θάλαμον ὅστις τῷ προσδιωρίσθη ἐπανελάβε τοὺς βιαίους ἐν αὐτῷ βηματισμούς του, καὶ ὅτε περὶ τὸ χάραγμα τῆς ἡμέρας ἐννόησεν ὅτι ἅπαντες ἐκοιμῶντο ἐξελθὼν τῆς οἰκίας, διαβὰς τὴν πόλιν, χωρὶς μηδὲ καὶ ἀπλῆς περιεργείας βλέμμα νὰ ρίψῃ εἰς τὰ περὶ αὐτὸν, ὅπως ἴδῃ ἂν καὶ πόσον ὁ χρόνος τὴν πόλιν μετέλλαξεν, ὥρμησεν εἰς τὴν ἐσχόχην, ἀνεῦρε τὴν ὁδὸν τῆς μητρικῆς αὐτοῦ κώμης, περιεπλανήθη εἰς τοὺς πέριξ γνωστοὺς αὐτῷ λόφους καὶ μὲ ἐν ὄπλον εἰς τὰς χεῖρας ἐζήτηε νὰ ἀνακαλύψῃ εἰς ποῖον ἐρημικὸν τόπον ἡδύνατο καταλληλότερον νὰ πετάσῃ τὸ πεπτωκὸς ἤδη αὐτοῦ σῶμα. Σιωπηλὸς δὲ καὶ ἄλαλος μέχρι τῆς μεσημβρίας « ἐγὼ βεβαίως, ἀνέκραξε, καθ' ἣν

στιγμὴν ἤκουσεν ἐν ὥρολόγιον τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἤχοι τὴν δωδεκάτην ὥραν τῆς ἡμέρας, ἐγὼ βεβαίως τὴν ἔχω φονεύσει· ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ δικασθῶ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, πρέπει νὰ σπεύσω διὰ νέου ἐγκλήματος νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸν Πλάστην καὶ ν' ἀκούσω ἐκεῖ ἄνω τὴν ὀριστικὴν τῆς ἀληθινῆς δικαιοσύνης ἀπόφασιν. » Ἀλλὰ ἰδέα τις κατέλαβε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ὥσει ἀστραπή· ἡγνέει ποῦ εἶχεν ἐνταφιασθῇ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, εἰς τὴν πόλιν δὲν ἤθελε πλέον νὰ ἐπιστρέψῃ, ὅπως, ἔστω καὶ διὰ προσποιητῆς γαλήνης, τὸ μάθη, τῶν διαβαστῶν οὐδέν· ἐπεθύμει νὰ πλησιάσῃ, διότι μετ' οὐδενὸς πλέον ἐν τῷ κόσμῳ αὐτῷ ἐννόει νὰ λάβῃ συγκαινωνίαν. Ἀλλὰ καὶ ἂν τὸν ἀνεκάλυπτε, δὲν θὰ ἡσέβει ἄρά γε γονυπετῶν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ μνήματός της; Ἐπῆλθεν ἡ νύξ, καὶ τὰ φοβερά αὐτὰ προβλήματα δὲν εἶχε λύσει ἀκόμη ἡ τεθορυβημένη διάνοιά του. Τὸ μεσονύκτιον ἐπλησίαζε, καὶ ἡ ταραχὴ αὐξάνουσα ἀπεμάκρυνε πᾶν λύσεως εἶδος. Τὸ μεσονύκτιον ἐκεῖνο ἔφερεν ἀπὸ τοῦ μεγάλου σαββάτου πρὸς τὴν εὐφρόσυνον τοῦ Πάσχα Κυριακῆν, καὶ οἱ κώδωνες τοῦ ναοῦ ἤρξαντο τοὺς χριστιανοὺς προσκαλοῦντες. Φαῖδροι ἔτρεχον οἱ χωρικοὶ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐνῶ ὅσον οὔπω ἡ ἀτμοσφαῖρα ἀντήχει ἐκ τῶν ᾠδῶν τοῦ « Χριστὸς ἀνέστη, » ἐνῶ πάντες μὲ τῆς Ἀναστάσεως τὴν χαρὰν ἀνέμενον τὴν ἡμέραν, εἰς μόνος διεπραγματεύετο καὶ συνωμίζει μετὰ τοῦ θανάτου, εἰς μόνος ἤρχετο νὰ παραταθῇ ἡ σκοτία, καὶ μία μόνη φωνὴ μακρόθεν ἀντήχει δυσάρμοστος πρὸς τὴν εὐφρόσυνον ψαλμωδίαν: « Μητραλοῖα, κρύψε τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν προσώπων τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς χαρᾶς καὶ δράμε εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ παρωργισμένου σήμερον Ἄδου. » Ἀλλὰ μυστηριώδης δαίμων μὴ ὑπογράφων τὴν καταδίκην καὶ τὸν τίτλον τοῦ μητραλοῦ ὠθήσεν αὐτὸν εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ, καὶ ἐνῶ τὰς λαμπάδας πάντες ἀνάπτουσι χαρμολύπῃ, βλέπει αἴφνης πένθιμον καὶ μελανεῖμονα κόρην χωριζομένην μεθ' ἐνὸς τέκνου ἀπὸ τοῦ πλήθους καὶ μετὰ βηματικῶν δειλῶν ὀπισθεν τοῦ ἱεροῦ διευθυνομένην ἐν τῷ μέσῳ τῶν τάφων, πεντήκοντα περίπου βήματα ἀπεχόντων. Ὁ Φαῖδρος διακρίνει τὴν μετανενοημένην ἁμαρτωλὴν, τρέχει κατόπιν της καὶ λησμονῶν τὴν συγγνώμην, ἣν διὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ τῇ εἶχεν ἄλλοτε ἀπονείμει, διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς λαμβάνει τὴν χεῖρα ἐκείνης καὶ τὴν ἄλλην ἄσπλον ἀλλ' ἐπιθετικὴν ὑψοῦ κατ' αὐτῆς. « Ἀυπήσου τὸ τέκνον μου

καὶ συγχώρησόν με, φωνάζει ἡ Κλεονίκη, στρέψασα καὶ ἀπροσδοκῆ-
τως τὴν ἀγρίαν ὄψιν τοῦ Φαίδρου αἰφνης συναπαντῶσα. Ἀνάγνωθι
πρῶτον αὐτὴν τὴν πλᾶκα καὶ ἔπειτα φόνευσόν με. » Ἀρπάζει τὴν
λαμπάδα ἀπὸ τῆς ἀναισθήτου τῆς Κλεονίκης χειρὸς, γονυπετεῖ πε-
ριδεῆς, τὸ φῶς τρέμει εἰς τὴν παλάμην του, ἀλλὰ ἀναγινώσκει τὴν
ἐπιγραφὴν.

«Ὅταν βροχαὶ, χάλαζαι καὶ χειμῶνες, ὅταν ζεφύρων αὖραι ἢ
σφοδρῶν ἀνέμων πνοαὶ πλήττωσι τὴν πλᾶκα τοῦ μνήματός μου, τὰ
ὅστ' αὖ μου νήδυμον θὰ κοιμῶνται καὶ θ' ἀναπαύηται ἀνάλγητος ἡ
ψυχὴ μου. Ἀλλ' ὅταν δύο δάκρυα ὡς μαργαρίται στυλπνοὶ ἡχῇσω-
σιν ἐπὶ τοῦ μαρμάρου, τὰ ὅστ' αὖ μου θὰ σκιρτήσωσιν ἀπὸ τῆς χαρᾶς,
ἰλαρὰ ἡ ψυχὴ μου θὰ ἀσπασθῇ τοὺς ἀστέρας, ὅθεν οἱ μαργαρίται
κατέπεσον. Ζήσατε φεγγοβόλοι τοῦ Φαίδρου ἀστέρες τοὺς δυστυ-
χεῖς νὰ παρηγορῇτε, εἰς τοὺς ἀμαρτωλοὺς συγγνώμης παραμυθίαν
νὰ δίδητε.

ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ.

Οἱ μαργαρίται ἤχησαν ἤχον ἐλαφρὸν ἐπὶ τοῦ μαρμάρου, τὰ ὅστ' αὖ
ἐσκίρτησαν ἐν τῷ τάφῳ, καὶ ὥσπερ ἀγγέλου γλυκερὰ χεῖλη ἠσπάσθη-
σαν τοῦ Φαίδρου τὰς ὄψεις.

Ἐνὰ μῆνα μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1863, ὁ Ἀριστείδης ἀνεγίνωσκε
τὴν ἐξῆς τοῦ Φαίδρου ἐκ Σμύρνης ἐπιστολὴν.

» Ἀγαπητέ μοι Ἀριστείδη.

» Ἐκ βάθους ψυχῆς σὲ εὐγνωμονῶ, διότι ἐν Παριείοις εὕρισκομένῳ
μοὶ ἀπέκρυψας τὰς συμφορὰς τῆς μητρὸς μου· εὐγνωμονῶ πάντας
ὅσοι μὲ ἀφῆκαν ἡσυχον νὰ σπουδάζω, νὰ συνθέτω τὰς ἐπιστολάς
ἐκεῖνας αἵτινες μετὰ τῶν σκηνῶν τῆς μετανόιας τῆς Κλεονίκης ἐ-
πανήγαγον αὐτὴν εἰς τὸ φῶς ἐκ τῆς ἀπαισίας ἐκείνης καὶ ζοφερᾶς τῆς
διανοίας σκοτίας. Ἀλλ' ὅχι, μὴ πιστεύσης ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ μου, ἡ
ἐν Γαλλίᾳ ζωὴ μου τὴν ἐθεράπευσαν. Ἐξαίρεσέ με ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν
τοῦ κόσμου τούτου πνευμάτων ἅτινα φέρουσι τὴν καλὴν μοῖραν δι'
ἐαυτοὺς, τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὴν ἐλπίδα εἰς τοὺς ὁμοίους των.
Εἰξεύρω ὅποιαν ἡ εἰμαρμένη μοὶ ὥρισε θέσιν, καὶ τὴν κατέλαβον ἡ-
δὴ εἶναι ἡ θέσις τῶν πονηρῶν δαιμονίων, εἶναι τὸ ἀπέραντον χάος
ἐν ᾧ οἱ μητραλοῖαι καὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ κατεδικάσθησαν μέχρι τῶν
αἰώνων τῆς συντελείας ἀγῆρατοι νὰ πλανῶνται. Ἐπασχεν ἄλλοτε ἡ

ὕγεια μου, ἢ εἰς παραφορὰς ἐξάλλου στιγμᾶς ἐζήτησα τὰς ἡμέρας
μου διὰ τῶν ἰδίων νὰ περατώσω χειρῶν. Ἀλλὰ σήμερον φέρω τὴν εὐ-
ρωστίαν τοῦ καταδίκου, καὶ δσάκις εἰς τῆς ἀβύσσου τὸ χεῖλος προσ-
έλθω, φωνὴ ἐξ αὐτῆς πνιγερὰ ἐκπορευομένη ζῆθι ἀκόμη, μοὶ λέγει,
ζῆθι ἕως οὗ αἱ τρίχες σου ὑπὸ τὰς πνοὰς τῶν ἀρῶν λευκανθῶσιν.

» Ἀριστείδη μου φίλε.

» Ἐπρόφερές ποτε τὰς λέξεις «πανταχοῦ καὶ πάντοτε ξένος;» εἴ-
θε μὴ τὰς προφέρης· εἶναι λέξεις τὴν εἰκόνα ζωγραφίζουσαι τῆς μαύ-
ρης ἀπελπισίας, τῆς ἀπομονώσεως ἐν τῷ κόσμῳ· ἂν θέλῃς αἱ λέξεις
αὐταὶ μηδέποτε εἰς τὸν νοῦν σου νὰ ἀναβῶσι, μηδέποτε νὰ ἐξέλθωσι
τῶν χειλέων σου, ἀγρύπνει ὅταν κοιμᾶται ἡ μήτηρ σου, ἀγρύπνει
τὰς νύκτας εἰς τὸ πλευρόν της καὶ μὴ κοιμᾶσαι ἢ ὅταν μόνον ἐξυ-
πνος ᾖ ἐκείνη.

« Ἡ Καίσαρ ἢ τίποτε » ὑπῆρξεν ἄλλοτε τὸ προσφιλὲς σύμβο-
λόν μου, ὅτε ἡδυνάμην νὰ ἀποθάνω· «πανταχοῦ καὶ πάντοτε ξένος»
εἶναι σήμερον τὰ λευκὰ γράμματα ἅπερ βλέπω ἐπὶ τῆς μαύρης ση-
μαίας μου χαραγμένα, σήμερον ὁπότε πρέπει νὰ ζήσω διὰ νὰ ἀπο-
τίσω τὴν ποινὴν τοῦ ἐγκλήματός μου. Ἀλλὰ πότε θὰ τὴν εὕρω, τὴν
ἀξίαν τοῦ ἐγκλήματός μου ποινὴν; Θωπεύω τὰς Ἐρινύδας τοῦ Ἀ-
δου καὶ κλαίω τὰς ἱκετεύω ὅπως κατασπαράξωσι τὰ σπλάγχνα μου,
ἀλλ' ἐκεῖναι μὲ αἵματόνουν μόνον καὶ φεύγουν· ἀκόμη, φωνάζω,
σπαράξατ' ἀκόμη, διότι αἱ ἀλγυδόνες μου εἰσέτι δὲν ἔφθασαν εἰς τὸ
μέγεθος τοῦ ἐγκλήματός μου· ἀλλ' αἱ Ἐρινύες δὲν μὲ ἀκούουν.

» Ἀριστείδη μου, δὲν ἔχω πλέον ἄλλην ἐλπίδα παρὰ τὰ ἀναθέματα
τῶν μητέρων. Ὅταν ἐκεῖναι ὡς διὰ μιᾶς χειρὸς μὲ λιθοβολήσωσι, τό-
τε μόνον ἐλπίζω ἀπὸ τοῦ αἵματος τῆς κεφαλῆς μου νὰ ἀναθάλωσι τρί-
χες λευκαί, καὶ αἱ τρίχες ἐκεῖναι εἰς ὅφεις μεταβαλλόμεναι νὰ περι-
βάλωσι τὸν τράχηλον τοῦ μητραλοῖου. — Ἀλλὰ ὁ μητραλοῖας ἀλ-
γῶν οὕτω καὶ δυσειδῆς νὰ περιφέρηται πλάνης ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον
τῆς γῆς καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ τὴν τελευταίαν δυσώδη πνοὴν του ἢ ὅ-
ταν γερόντων καὶ νέων, γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, βρεφῶν καὶ παιδίων
τὰ ἀναθέματα κατὰ τῆς ψυχῆς του περισυλλέξῃ, ὅταν τὴν καθολι-
κὴν καταδίκην τοῦ κόσμου ἰδίῳις ἀκούσῃ ὡσί. Ναί, μητέρες! εἰς σᾶς
μόνον ἐλπίζω, μητέρες, οἰκτεῖρατε τὸν ἀγνώμονα τῆς Κλεοπάτρας
υἱόν, ἀνοίξατέ του τοῦ κρυεροῦ Ἀδου τὰς πύλας, ἀφήσατέ τον νὰ

ἀποθάνη. Μητέρες τῆς γῆς ὅλης τῆς οἰκουμένης, στείλατε κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν σώτειράν του κατάραν· αὐτὴν μόνην περιμένει διὰ νὰ τελειώσῃ τὰ βάσανά του. μητέρες καταράσθητε τὸν

ΦΑΙΔΡΟΝ. »

Ἀλλὰ αἱ μητέρες δὲν θέλουσι τὸν ἀκούσει, διότι αἱ μητέρες δὲν ἐγεννήθησαν διὰ νὰ καταρῶνται οὔτε τὰ ἴδια αὐτῶν τέκνα οὔτε τὰ τέκνα τῶν ἄλλων. Ὅσαι τῶν μητέρων ἤθελον τύχει νὰ ἀναγνώσῃ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ἐπιταφίου λίθου τῆς Κλεοπάτρας θὰ εἰξευρον νὰ τὴν ἐρμηνεύσῃ κάλλιον τοῦ Φαίδρου, ὅστις νωπὴν εἰσέτι τὴν πληγὴν ἔχων τῆς δεινῆς συμφορᾶς περιεπλανᾶτο εἰς μαύρων φασμάτων χάος. θὰ ἐγνώριζον ὅτι ἡ Κλεοπάτρα δὲν ἐζήτει ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ υἱοῦ της, ἀλλὰ ἐν βλέμμα εὐμενὲς τῶν μητέρων ὅλων τοῦ κόσμου, μίαν εὐχὴν δι' αὐτὸν καὶ μίαν εὐλογίαν ἀπὸ τῶν εὐαισθητῶν σπλάγχχνων ἐξερχομένην ἀπασῶν ὅσαι ἐπόνεσαν διὰ τοὺς υἱούς των, ὅσαι ἠγρύπνησαν ἐπὶ τοῦ λίκνου αὐτῶν γαλουχομένων ἢ τοὺς ἐστερήθησαν εἰς τὰ ξένα ὑπὲρ τοῦ ἄρτου ἢ ὑπὲρ τῆς παιδεύσεως ταλαιπωρουμένους.

Προσωπικῶς τὸν Φαῖδρον δὲν ἐγνώρισα. Εἰξέσω μόνον ὅτι ζῇ ἔτι πλανώμενος εἰς τῆς Ἀνατολῆς τὰς μεγαλουπόλεις καὶ μετ' ἀδελφικῶν φροντίδων τῶν φρενοκομείων τοὺς ἀσθενεῖς θεραπεύων. Ὅταν ποτὲ τῆς εὐγενοῦς ταύτης καὶ φιλανθρώπου μονομανίας ἀπαλλαγῇ, ὅταν ἡ θερμουργὸς αὕτη ψυχὴ εἰς ἄλλα στάδια τὸν ὠθήσῃ, ἀκραδάντως πιστεύω ὅτι λαμπρὰς σελίδας περὶ αὐτοῦ ὁ ἄτεχνος τοῦ βιογράφου του κάλαμος θέλει χαράξῃ. Αἱ σημειώσεις αἵτινες ὑπὸ κοινοῦ φίλου ἐμοῦ καὶ τοῦ Φαίδρου μοὶ ἐνεπιστεύθησαν, αἱ πληροφορίες αὐτῆς περὶ τοῦ χαρακτῆρος του ἔλαβον — χαρακτῆρος εἰς πολλὰς παραφόρους ὁρμὰς ὑποβαλλομένου, ἀλλὰ ὑπὸ καλλιτεχνικῶν τάσεων κοσμουμένου, πρὸς τὰ ὑψηλὰ, τὰ καλὰ καὶ τὰ εὐγενῆ ρέποντος — μοὶ ἐμπνέουσι τὴν ἐλπίδα ὅτι θέλω λάβει ποτὲ ἀφορμὴν εἰς νέαν νὰ φέρω σχέσιν τὸ φιλόκαλον δημόσιον τῶν δημοθῶν μου μετὰ τοῦ γενναίου τέκνου τῆς Ἰωνίας.

Ἄλλοι τῶν ἡρώων καὶ τῶν ἡγεμονικῶν οἴκων τὰς τύχας ἐπὶ τοῦ θεάτρου δραματούργοῦντες ἅς προκαλῶσι τὸν θαυμασμόν καὶ τὰς συγκινήσεις τοῦ κόσμου ὑπὲρ τῶν ἀνωτέρων τούτων τοῦ πλανήτου πνευμάτων. Τὸ κατ' ἐμὲ, ἐπιτρέψατέ μοι τὴν ταπεινὴν ταύτην ὁμο-

λογίαν, θὰ προτιμῶ πάντοτε τὰς ὁδύναις τῶν πασχουσῶν μητέρων, τοὺς στεναγμοὺς τῶν ἀφανῶν ἐργατῶν, τὰς θλίψεις τῶν δι' ἰδίων χειρῶν τὰς τρίβους τοῦ βίου ὁμαλίζόντων, διὰ τῆς ἀδεξίας γραφίδος μου νὰ φωτογραφῶ.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.

Τὸ Διήγημα ὅπερ ἐν ταῖς προλαβοῦσι σελίσιν ἐκτίθεται καὶ τὸ ὁποῖον ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ τὸν παρελθόντα ἀνεγνώσθη χειμῶνα εἶναι μικροῦ λόγου ἀξία ἐπιτομὴ ἔργου διὰ μείζονας διαστάσεις προωρισμένου, ἐν ᾧ ὑπὸ ἄλλον τίτλον περιγραφῆσονται αἱ τύχαι τοῦ νέου Ἑλλήνος, τοῦ Ἑλλήνος τῶν τε πρὸ ὀλίγου παρελθουσῶν καὶ τῶν μελλουσῶν δεκαστηρίδων τοῦ ἡμετέρου αἵωνος.

Ὁ νέος Ἑλλήν, ὅπως ὁ γράφων τὸν ἐννοεῖ, ὅπως ἡ μεγάλη τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἱστορία τὸν ἀπαιτεῖ, εἶναι ἀνὴρ πλήρης παθῶν εὐγενῶν, ἐνδιαφέρεται εἰς πᾶν ὅ,τι μέγα τελεῖται περὶ αὐτὸν, εἶναι ὁ ἄνθρωπος τὸν ὁποῖον οὐδεμίαν στιγμὴν τὸ αἶσθημα τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος καὶ ἡ ἰδέα τῆς τοῦ προβαίνειν ἀνάγκης ἥσυχον καὶ ὑπνώττοντα πρέπει ν' ἀφίνωσι.

Πλὴν τὸ καθήκον δι' ἄλλους λαοὺς ὀλίγας μόνον γραμμὰς κεῖται προσωτέρω τῆς ἀπαθείας, καὶ δὲν ἐκδηλοῦται πολλάκις ἢ διὰ μικρῶν τινων μόχθων, διὰ τῶν μόχθων ἐκείνων, οἵτινες ἀρκοῦσι νὰ διακρίνωσι τὴν ἀνησυχίαν ἀπὸ τῆς κτηνώδους ὑπομονῆς, τὴν φιλοτιμίαν ἀπὸ τῆς ἀγενοῦς καὶ ἀνάνδρου ἀδιαφορίας. Ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν καὶ παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ ἔθνει ἡ ἐννοια τοῦ καθήκοντος πρέπει νὰ συνεπάγῃ τὴν τῶν ἀγώνων τοῦ μαρτυρίου, διότι αἰώνων μακρῶν ἐργασία παρεσκεύασεν ἥδη καὶ ἐπὶ βάσεων στερεῶν ἔχει ἰδρύσει τὴν ὑπαρξιν καὶ τὸ μέλλον τῶν ἄλλων, διότι ὁ ἀριθμὸς καὶ ὁ ὄγκος συμπληροῖ ὅ,τι οἱ καιροὶ δὲν ἐπρόλαβον νὰ τοῖς δαψιλεύσωσι, διότι πάντες οἱ ἄσχημοι καὶ μικροὶ, κατὰ κανόνα τινὰ γενικὸν τῆς ψυχολογίας, προθυμοτάτης τυγχάνουσι τῆς τῶν ἰσχυρῶν προστασίας, ἐνῶ οἱ μικροὶ ἀλλὰ μὴ ἄσχημοι, οἱ ὀλίγοι ἀλλὰ μὴ ἄδοξοι, οἱ ζῶηροὶ καὶ δραστήριοι ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ χρόνου, ὑπὸ τῶν σφαλμάτων τῶν Βυζαντινῶν αὐτῶν πατέρων, ὑπὸ τῶν περιστάσεων, ὑπὸ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως των εἰς τὸ πλευρὸν τῆς μὴ πεπολιτισμένης Ἀσίας ἡδικοημένοι, οἱ λαοὶ, τέλος, οἱ εἰς ἀρχαιοτέρους καιροὺς ἀνατρέχοντες ὅπως ἀνεύρωσι τὸν μίτον τῆς ἐνδόξου γενέσεώς των τὰ πάντα ἔχουσιν ἐκ

βάθρων νὰ ἀνοικοδομήσωσιν, ἀρωγὴν παρ' ἄλλων νὰ προσδοκῶσι δὲν δύνανται, βακτηρίαν ξένην νὰ δανεισθῶσι δὲν θέλουσιν.

Εἶναι προνόμιον ὁ ἀδιάλειπτος ἐκεῖνος ἀγὼν, εἶναι μαγνήτης τὸν φθόνον ἐλκύων καὶ τὸν οἶκτον διώκων, εἶναι παράσημον ἱπποτῶν, ὅπερ συνήθως δὲν κόπτεται εἰς τὰ χρυσοχοεῖα τῶν Κυβερνήσεων. Φέρει τὸ σύμβολον τοῦ ἐσταυρωμένου, ἀλλὰ τὸ σύμβολον αὐτὸ δὲν πρόκειται μόνον ὡς ἀνάμνησις ἱερὰ τὴν ἐν Γολγοθᾷ θυσίαν τοῦ ἐξ οὐρανῶν καταβάντος ποτὲ Κυρίου ἀναπολοῦσα. Ὁ γεραρὸς τύπος τοῦ παρασῆμου, ὃν οἱ μαρτυρικοὶ ἀγῶνες ἐχάραξαν, εἶναι πρόσταγμα ἡχηρὸν τὴν αἰωνίαν ἀγρυπνίαν κελεῦον, εἶναι τὰ Ἱμαλάια τοῦ πνεύματος ὄρη, ἀφ' ὧν τῆς φαντασίας αἱ πολλάκις δξύταται ὀψεις ἐν μαγευτικῇ πρωΐᾳ τοῦ ἔαρος ἀνακαλύπτουσι μεγαλοπρεπεῖς ἐκτάσεις ἐλπίδων.

Τὸν τίτλον τοῦ Ἑλλήνος δὲν δικαιούται νὰ φέρῃ ὅστις φοβεῖται τὰς ἀγρυπνίας, ὅστις ἅμα ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον ὡς ὄριον τῆς ζωῆς του δὲν ἔθηκε μίαν τοῦλάχιστον τοῦ Θιβετίου ἢ τῶν Ἀλπεων κορυφὴν, μίαν τῶν ἄκρων ἐκείνων, εἰς ἃς οἱ παράτολμοι ἀναβαίνουνσι θαυμασταὶ τῆς μεγάλης δημιουργίας, ἔτοιμοι νὰ ταφῶσιν ὑπὸ τῶν χιόνων τοὺς καταρράκτας ἢ ἐλώρια τῶν θηρίων τὰ σώματα αὐτῶν νὰ προσφέρωσιν.

Ὅταν «ὁ νέος Ἑλλήν» ὑπὸ τοῦ γράφοντος ἐκδοθῇ, αὐστηρῶς θὰ ζητήσῃ ἐξ ἐκείνου μόνου οἱ συμπολῖται αὐτοῦ νὰ τὸν κρίνωσι, διότι τὰς ἀσθενεῖς του δυνάμεις πρὸς τούτου τοῦ ἔργου τὴν πενιχρὰν γένεσιν ἀπάσας θὰ καταβάλλῃ. Ἀλλὰ καὶ ἂν οἰκτρῶς ἀποτύχῃ, θὰ τέρπηται πεποιθὼς ὅτι ἐνὸς καθήκοντος προσφορὰν, τὴν πρώτην ἴσως ἐπὶ ζωῆς του, πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς πατρίδος κατέθηκεν.

«Ὁ νέος Ἑλλήν» θὰ περιέχῃ τὰς τύχας τοῦ σπουδαστοῦ, τοῦ πολιτευομένου, τοῦ μεγάλᾳ ποθοῦντος καὶ δρῶντος, τοῦ ἐν κινδύνοις καὶ μαρτυρίαις πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ ἡμετέρου αἵωνος καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς προόδους ὁρμῶντος, τοῦ τελείου ἐκείνου ἀνδρός, ὃν δὲν ἤθελεν ἀποκρούσει ὡς ἀνάξιον αὐτῆς γόνον ἢ τοῦ Σοφοκλέους Ἑλλάς.

Ὁ Φαῖδρος προώριστο διὰ τὰς τύχας ἐκείνας, ἀλλὰ ἡ εὐλάβεια πρὸς τὸ βῆμα τοῦ φιλησύχου Φιλολογικοῦ Συλλόγου ἄλλο καθήκον αὐτῷ ἀνέθηκε, νὰ σταδιοδρομήσῃ ἐν μικρῇ κινήσεως χώρῳ, νὰ

καταστῇ περιπέτειων μέτριος ἥρως, αἵτινες ἐν τῷ «Νέφ' Ἑλληνι» ἐπεισοδίου μόνον κατέχουσι θέσιν.

Ὁ τῆς «Μητρικῆς στοργῆς» Φαῖδρος, ὡς εἶδεν ὁ ἀναγνώστης, ἀδιάφορος μένει πρὸς τὸν πολιτικὸν βίον τῶν Ἀθηνῶν, ἀπαθῶς θεᾶται τὴν πολυκύμαντον πρωτεύουσάν τῆς Γαλλίας. Ἡρως ἠθικοῦ Διηγήματος, ἐν φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου αἰθούσῃ ἀναγνωσθέντος, δὲν ἔπρεπεν οὔτε τὸ ἄλφα τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνιολογικῆς ἐπιστήμης νὰ ἔχῃ ἐκμάθει καὶ ὤφειλεν ἐξ ἀνάγκης εἰς πρακτικὸν τι ἔργον νὰ καταγίνη. Ὁ τὸν «Νέον Ἑλληνα» σχεδιάζων δὲν ἀνεγνώρισεν αὐτὸν περιβεβλημένον τοῦ ἱατροῦ τὴν ἐσθῆτα, ὡς δὲν θέλουσιν ἴσως αὐτὸν τὸν γράφοντα ἀναγνώρισει οἱ ἀναγνώσται· ἀλλ' ἐνῶ ἐγὼ πλατυτέραν στολὴν διὰ τὸν Φαῖδρον παρασκευάζων εἶδον αὐτὸν ταπεινοφρόνως εἰς φῶς ἐξελθόντα ὡς ἥρως ἠθικολογικοῦ Διηγήματος, ἄλλοι ἴσως ἐπὶ τῇ θρασύτητι τοῦ γράφοντος θὰ θαυμάσωσι καὶ δικαίῳ τῷ λόγῳ θὰ ἀπορήσωσι πῶς ὁ τὰ ἐφήμερα σχεδιάσματα καταδεδικασμένος νὰ μελανόνη ἐτόλμησε φαντασίας γόνον, ἔστω καὶ μικροῦ ἄξιον, νὰ δημοσιεύσῃ καὶ ἔτι εὐρυτέρων διαστάσεων φιλολογικὸν προϊόν νὰ μελετᾷ καὶ προὔπισχνῇται.

Τὸ βιβλιάριον ἀφιέρωσα τῇ Κοινότητι Σμύρνης, οὐχὶ ὅπως θεραπεύων αὐτὴν Ἑλληνικωτάτην ἀποκαλέσω, ἢ ὅπως διδάξω αὐτὴν ὅτι ὑπὸ ἐθνικῶν πάντοτε κίσθημάτων ἐνεφορήθη ἡ πρώτη ἐκείνη κοιτίς τῆς ἐν Ἀνατολῇ ἐκπαιδευτικῆς παλιγγενεσίας, ἡ Ἑλληνικὴ χώρα ἐνθα τὰ γράμματα καὶ ἡ φιланθρωπία τὰ πρῶτα ἀνήγειραν καὶ περικαλλέστερα ἱδρύματα τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλ' ἵνα φέρω εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῆς δημοσθηνῆς ἀφανῆς, ὅστις οὐδέποτε χάριτας δημολογῶν παύσεται τῇ Κοινότητι ἐκείνῃ, ὅστις ὡς ἐλάχιστον φόρον εὐγνωμοσύνης εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς καταθέτει πλαστούργημα ἀτελές, οὐπερ πολλὰ σκηναὶ ἐν Σμύρνῃ διαδραματισθεῖται παρίστανται.

Θορύβων ἔμπλεως ἦτον ὁ τῆς Ἑλλάδος πολιτικὸς βίος τῷ 1862, καὶ οἱ ἀπανταχοῦ πολῖται Ἕλληνες προσεκαλοῦντο νὰ χορηγήσωσιν αὐτῇ νομοθέτας ἐντολὴν ἔχοντας ἐπὶ θεσμῶν ἐλευθέρων τὴν εὐνομίαν καὶ τὴν τάξιν νὰ παγιώσωσι. Βραχεῖα ἐν Σμύρνῃ διαίτησίς μου ἤρκεσε νὰ μὲ συνδέσῃ μετὰ τῶν ἐθνοφιλῶν αὐτῆς τέκνων, καὶ τοῦ

συνδέσμου ἐκείνου τὸ περιφανέστερον οἱ Σμυρναῖοι μοὶ παρέσχον δεῖγμα, δι' ἐλευθερωτάτης ἐκλογῆς, ἐν διαγωνισμῷ, καθ' ὃν εἰς τοὺς ὑποψηφίους αὐτῶν ὁ πρόεδρος τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως ὡς ὑποψήφιος ἀντετάσσετο, ἀναθέντες ἐμοὶ τὸ καθήκον τῆς ἐν τῇ Ἑθνικῇ Συνελεύσει ἐκπροσωπεύσεώς των.

Μέχρι τῆς ὑστάτης πνοῆς ὑπερήφανος ἐπὶ τῇ τιμῇ ἐκείνῃ εὐγνωμόνως πάντοτε θὰ ἀναλογίζωμαι ὅτι δι' αὐτῆς ἠνεώχθησάν μοι αἱ θύραι τοῦ ὑπευθύνου πολιτικοῦ βίου, δι' αὐτῆς περιεβλήθην τὸ τοῦ βουλευτοῦ ἀξίωμα, οὐπερ ἀνώτερον δὲν δύναται νὰ εὐχηθῇ πολίτης ἐλεύθερος ἐν Κράτει εὐνομουμένῳ.

Τῆς τιμῆς ἐκείνης ἀντάξιον βεβαίως δὲν εἶναι τὸ ἄτεχνόν μου ἀνάθεμα. Ἀλλ' εἰς τὴν Κοινότητα τῆς Σμύρνης ὥρμησα νὰ προσφέρω Διήγημα, ἐν ᾧ ἀδεξίως, ἀλλ' ἴσως οὐχὶ μεθ' ὑπερβολῆς, εἰκονίζεται ἡ αὐταπαρνησία μητρὸς φλεγομένης ὑπὸ τοῦ πόθου τὸν υἱὸν αὐτῆς νὰ σπουδάσῃ καὶ ἀσμένως πᾶσαν θυσίαν πρὸς τοῦτο ὑφισταμένης.

Δὲν λέγω ἀναριθμήτους, ἀλλὰ πολλὰς Κλεοπάτρας ἐν Σμύρνῃ θέλετε ἀπαντήσῃ, ὡς ἡδυνήθη αὐταῖς ὅψεσι νὰ κατίδῃ ὁ γράφων

Ο. Ι.

SISMANOGLIO
MEGALLO

 SISMANOGGIO
MEZZANO

 SISMANOLOGIO
MEGARO

ORIGINIS
SISMANOGLIO